

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Citová vazba a závazek v partnerských vztazích
v období mladé dospělosti

Bc. Lucie Štokingerová

Diplomová práce

Studijní program: Psychologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2020

Prague College of Psychosocial Studies

Attachment and commitment in young adult romantic relationships

Bc. Lucie Štokingerová

The Diploma Thesis

Study program: Psychology

The Diploma Thesis Work Supervisor: doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Prague 2020

Anotace

Diplomová práce se zabývá citovou vazbou v souvislosti se závazkem v partnerském vztahu v období mladé dospělosti. Teoretická část práce je zaměřena na teorii citové vazby v dětství, dospělosti a její aplikaci v rámci partnerských vztahů. Partnerský vztah je vymezen v kontextu období mladé dospělosti. Dále je pozornost věnována teoretickému pojetí závazku v partnerském vztahu a zejména Modelu investic C. E. Rusbultové, jež tvoří v práci rámec pro porozumění závazku v partnerských vztazích.

Empirická část práce zahrnuje data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření od celkem 213 respondentů. Použitými nástroji pro sběr dat byla škála ECR a Škála Modelu investic. Z výsledků výzkumu vyplývá, že míra závazku v partnerském vztahu se liší dle typu citové vazby. Také byl zjištěn rozdíl mezi styly citové vazby ve spokojenosti v partnerském vztahu. Zároveň další dvě proměnné Modelu investic, kterými je kvalita dostupných alternativ současného vztahu a velikost investic vložených do partnerského vztahu, se neliší v závislosti na tom, jakou mají jedinci citovou vazbu.

Klíčová slova: Citová vazba, partnerský vztah, závazek, Model investic, mladá dospělost

Abstract:

The diploma thesis deals with attachment in relation to commitment in young adult romantic relationships. The theoretical part focuses on the attachment theory in childhood, adulthood and its application in romantic relationships. The romantic relationship is defined in the context of young adult. Another aspect is the theoretical concept of commitment in romantic relationships and especially the C. E. Rusbult's Investment model of commitment, that forms the framework for understanding commitment in romantic relationships.

The empirical part contains data from questionnaires survey from 213 respondents. There were used the ECR scale and the Investment Model scale. The results of the research show difference between attachment styles in the level of commitment in romantic relationships. A difference was also found between attachment styles in the level of satisfaction in romantic relationships. The other two variables of the Investment Model, which are quality of alternatives and investment size, do not differ depending on attachment styles.

Key words: Attachment, romantic relationship, commitment, Investment model, young adult

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

.....

Bc. Lucie Štokingerová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce, doc. PhDr. Karlu Hnilicovi, CSc. za odborné vedení práce, za pomoc s analýzou statistických dat, poskytování cenných rad a za podporu po celou dobu psaní diplomové práce.

OBSAH

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Období mladé dospělosti a partnerské vztahy	10
1.1 Vymezení období mladé dospělosti	10
1.2 Charakteristika mladé dospělosti	11
1.2.1 Vynořující se dospělost	13
1.2.2 Krize v mladé dospělosti	14
1.3 Partnerské vztahy a jejich význam v životě mladých dospělých.....	15
1.4 Vývoj partnerského vztahu v mladé dospělosti	17
2 Citová vazba (Attachment)	19
2.1 Základní předpoklady teorie citové vazby.....	19
2.2 Citová vazba a vazebné chování	20
2.2.1 Behaviorální řídicí systém.....	20
2.2.2 Vazebná postava a její citlivost.....	21
2.2.3 Vnitřní pracovní model	22
2.3 Raný vývoj citové vazby.....	23
2.4 Ontogeneze citové vazby do dospělosti.....	27
3 Teorie citové vazby v kontextu partnerských vztahů	30
3.1 Metody zkoumání citové vazby v partnerských vztazích v dospělosti.....	33
3.2 Citová vazba a vzájemná přitažlivost	38
3.3 Kvalita a stabilita partnerského vztahu v perspektivě citové vazby	39
3.3.1 Citová vazba a spokojenost v partnerském vztahu.....	40
3.3.2 Citová vazba a stabilita partnerského vztahu	42
3.4 Kombinace citové vazby romantických partnerů	44
4 Závazek v partnerském vztahu	46
4.1 Teoretická pojetí závazku	46
4.2 Model investic.....	49
4.2.1 Úloha závazku při zachování dlouhodobého partnerského vztahu ..	51
4.3 Výzkumy zaměřené na závazek v kontextu teorie citové vazby	53
EMPIRICKÁ ČÁST	57
5 Výzkumný problém a cíl výzkumu.....	57

5.1	Výzkumné otázky a hypotézy.....	58
5.2	Operacionalizace základních pojmů	58
6	Design výzkumu	59
6.1	Výzkumný soubor.....	59
6.2	Metoda a nástroje sběru dat	62
6.2.1	ECR (Experiences in Close Relationships).....	62
6.2.2	Škála Modelu investic (The Investment Model Scale)	64
7	Zpracování a analýza dat	66
7.1	Etické aspekty.....	66
7.2	Analýza dat získaných metodou ECR	67
7.3	Analýza dat získaných metodou Škála Modelu investic	67
8	Výsledky.....	69
8.1	Dodatečné výsledky.....	74
9	Diskuze... ..	77
	Závěr	82
	Seznam použitých zdrojů.....	83
	Seznam tabulek.....	92
	Seznam grafů	92
	Seznam obrázků.....	92
	Seznam příloh	93
	Přílohy.....	94

ÚVOD

Navazování blízkých a uspokojivých vztahů je přirozenou lidskou potřebou a tudíž také partnerský vztah představuje pro jedince významný zdroj saturace psychosociálních potřeb. V souvislosti se vstupem do dospělosti je přikládán podstatný význam vytvoření důvěrného a oddaného partnerského vztahu, v němž se budou partneři orientovat směrem k udržení jeho dlouhodobé perspektivy. V navazování uspokojivých a trvalých partnerských vztahů je možné pozorovat určité interindividuální rozdíly. Někteří jedinci bez problému vytváří pevné a stabilní svazky, avšak jiným lidem se v tomto ohledu nemusí zcela dařit.

Schopnost navázat a udržet blízký vztah, který bude přinášet uspokojení a jedinec bude mít touhu v něm dlouhodobě setrvat, má svůj původ v individuální zkušenosti se vzájemnou interakcí v primárních vztazích. Způsob vnímání sociálního světa a sebe sama v průběhu života je dle teorie citové vazby odrazem povahy vztahu mezi dítětem a jeho pečující osobou. Od raného věku se projevuje u dítěte tendence vyhledávat blízkost a pocit bezpečí u své primární vazebné osoby, kterou je zpravidla matka. Pozitivní zkušenost dítěte s ranou péčí následně formuje jedincovu důvěru v další blízké vztahy až do dospělosti. Citová vazba tak představuje významný faktor ovlivňující vzorce chování a prožívání v partnerských vztazích v dospělosti.

Mnoho studií dospělo k závěru, že styl citové vazby předpovídá v dospělosti kvalitu a stabilitu partnerského vztahu. Zároveň pro zachování dlouhodobého partnerského vztahu má významnou úlohu vztahová proměnná, kterou je závazek. Rozhoduje o ochotě jedince setrvat ve vztahu a případně jej dále rozvíjet. V průběhu vztahu se mohou objevit nepříznivá a náročná období představující pro vztah riziko a závazek je tak možným prostředkem k udržení stability vztahu i navzdory těmto obdobím. Nicméně pro některé partnery může být vytvoření závazku ve vztahu velmi obtížným procesem.

V rámci diplomové práce jsou integrovány zmíněné dva důležité psychologické koncepty týkající se interpersonálních vztahů, kterými jsou citová vazba a závazek v partnerských vztazích. Cílem práce je výzkumně ověřit souvislost mezi kvalitou citové vazby a mírou závazku v partnerském vztahu v období mladé dospělosti. Porozumění, jak fungují partnerské vztahy z perspektivy teorie citové vazby, může být přínosné jednak pro samotné partnery, zároveň tak pro oblast párového poradenství.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Období mladé dospělosti a partnerské vztahy

1.1 Vymezení období mladé dospělosti

Období mladé dospělosti je novou životní etapou, na jejímž počátku jedinec vstupuje do dospělosti. Oproti předchozím vývojovým obdobím, jako je dětství nebo dospívání, jež se vyznačují výraznými normativními fyzickými změnami, v době mladé dospělosti mají tělesné změny jen malý význam a zásadně neovlivňují lidskou psychiku – s výjimkou těhotenství a porodu. Značné proměny a výzvy se však projevují v psychosociální oblasti a souvisí zejména s partnerským a profesním životem. Z tohoto hlediska se jedná o různorodé období. Dochází ke vstupování a rozvíjení dospělých sociálních rolí, které se týkají budování kariéry, vytváření stabilních partnerství a zakládání vlastní rodiny (Blatný, 2016).

Počátek dospělosti v rámci psychologie není v naší společnosti jednoznačně vymezen. Z právního hlediska sice jedinec dosahuje dospělosti jasně stanovenou věkovou hranicí, avšak zletilost nemusí automaticky znamenat, že se stává vyžralým dospělým jedincem. Zralost je více než věkem určována zkušenostmi a existují velké interindividuální rozdíly ve zralosti mezi lidmi (Thorová, 2015).

Podobně jako je obtížné přesně stanovit, kdy se jedinec stává dospělým, tak ani vymezení horní věkové hranice mladé dospělosti není zcela jednotné. Například Thorová (2015) ohraničuje období mladé dospělosti věkovým rozmezím 20-35 let a považuje jej za poměrně dynamické období, ve kterém se jedinec proměňuje od nezralé ke zralé osobnosti. Langmeier a Krejčířová (2017) vymezují časnou dospělost věkem zhruba od 20 do 25-30 let a popisují tuto životní etapu jako přechodné období mezi adolescencí a plnou dospělostí. S ohledem na Havighurstovu teorii vývojových úkolů, které rozděluje do šesti fází, vymezuje období mladé dospělosti 18. až 35. rokem (Lemme, 2006). Vágnerová (2007) uvádí, že mladá dospělost je obdobím mezi 20. a 40. rokem života.

V posledních desetiletích se proces vstupu do dospělosti prodlužuje a zároveň se stává složitějším, jelikož se zvyšuje časová variabilita plnění dílčích vývojových kroků v dospělosti, což je zejména charakteristické pro moderní společnost. Ve vyspělých společnostech tak vzniká nová životní etapa, která je označována obdobím vynořující se dospělosti, která se časově dotýká vymezeného období mladé dospělosti, avšak vyznačuje

se prodlužováním přechodu do dospělosti a s tím spojený zvyšující se věk zakládání rodiny či sňatku (Arnett, 2000).

1.2 Charakteristika mladé dospělosti

Jedním z kritérií dospělosti je dosažení osobní zralosti, jejímž základním znakem je překonání rozporů dětství a dospívání. Člověk je zpravidla pokládán za zralého v tu chvíli, kdy není závislý na svých rodičích, avšak udržuje s nimi kladný vztah. Zároveň dokáže nalézt hluboké a trvalé pouto k partnerovi, se kterým se rozhodne strávit zbytek života, a přitom si udržuje či navazuje nové přátelské vztahy. Dospělý jedinec přejímá plnou osobní a občanskou odpovědnost. Také by měl být „autentický“, což znamená být vždy opravdový a nikoliv se snažit být takovým, jakého jej chce mít okolí. Zralost je mimo jiné charakterizována schopností uspokojovat své psychické potřeby, dokázat se podřídit a přistoupit na kompromisy, umět se rozhodovat i pomáhat druhým. Člověk v období mladé dospělosti se nachází na vrcholu svých schopností fyzických, sexuálních a z velké části kognitivních (Krejčířová & Langmeier, 2017).

Dosažení osobnostní zralosti definoval americký psychiatr Vaillant. Inspiroval se Eriksonem a stanovil šest životních úkolů. Pokud tyto úkoly dospělá osoba splní, dosáhne zralosti (Vaillant, 1998, cituji podle Thorová, 2015, s. 434):

1. dosažení identity: separace od rodičů. Identita je složená z vlastních hodnot, přání a přesvědčení;
2. dosažení intimity: schopnost navazovat důvěrné reciproční vztahy s druhými osobami, rozšíření identity o druhou osobu;
3. upevnění kariéry: osoba vykovává zaměstnání, které je významné nejen pro člověka, ale i pro celou společnost. Člověku by práce měla přinášet uspokojení, měl by se v ní cítit kompetentní a plnit závazky z ní vyplývající. Je jedno, zda jde např. o kariéru ředitele, učitele nebo rodiče v domácnosti;
4. generativita: nesobecká vůle a schopnost dávat – učit, radit, pomáhat, pečovat;
5. plnění úlohy strážce smyslu: schopnost předávat zkušenosti a tradice dalším generacím;
6. dosažení integrity: pocit klidu a jednoty, respekt k vlastnímu životu a celému světu.

Vývojové úkoly v mladé dospělosti také popsal americký psycholog Havighurst v rámci své teorie vývojových úkolů. Vytvořil integrující model celoživotního vývoje,

ve kterém zahrnul poznatky z oblasti antropologie, sociologie a pedagogiky. Ve vývojových úkolech v mladém dospělém se odráží změna postavení člověka, jež toto období vyznačuje. Oproti dětství, kdy bylo postavení jedince hodnoceno věkem, v dospělém je hodnoceno jeho statutem ve společnosti. Role dospělého člověka přináší větší práva, také narůstající povinnosti a odpovědnost. Zvládnutí této role je mnohem náročnější, než předcházející vývojové role. Jsou spojeny s určitým sociálním očekáváním, a pokud je jedinec plní, potvrzuje tím svůj status dospělého. Dle Havighursta by mladý dospělý měl zvládnout tyto vývojové úkoly (cituji podle Lemme, 2006, s. 63):

- najít si partnera
- naučit se žít spolu s manželem/manželkou
- založit si rodinu
- vychovávat děti
- naučit se vést domácnost
- začít vykonávat povolání
- přijmout občanskou zodpovědnost
- najít si vyhovující společenskou skupinu

Vývojově podmíněné změny v dospělém jsou převážně určeny socio-kulturně. Užší společnost udržuje určitý časový rozvrh, kterým vymezuje normativně vhodnou dobu pro přijetí společensky důležitých rolí. Například kdy je vhodný čas najít si partnera, samostatně bydlet, uzavřít manželství a mít děti apod. Tento koncept věkových období, ve kterých je vhodné plnit kulturně definované vývojové úkoly, označila B. L. Neugarten pojmem „*sociální hodiny*“ (Neugarten, 1996).

Sociální hodiny mohou napomáhat při vytváření představy o tom, čeho chce jedinec dosáhnout v daném věku. Zároveň na jejich základě hodnotí svůj společenský a profesní vývoj. Příslušníci generační skupiny slouží mladému dospělému jako vzor ve způsobu plnění sociálních norem a rovněž se s nimi srovnává. Na mladého dospělého je tak vyvíjen sociální tlak související s očekáváním určitých životních změn a lidí, kteří se tímto očekáváním řídí, jsou ve společnosti lépe akceptováni, oproti těm, kteří tak nečiní. Pokud dojde k určitému odchýlení se od biologicky a sociálně stanoveného scénáře, ať v podobě zpoždění nebo předběhnutí, může pravděpodobně dojít k pocitům nejistoty, neschopnosti či nespokojenosti se sebou samým. Každopádně v poslední době, především ve vyspělých

společnostech, jsou sociální hodiny mnohem pružnější a odchylky od vžitého časového rozvrhu jsou společnostmi více tolerovány (De Vito, 2008).

Období mladé dospělosti je vyznačováno fází intimity. Důležitost navazování intimních vztahů popisuje E. Erikson v rámci psychosociální krize – intimita versus izolace. Úkolem je vytvoření důvěrného, stabilního a spolehlivého vztahu, jež by mohl být zdrojem citové jistoty a bezpečí a stal by se základem pro budoucí manželství a rodinu. Mladý dospělý, po předchozí fázi vztahující se k hledání vlastní identity v adolescenci, je připraven na intimitu a snaží se vynakládat značné úsilí pro to, aby navázal takový vztah, partnerství, které bude odpovídat jeho představám. Vytváření těchto nových vztahů je ovlivněno typem emoční vazby, se kterou má jedinec zkušenost ze svého dětství (Lemme, 2006).

Podle hierarchického uspořádání psychosociálních fází E. Eriksona je intimita hlavním vývojovým úkolem, oproti tomu generativita je charakteristika tradičně spojená se střední dospělostí. Avšak základy generativity se tvoří mnohem dříve, a to již v adolescenci a mladé dospělosti. Dokonce některé složky generativity dosahují svého vrcholu právě na začátku dospělosti. Především se jedná o motivační složku, která se vyznačuje touhou něčím přispět pro další generace. Mimo jiné se v období mladé dospělosti objevuje biologický typ generativity, který se pojí s reprodukcí. Důležitým úkolem v dospělosti je právě něco významného vytvořit, něco po sobě zanechat, ať své potomky nebo výsledky své práce a již mladým dospělým se rodí děti a zároveň je pro ně důležitá smysluplnost vlastní práce. Za projev generativity a intimity lze označit rodičovství (Millová, Lacko, Pástorová, & Pecková, 2016).

1.2.1 Vynořující se dospělost

V posledních desetiletích v ekonomicky vyspělých zemích začaly být sledovány změny ohledně vnímání počátku dospělosti. U některých lidí dochází k prodlužování vstupu do dospělosti a přijímání závazků, zodpovědnosti či finanční nezávislosti se posouvají do pozdějšího věku člověka. Dříve byla hranice dospělosti, ke které lidé směřovali, vcelku jasná. Manželství a rodičovství byly oblastmi, které byly tradičně spojeny s dospělými rolemi, avšak v současné době prochází značnou proměnou. Dnes mladí dospělí čelí mnohem většímu spektru možností jak dospět a nabízí se jim prostor pro experimentování v jednotlivých oblastech života. Zároveň tyto změny také souvisí s rostoucí délkou přípravy na povolání a dosahováním vyššího vzdělání, zvláště vysokoškolského (Blatný, 2016).

Vypovídajícími důkazy jsou například údaje ohledně zvyšujícího se věku mladých dospělých, ve kterém se stěhují od svých rodičů. V roce 1995 bydlelo u rodičů ve věku 25 až 29 let zhruba 15 % žen a 32 % mužů. Od roku 2012 lze pozorovat zdvojnásobení podílu u žen na 30 % a u mužů dosahoval až 50 %. Také je pozorován narůstající věk, ve kterém mladí dospělí vstupují do manželství. U žen v roce 1989 byl průměrným věkem 21,7 let a u mužů 24,6 let. Dle údajů v roce 2014 byl průměrným věkem u žen 29,8 a u mužů 32,3 (Kohoutová, 2014).

Toto vývojové období, které již není považováno za součást pozdní adolescence a ani mladé dospělosti, pojmenoval americký vývojový psycholog J. J. Arnett jako „*vynořující se dospělost*“ (*emerging adulthood*). Jedná se spíše o psychosociální konstrukt, který se vyskytuje u mladých dospělých ve vyspělých zemích. Není to období, které by bylo zakotveno biologicky a bylo by univerzální. Arnett vymezil toto období vynořující se dospělosti věkem 18–25 let, avšak jeho rozpětí více závisí na konkrétní zemi, socioekonomickém statusu i na etnické skupině (Arnett, 2007).

Vynořující se dospělost je vyznačována relativní nezávislostí v rámci sociálních rolí a normativních očekávání. Přicházející dospělost s sebou přináší širokou nabídku životních příležitostí. Umožňuje experimentování a zkoušení různých možností v partnerských vztazích či v profesi a je ideální příležitostí pro nalezení či změnu životního směřování. Charakteristické jsou časté pocity „mezi“ u mladých dospělých, kdy se již necítí být adolescenty, ale ani ještě úplnými dospělými. Arnett (2000) uvádí, že subjektivní pocit dosažení dospělosti se u mladých dospělých odvíjí od tří zásadních kritérií – schopnost přijímat odpovědnost za sebe sama, za nezávislá rozhodnutí a finanční nezávislost. Tyto charakteristiky jsou klíčem k tomu stát se soběstačnou osobou, což rozvíjí pocit dosažení dospělosti. Ačkoli demografické přechody související s dosažením dospělosti – jako jsou například ukončení studia, nalezení stabilního zaměstnání, zavázání se k dlouhodobému partnerskému vztahu – neoznačovali mladí lidé za nezbytně nutné pro dosažení dospělosti, na druhou stranu rodičovství mělo dostačující vliv na subjektivní pocit dosažení dospělosti.

1.2.2 Krize v mladé dospělosti

Jak již bylo popsáno výše, zejména první polovina období mladé dospělosti se vyznačuje určitou mírou nestability, prozkoumávání identity a velkým množstvím možností, které mohou zapříčinit následnou nejistotou ohledně toho, kam ubírat svůj život. Nároky postmoderní společnosti kladou důraz na samostatnost a individualistické kvality charakteru

a jsou v rozporu s tradičními požadavky společnosti na mladou dospělost, které se týkají především aspektů rodinného života ve smyslu nalezení partnera, založení rodiny, výchova dětí. Tento rozpor může být zdrojem vývojové krize společně s velkým množstvím výběru a tlaku na rozhodování (Michalíčková, 2019).

Robbins a Willner (2001) odborně popsali fenomén *krize rané dospělosti* (nebo *čtvrtživotní krize*), jež se většinou objevuje mezi 18 až 30 lety věku. Čtvrtživotní krize je také často spojována s přechodem z akademické sféry do skutečného světa na pracovní trh. Důvodem je, že zatímco během studia měli mladí jedinci určité cíle, po ukončení školy se nabízí různé možnosti, jakým směrem vést svůj život, avšak to s sebou často přináší zmatenost a úzkost z důležitých rozhodnutí (Thorspecken, 2005). Atwood a Scholz (2008) krizi považují především jako emoční, jelikož souvisí s pocity opuštění, pochybování o sobě a obavami ohledně neúspěchu. Domnívají se, že krize souvisí s určitou nepřítomností norem, které by usměrňovaly lidské chování.

V rámci období mladé dospělosti, zejména koncem třetí a počátkem čtvrté dekády života, se objevuje *krize Kristových let*, jež se věkově vymezuje mezi 28 až 33 rokem života a souvisí s prvním bilancováním dosavadního života (Blatný, 2016).

1.3 Partnerské vztahy a jejich význam v životě mladých dospělých

Partnerský vztah představuje jeden z nejdůležitějších znaků mladé dospělosti a pro toto období má větší význam než přátelství. Schopnost vytvořit intimní vztah je považováno za důležitý vývojový úkol v rámci vstupu do dospělosti (Conger, Cui, Bryant, & Elder, 2000). Vývoj romantických vztahů lze pozorovat již v období adolescence. Na počátku adolescence se často jedná o nestálé a krátkodobé romantické vztahy. V pozdní adolescenci a s přechodem do dospělosti se podoba romantického vztahu proměňuje v důvěrnější a oddanější vztah s dlouhodobou tendencí (Rauer, Pettit, Lansford, Bates, & Dodge, 2013).

Meier a Allen (2009) uvádí, že tento progresivní postup od úrovně experimentace k oddanému a intimnímu vztahu představuje určitý normativní profil, který je nezbytný pro dosažení dospělosti. Nicméně lze pozorovat určitou rozmanitost ve zkušenostech mladých lidí v souvislosti s partnerskými vztahy, jelikož změny týkající se navazování dlouhodobých partnerských vztahů a manželství jsou odrazem celospolečenských proměn. Ačkoli dříve byl počátek mladé dospělosti spojován s uzavřením manželství a založením

rodiny, v současné době je tato sociální norma mnohem tolerantnější. (Katrňák, Lechnerová, Pakosta & Fučík, 2010).

Příkladem rozdílnosti přístupu k partnerským vztahům je studie Wood, Avellar a Goesling (2008). V rámci longitudinální studie uvedlo 33 % mladých dospělých ve věku 20–25 let, že mají vážný romantický vztah se závazkem (manželství nebo společné bydlení), 27 % respondentů uvedli partnerský vztahu bez závazku a 40 % nebylo v žádném partnerském vztahu. V současné české společnosti provedli studii zaměřenou na vážný partnerský vztah Katrňák, Lechnerová, Pakosta a Fučík (2010). Definice vážného vztahu autoři dotazníku ponechali na uvážení samotných respondentů, kteří si sami určili, jaké charakteristiky musí jejich vztah naplňovat, aby jej považovali za vážný. Kohorta mladých dospělých ve věku 25–27 let byla ze 71 % zastoupena respondenty, kteří uvedli, že se nachází ve vážném partnerském vztahu. Podmínkami existence vážného vztahu uvedli mladí dospělí sexuální věrnost, společné plány do budoucna, zapojení partnera či partnerky do společného života (společné bydlení) a integraci partnera nebo partnerky do rodinného života (představení rodičů, účast na společných akcích).

Pozorované interindividuální rozdíly ve vývoji trvalého a stabilního partnerského vztahu mezi jedinci v mladé dospělosti mohou souviset s charakteristikou typickou pro období vynořující se dospělosti, o němž bylo pojednáno výše. Mladí lidé toto období více využívají pro exploraci možností v romantických vztazích. Získávají různé zkušenosti a nové zážitky v této oblasti, na základě kterých si poté formulují představu o tom, jak by měl vypadat jejich partner, se kterým se rozhodnou žít v trvalém intimním vztahu či manželství (Arnett, 2004).

Zásadní vliv na navazování a udržování trvalých partnerských vztahů v mladé dospělosti mají pozitivní i negativní interakce s rodiči v raném dětství a zároveň s vrstevníky v dospívání. Kompetence ohledně navazování a udržování partnerského vztahu v dospělosti jsou utvářeny během kontaktu s pečující osobou. Pokud je pečující osoba k dítěti vřelá a proaktivní, učí jej, že navazování vztahu je prospěšné a naplňující. Vyšší kvalita vztahu mezi rodičem a dítětem předpovídá lepší kompetence v partnerských vztazích v dospělém věku. Během vývoje dítěte také začíná nabývat na důležitosti vliv vrstevnické skupiny. Prostřednictvím přátelství se adolescent učí naplňovat potřebu intimity, jež tvoří základnu pro pozdější romantické vztahy (Rauer, Pettit, Lansford, Bates & Dodge, 2013).

Významem navazování trvalých blízkých vztahů je, že v nich lidé hledají bezpečí, jistotu, důvěru, pochopení a intimitu. Možnost sdílení osobně důležitých informací, vzájemné porozumění vyvolává kladné emoce a tím se zároveň prohlubuje vazba mezi partnery a jejich uspokojení ze vztahu. Navazování a udržování dlouhodobých blízkých vztahů je patrně základní lidskou potřebou a povahu těchto vztahů může ovlivňovat citová vazba ve smyslu působení raných interpersonálních zkušeností na vztahy v dospělosti (Slaměník, 2011).

1.4 Vývoj partnerského vztahu v mladém dospělosti

Partnerský vztah v období mladém dospělosti obvykle prochází určitými standardními proměnami. Počáteční fázi vztahu bývá zamilovanost, romantická láska, která postupně přejde ve fázi realistického vztahu (Vágnerová, 2007).

Zamilovanost a romantická láska je období, kdy se partneři navzájem otevírají, obdivují a oceňují svou odlišnost. Zamilovanost je stav, který je podmíněn působením hormonů a představuje chemickou reakci v našem těle. Vylučované hormony navozují specifické pocity povznesenosti a euforie. Milostný vztah poskytuje jedinci citové uspokojení, bez toho aniž by musel vynaložit velké úsilí. Nicméně zamilovanost má poměrně krátké trvání, obvykle kolem jednoho roku, a pro udržení vztahu je nutné jej založit na jiných hodnotách nežli na prvotním okouzlení (Willi, 2006).

Ve stavu zamilovanosti dochází k idealizaci partnera a zároveň k silné tendenci k sebestylizaci. Zamilovaný jedinec vidí partnera takového, jakého by ho chtěl mít a tato představa může být odlišná od reality. Jedná se však o určitý způsob vyrovnávání se s nedostatkem společných zážitků a zkušeností na počátku vztahu. Zamilovanost přináší prostor pro vzájemnou blízkost a důvěrnost, jak na psychické, tak i erotické úrovni, což partnerům přináší emočně stimulující zkušenosti (Jellouschek, 2003).

S ubývajícím zamilovaností a euforií dochází k rozvoji skutečné intimity vztahu, která začíná představovat stabilitu. Člověk vstupuje do vztahu s reálným partnerem a nikoliv s iluzí ideálního protějšku. Tento vývojový proces umožňuje další rozvoj partnerského vztahu směrem k realistickému a zralému vztahu. Vágnerová (2007) popisuje období realistického vztahu, jako partnerství založené na prohlubující se intimitě a vzájemném připoutání. Ačkoli tento posun od milostného okouzlení může přinášet určitá zklamání, tak v tomto období se začíná budovat skutečný vztah, který je založen na sdílených hodnotách a stanovení společných cílů. Pro vytvoření a udržení takového vztahu je

vyžadováno značné úsilí obou partnerů. Pro mladou dospělost je důležité pochopit skutečnost, že ideál lásky nelze nikdy zcela naplnit.

Jelikož partnerská láska je určitý vývojový proces, patří k ní nevyhnutelně také krize, které jsou však prospěšné a nutné pro vyvráždění partnerské lásky. Vztahová krize nepředstavuje definitivní pokyn k tomu, aby se partneři rozešli, ale otevírá nové možnosti společného života a posouvá partnery ve společném i individuálním vývoji. Častou příčinou krize ve vztazích je hledání rovnováhy mezi autonomií a vzájemným poutem v partnerském vztahu. Dochází ke vzájemnému konfliktu dvou základních potřeb – každý z partnerů si chce zachovat svou individuální volnost a svůj prostor, ale zároveň oba touží po vzájemném svazku, jelikož v něm nalézají jistotu a bezpečí. Pro stabilitu partnerského vztahu je důležitá vyváženost mezi dobou, kdy partneři hledají blízkost toho druhého a dobou, kdy je vytvořen prostor pro rozvoj individuality (Jellouschek, 2003).

Ve vztahu se formuje párová identita „my“, kdy partner již nerozhoduje pouze sám za sebe, jelikož tvoří pár. Avšak zároveň nemůže ve vztahu zapomenout na sebe a zcela se rozplynout v párové identitě. Základním úkolem při formování párové identity je jednak být sám sebou, ale také vnímat empaticky druhého a společný život chápat jako „náš“ život (Hargašová & Novák, 2007).

Jellouschek (2003) uvádí, že pro vznik hlubokého pouta a blízkosti má velký význam společná historie, která v dlouhodobém partnerství dává pocit, že na tomto světě máme své místo a nejsme sami. Zároveň tvrdí, že trvalou lásku nelze vynutit a je potřeba dlouhý čas pro to, aby mohla plně dozrát.

2 Citová vazba (Attachment)

2.1 Základní předpoklady teorie citové vazby

Teorie citové vazby představuje vlivnou koncepci, která popisuje povahu emočního pouta v mezilidské interakci. Počátky jejího vzniku sahají do padesátých let minulého století a v současnosti patří k nejlépe empiricky podloženým teoriím o psychickém vývoji člověka, a to zejména prostřednictvím prospektivních longitudinálních výzkumů (Brisch, 2011).

Teorii formuloval psychiatr a psychoanalytik John Bowlby, který se při koncipování pilířů své teorie opíral zejména o psychoanalýzu a etologii. Jako etologickou metodu používal přímé pozorování malých dětí a jejich chování k matce. Jeho úvahou bylo, že existuje biologicky založený systém vztahové vazby, který zodpovídá za silný emocionální vztah mezi dítětem a matkou. Bowlbyho názory ovlivnil jednak Lorenzův objev ohledně vtištění (*imprinting*), neboli druhově specifického typu učení, které probíhá časně po narození, a následně jej inspirovaly experimenty Harlowa s makakou Rhesus, na základě kterých usoudil, že podstatné není pouhé uspokojení biologických potřeb objektu, ale jeho dostupnost umožňující následně vytvoření citového pouta. Mimo jiné zásadním myšlenkovým zdrojem byla také psychoanalýza včetně raného vztahu matky a dítěte (Kulísek, 2000).

Bowlby (1969) definuje citovou vazbu, pouto či přilnutí (*attachment*) jako trvalé emoční pouto, které se vyznačuje potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s vazebnou postavou, a to především v podmínkách stresu. Pouto se vytváří zpravidla k jedné primární pečující osobě – v raném dětství převážně k matce. Funkcí této vazby je ochrana, která představuje jednu z podmínek přežití a zdravého vývoje jedince.

Za rozvoj teorie citové vazby a její zkoumání se významně zasloužila Mary Ainsworthová. Do Bowlbyho výzkumné skupiny přinesla podstatné myšlenky ohledně koncepce bezpečného zázemí (*secure base*), podle které je velmi důležité pro emocionální vývoj každého jedince, aby došlo k rozvinutí prvotní důvěry k důležitým vztahovým osobám. Poté provedla první dlouhodobou studii s kojenci v Baltimoru, kde pozorovala matčinu péči o svého kojence v různých situacích. Pro potřebu spolehlivého studování vazebného chování a chování při odloučení děti vytvořila metodu tzv. „neznámou situaci“ (*„strange situation“*). Výsledky studií byly poté prvními empirickými podklady teorie (Brisch, 2011).

Stav empirického výzkumu citové vazby výrazně pokročil a Bowlby se také následně zabýval významem citové vazby pro celé rozpětí lidského života. Vztahová vazba není omezena pouze na ranou vývojovou fázi, ale proniká i do dalších etap života. Představuje tudíž emocionální základnu po celý život až do stáří (Parkes, Stevenson-Hinde, & Marris, 1991). Koncepci se již věnovalo mnoho výzkumných studií, mezi něž také patří výzkumy zabývající se vztahovým chováním dospělých lidí a vlivu citové vazby vytvořené v raném dětství na partnerské vztahy v dospělosti. Zmíněná témata budou tvořit ústřední bod v teoretickém základu diplomové práce.

2.2 Citová vazba a vazebné chování

Teorie citové vazby nahlíží na primární pečující osobu (nejčastěji matku) a dítě jako na podílníky v rámci jejich reciproční interakce, mezi nimiž se aktivuje vazebný systém, který má zabezpečovat přežití. Významnou roli zde hraje hormon oxytocin, který se již tvoří během těhotenství před porodem a pravděpodobně podporuje vývoj citového připoutání matky k plodu (*bonding*) a poté k narozenému dítěti, stejně tak jako napomáhá k vazbě kojence s jeho matkou (*attachment*). Oxytocin povzbuzuje pocit touhy po vzájemné blízkosti u matky i dítěte. Dítě vyhledává matčinu blízkost a to zejména pokud zažívá strach. Od matčiny blízkosti si slibuje bezpečí, ochranu a jistotu, přičemž v interakci je dítě aktivním partnerem, který signalizuje, že se u něj objevuje potřeba blízkosti a ochrany, jež vyžaduje uspokojit (Brisch, 2011).

Citová vazba či citové připoutání k určité osobě představuje silnou tendenci či sklon vyhledávat blízkost a kontakt s významnou vztahovou osobou v situacích, které vyvolávají strach, únavu či nemoc. Zároveň citová vazba je dlouhotrvající a děti i dospělí lidé ji vytvářejí ke konkrétním osobám. Prostředkem pro vyžadování a udržení žádoucí blízkosti je vazebné chování (*attachment behaviour*), které představuje libovolnou formu chování dítěte. Vazebné chování se oproti citové vazbě vyskytuje epizodicky (Bowlby, 2010).

2.2.1 Behaviorální řídicí systém

Klíčovým konceptem v rámci citové vazby je behaviorální řídicí systém, který vysvětluje, jakým způsobem dítě udržuje svůj vztah k vazebné postavě. Dle Bowlbyho je vazebné chování regulované vrozeným motivačním systémem, který má podporovat bezpečí a přežití (Bowlby, 2010). Vnitřní dynamika behaviorálního systému se podobá dynamice fyziologického řídicího systému, jehož cílem je udržení homeostázy prostřednictvím konstantního sledování endogenních a exogenních signálů a s tím se pojící

neustálá adaptace chování. V případě behaviorálního systému je cílem fyzická nebo psychická blízkost pečující osoby (Fraley & Shaver, 2000).

Pokud dítě vnímá vazebnou postavu jako blízkou a vnímavou, cítí se bezpečně, sebevědomě a obecně je jeho chování společenské a orientované k exploraci. Vnímá-li dítě nějaké ohrožení vztahu nebo sebe sama – jako například nemoc, strach či odloučení – cítí úzkost nebo je vystrašené a má tendenci vyhledávat pozornost a podporu pečující osoby. V závislosti na závažnosti hrozby se způsob vazebného chování může pohybovat od jednoduchého vizuálního hledání vazebné postavy až po intenzivní emoční projevy a jednání (například pláč, naléhavé lpění, protestní chování). Vazebné chování skončí za podmínek, které dítěti naznačují, že je v bezpečí, příkladem může být návrat pečující osoby do blízkosti dítěte. Žádoucí změnu podmínek prožívá dítě jako pocity útěchy a jistoty (Fraley & Shaver, 2000).

Dynamiku tohoto systému lze analogicky vztáhnout také na partnerské vztahy v dospělosti, kdy dospělý člověk se obvykle cítí bezpečněji, pokud je jeho partner poblíž, je dostupný a reaguje na jeho potřeby. Za takových okolností je možné partnera využít jako „bezpečnou základnu“ pro exploraci prostředí (Lacinová & Neužilová Michalčáková, 2014).

2.2.2 Vazebná postava a její citlivost

Vazebná postava je osoba, ke které si jedinec vytvořil citové pouto a představuje pro něj *jistou základnu (secure base)*, jež mu umožňuje prozkoumávat okolní prostředí, pokud se v něm nevyskytuje ohrožující podnět. Ve chvílích ohrožení či stresu vazebná postava slouží jako *přístav bezpečí (safe haven)*. Optimální míra pocíťované jistoty umožňuje a podporuje explorační chování dítěte. Míra, ve které se může dítě spolehnout na svou vazebnou postavu jako na zdroj jistoty, je významným faktorem přispívajícím ke kvalitě citové vazby. Vytvoření jisté citové vazby ke vztahové osobě je podmíněno její schopností citlivě uspokojovat potřeby dítěte. Citlivé chování spočívá v tom, že vazebná postava je vnímavá k signálům dítěte, tyto signály správně interpretuje a přiměřeně a rychle je uspokojuje. Pokud naopak dítě v interakci s vazebnou postavou dostává nedostatečné či nekonzistentní odpovědi na své potřeby nebo dokonce žádné odpovědi, může se u něj častěji rozvinout nejistá citová vazba (Colin, 1996).

2.2.3 Vnitřní pracovní model

Na základě prožitků interakce s primární pečující osobou si dítě v raném věku vytváří vnitřní model svého chování i chování vztahové osoby. Jedná se o tzv. vnitřní pracovní model. Dítě se učí ze vzájemné interakce a zážitky s vazebnou postavou ovlivňují jeho rozvíjející se vzorec citové vazby. Pokud se dítě ocitne v nebezpečí, reaguje svým vazebným chováním – například pláčem a vyhledá svou vazebnou postavu jako bezpečnou emocionální základnu, tato osoba mu poskytne odpovědi na jeho vazebné potřeby určitou charakteristickou blízkostí nebo distancí a také souhrnným repertoárem chování (Brisch, 2011).

Vnitřní pracovní model je dle Colin (1996) mentální reprezentací sebe, druhých a také vzájemných vztahů s těmito osobami. Vnitřní modely zahrnují pocity, očekávání, názory, strategie chování a způsoby interpretace informací související se vztahem s citově důležitou osobou. Vnější projev vnitřního pracovního modelu jsou vzorce chování, které jsou podmíněny citovým poutem.

Pracovní modely jsou zpočátku flexibilní a v průběhu vývoje jedince se postupně stabilizují a rozvíjí se v reprezentaci vztahové vazby. Prostřednictvím pracovních modelů jedinec očekává a předpovídá, jak se bude okolí chovat a zároveň mu slouží k plánování vlastního chování směřující k dosažení vztahových cílů. Vnitřní pracovní modely fungují převážně na nevědomé úrovni nebo částečně na vědomé úrovni. Na základě poznatků ohledně paměti je možné očekávat, že zkušenosti s vazebnou osobou budou u dítěte do 2 až 3 let kódovány v nevědomých pracovních modelech. Důsledkem toho je, že si člověk nedokáže zcela vědomě vzpomenout na své zkušenosti z raného dětství, avšak paměťové stopy v implicitní paměti mohou vyvolávat emoce, tělesné pocity či vzorce chování. Prožitky v dalších letech života už mohou být přístupné i ve vědomé úrovni (Hašto, 2005).

Modely vyvinuté v dětství a adolescenci jsou poměrně rezistentní vůči změnám, a aby došlo k proměně mentálních reprezentací, bylo by potřeba dlouhodobého působení. Možnost ke změně může nabízet psychoterapie, která by cílila na získání vědomého náhledu na často nevědomované či obtížně uvědomitelné reprezentace vztahů (Kulísek, 2000).

Podle Hazan a Shaver (1987) vnitřní pracovní modely související s citovou vazbou následně formulují jedincovo chování v blízkých vztazích po celý jeho život. Při budování nových partnerských vztahů se lidé částečně spoléhají na svá předchozí očekávání ohledně toho, jak se k nim bude chovat okolí a jaké emoce k nim chovají. Na základě těchto modelů

interpretují vztahové cíle a záměry svých partnerů. Rané zkušenosti s péčí v dětství se poté promítají do vzorců chování v partnerských vztazích v dospělosti. Vzhledem k předpokladu, že vnitřní pracovní modely jsou odolné vůči změnám, tak má jedinec větší tendenci k asimilaci nových vztahových zážitků i za cenu jejich zkreslení, nežli by své chování přizpůsobil informacím, které jsou v rozporu s jeho stávajícím očekáváním ohledně vztahů (Fraley & Shaver, 2000).

Není příliš neobvyklé, že člověk používá více než jeden pracovní model vztahu ke vztahové osobě. Bowlby (1980) uvádí, že se jedná o existenci vícenásobných modelů (*multiple models*). Osoba má vytvořené obvykle protichůdné vnitřní modely pro ni významného vztahu. Tyto modely se poté mohou stát zdrojem intrapsychických nebo interpersonálních konfliktů.

K protichůdným modelům může dojít, pokud je dítě konfrontováno s velmi traumatizující událostí, anebo ze strany dospělých osob jsou kladeny požadavky, které jsou v rozporu s jeho skutečným prožíváním. Například může nastat skutečnost, že rodič nutí dítě, aby potlačovalo své emoce a potřebu blízkosti rodiče v situacích, kdy prožívá strach nebo bolest. Prostřednictvím tohoto chování dává rodič najevo svůj odmítavý postoj k projevům dítěte i k jemu samému. V případě, že se dítě tomuto rodičovskému nátlaku přizpůsobí, působí navenek jako zralé a adaptované dítě, a tento projev rodič ocení. To však vede ke vzniku dvou protikladných modelů vztahu. První model v sobě zahrnuje obraz dobrého a hodného rodiče, který dítě odměňuje za jeho zralé chování a tento model je vědomě udržován. Naopak druhý model, který je nevědomý, v sobě nese představu odmítajícího rodiče a je naplněn potlačovanou úzkostí a agresí (Kulíšek, 2000).

2.3 Raný vývoj citové vazby

Když se dítě narodí, je již vybavené celou řadou vzorců chování, které jsou připravené k okamžité aktivaci prostřednictvím užšího či širšího spektra podnětů. Některé tyto vzorce jsou už určitými základními kameny pro pozdější vývoj citové vazby. U novorozenců k těmto primitivním systémům patří pláč, sání, úchop a orientace. Později k nim přibude úsměv, žvatlání a o několik měsíců také plazení a chůze. Tedy od samého začátku je u dítěte výrazná tendence reagovat specifickým způsobem na různé druhy podnětů přicházející od druhého člověka. Z těchto počátečních systémů vyvstávají vysoce komplexní systémy zprostředkovávající v dětském věku, ale také i po zbytek života, citovou vazbu ke konkrétním osobám (Bowlby, 2010).

Vzhledem k tomu, že citová vazba se v průběhu vývoje vytváří v rámci reciproční interakce se vztahovou postavou, rozlišila Ainsworthová na základě pozorování interakcí dětí a matek čtyři fáze formování citové vazby v raném dětství (Ainsworth, 1972, cituji podle Colin, 1996, s. 67-72).

Fáze 1: Fáze před vznikem citového přilnutí (*The preattachment phase*) – v první fázi, která je ohraničena zhruba prvními dvanácti měsíci věku, má dítě omezenou schopnost rozlišovat specifické postavy ve svém okolí. Reakce dítěte jsou cíleny na zvýšení pravděpodobnosti pokračování kontaktu s dospělými osobami. Dítě se prostřednictvím svých projevů chování snaží o co největší možnou přítomnost pečující osoby.

Fáze 2: Zárodky citového přilnutí (*Attachment in the making*) – po čtyřech měsících věku začíná klesat frekvence úsměvů na cizí tváře a roste jejich intenzita na známé tváře. Hlavním cílem v tomto období je odlišení primární pečující osoby od ostatních osob, a to z toho důvodu, aby mohlo dítě cíleně zaměřovat své vazebné chování.

Fáze 3: Vyhraněné citové přilnutí (*Clear cut attachment*) – kolem sedmého měsíce věku dítěte dochází k výraznému vyhranění citové vazby. Repertoár chování dítěte, který je podmíněn citovou vazbou, je obohacen o motorický rozvoj, který se projevuje následováním pečující osoby, přibližováním, vzdalováním. Zároveň významnou charakteristikou pro toto období je „strach z cizince“, který se projevuje silnými protesty dítěte při separaci od pečující osoby (matky). Matka je v této fázi obzvláště významnou postavou a separace od ní v této fázi má pravděpodobně nejtíživější následky. V případě násilné separace dítěte od pečovatele popsal Bowlby tři fáze reakce: 1. *protest*, 2. *zoufalství*, 3. *odpoutání (deattachment)* (Bowlby, 1980).

Fáze 4: Utváření partnerství korigované k cíli (*The goal corrected partnership*) – ve čtvrtém roce života dítěte je již vytvořena jeho základní identita a vztah s matkou se proměňuje do jiné podoby. Začíná ustupovat naprostá připoutanost a závislost na pečovateli a dítě si začíná vytvářet vlastní autonomii. Je schopné na určitou dobu odložit potřebu matčiny blízkosti ve prospěch prozkoumávání okolního světa. Dokáže také chápat odlišné potřeby druhých osob.

V rámci psychického vývoje dítěte lze pozorovat, že kolem 9 až 18 měsíce dítě zpravidla navazuje citovou vazbu k více než jen jedné primární vazebné postavě. Mezi důležité vztahové osoby, ke kterým je dítě připoutané vztahovou vazbou, patří především rodiče – matka a otec, sourozenci či prarodiče. Mezi těmito osobami si dítě volí hlavní a vedlejší osoby, na které orientuje vztahovou vazbu. Zároveň si vytváří určitou hierarchii vztahových postav, které dítě v určitém pořadí vyhledává v souladu s jejich dostupností a mírou prožívaného strachu z odloučení (Shaffer & Kipp, 2010).

Již v raném věku je patrná existence individuálních rozdílů v kvalitě citové vazby. M. Ainsworthová se na základě pozorování interakce a odloučení dětí a jejich rodičů začala na tyto rozdíly zaměřovat. Pro zmapování vazebného chování vůči pečující osobě použila metodu tzv. Strange Situation Test (SST). Jedná se o jednu z nejznámějších metod a její podstata spočívá ve sledování rozdílných vzorců chování dětí k jejich pečovatelům v situaci separace a následného znovushledání. SST v laboratorních podmínkách podněcuje vazebné chování, které je poté pozorováno a klasifikováno (Rosmalen, 2015).

Technika SST je aplikovatelná ve věkovém rozpětí od jedenácti do osmnácti měsíců a průběh celé procedury je rozdělen do osmi fází: (1) Výzkumník přivede dítě s matkou do neznámé místnosti, která je vybavená ke hraní. (2) Výzkumník odchází a v místnosti je pouze matka s dítětem, které se chvíli aklimatizuje. (3) Do místnosti přichází cizí osoba, která s matkou chvíli konverzuje, poté se osoba přibližuje k dítěti, pokouší si s ním hrát a matka rychle odchází (4) V místnosti je dítě samo s cizí osobou a v případě, že je rozrušené, tak se ho snaží cizí osoba ukonejšit. (5) Matka přichází, utěšuje dítě a poté opět s rozloučením odchází. (6) Dítě je v místnosti samo. (7) Do místnosti se vrací cizí osoba. (8) Matka se vrací do místnosti, chvíli vyčkává a poté bere dítě do náruče, cizí osoba odchází. Zvláštní pozornost je věnována exploračnímu chování dítěte, zda matku vnímá jako bezpečnou základnu, ze které může prozkoumávat okolí. Také je důležité chování dítěte při epizodách shledání se s matkou a to, zda vyhledává kontakt a rychle se uklidní, nebo zda se snaží kontaktu vyhnout, je naštvaný či jedná neuspořádaným způsobem (Rosmalen, 2015).

Podle pozorovaných projevů chování dětí během SST byly klasifikovány jednotlivé typy citového připoutání. M. Ainsworthová v základu rozlišuje dva typy citové vazby – jistý typ a nejistý/úzkostný typ, přičemž nejistý/úzkostný typ citové vazby dále rozděluje do dvou, později do tří skupin. Autorka metody uvádí existenci tří hlavních vzorců citové vazby označené jako B, A a C, které byly vytipovány na základě klinického posouzení,

a prostřednictvím statistické analýzy byla potvrzena jejich validita (Ainsworth et al., 1978, cituji podle Bowlby, 2010, s. 291):

Vzorec B – jisté připoutání k matce (*secure attachment*)

Matka pro tento soubor dětí představuje bezpečné zázemí (*secure base*), což se projevuje především v její přítomnosti, kdy se dítě nebojí prozkoumávat neznámé prostředí a hraje si. Když matka odejde, je zneklidněné, avšak po jejím návratu je snadno utěšeno a brzy je opět plně zaujato hrou. Má potřebu vyhledávat a udržovat matčinu blízkost a je pro něj uspokojujícím zdrojem útěchy a pocitu bezpečí.

Vzorec A – úzkostně připoutané k matce a vyhýbavé (*insecure avoidant*)

Děti klasifikované s vyhýbavým chováním se zdají být při separaci od matky zdánlivě adaptované a jejich projevy stresu jsou inhibované. Mnohé z těchto dětí se chovaly k cizí osobě přátelštěji než k matce. Po opětovném navrácení matky se dítě kontaktu s matkou vyhýbalo a chování podmíněné citovým poutem bylo poznamenáno silnou nedůvěrou.

Vzorec C – úzkostně připoutané k matce a odmítavé (*insecure ambivalent*)

Děti zařazené do této kategorie oscilují mezi vyhledáváním blízkosti a kontaktu a mezi odmítáním kontaktu s matkou. V situaci separace projevuje dítě výrazné známky stresu a je obtížně utišitelné. Jeho chování je vůči matce značně ambivalentní, jelikož má potřebu její blízkosti, ale zároveň ji odmítá. Po ukončení separace dává matce najevo protest proti opuštění.

V průběhu SST se také objevily děti, které byly podle M. Ainsworthové obtížně klasifikovatelné do jedné ze tří zmíněných kategorií citového připoutání. Chovaly se současně vyhýbavě i odmítavě a byly u nich zjištěny obtížně rozlišitelné protichůdné či zmatené prvky v chování. Jako první zmíněné děti s tímto schématem citové vazby rozpoznaly a popsaly Mainová a Solomonová v roce 1990. Došlo tedy k rozšíření typologie citové vazby o čtvrtou kategorii označenou jako dezorganizovaný vzorec citového připoutání (Granqvist et al., 2017).

Vzorec D – dezorganizované citové připoutání (*disorganised attachment*)

Chování dětí, které byly zařazeny do této kategorie, bylo značně nekonzistentní. Protichůdné prvky v chování se projevovaly agresí či averzí při blízkém kontaktu s matkou a gesta a pohyby byly u nich často stereotypní, nepřiměřené a opakující se.

Objevovalo se náhlé ztuhnutí (*freezing*) a otevřený strach z pečující osoby, po návratu matky se některé děti poutaly k cizí osobě. Projevovalo se u dětí rychlé střídání afiliativních a vyhýbavých projevů ve vztahu k matce nebo jejich zvláštní kombinace.

Řada studií se již zaměřila na otázku, jaké faktory určují kvalitu citové vazby dítěte k primární pečující osobě. Za významný vliv na vzorec vztahového připoutání v dětství dle Ainsworthové zodpovídá citlivost pečující osoby, kterou projevuje vůči dítěti. U citlivých matek je větší pravděpodobnost, že mají častěji jistě připoutané děti. Méně citlivé matky, tedy ty, které nereagují vhodně na potřeby dítěte, jsou netrpělivé nebo potřeby dítěte ignorují, mají častěji nejistě připoutané děti (McLeod, 2018). Hypotéza citlivosti rodičovské péče byla také podpořena výzkumem De Wolff a van Ijzendoorn (1997), avšak nebyla prokázána silná souvislost mezi citlivou péčí vztahové osoby a jistou citovou vazbou. Předpokládá se, že 12 % variance u vzorců vztahové vazby dětí lze vysvětlit citlivostí pečující osoby (De Wolff & van Ijzendoorn, 1997).

Existují tudíž i další faktory, které by mohly objasňovat rozdíly mezi raným vývojem citového připoutání. Formujícími vlivy jsou také individuální potenciály chování dětí. Bylo zjištěno, že k interakci matky a dítěte v prvním roce přispívá temperament a geneticky podmíněné kvality dítěte. Například neklidný kojeneček, který projevuje problémy s příjmem potravy, neutišitelným křikem či značnými problémy se spánkem, bude pro průměrně citlivou matku představovat velkou výzvu či dokonce přetížení. To pak může vplývat do jejich vzájemné interakce (Brisch, 2011). Významným faktorem, který stojí za proměnlivostí citového připoutání, jsou také životní události jako ztráta rodiče, vážné onemocnění (dítěte nebo rodiče), zneužívání atd. Za určitý rizikový faktor z hlediska vývoje citové vazby je možné považovat také předčasný porod. U předčasně narozených dětí bylo poukázáno na vyšší výskyt nejistého citového připoutání oproti běžné populaci (Goldberg, 1990, cituji podle Kulísek, 2000).

2.4 Ontogeneze citové vazby do dospělosti

Citová vazba není pouze záležitostí dětství a nevzniká pouze ve vztahu dítěte a pečující osoby, ale objevuje se v průběhu celého života jedince v rozmanitých blízkých vztazích. Již Bowlby se domníval, že potřeba vytvářet citové pouto s blízkou a bezpečnou osobou prostupuje celou ontogenezi člověka. Věřil, že citová vazba je důležitou součástí života „od kolébky až do hrobu“ (Fraley & Shaver, 2000).

Předpokladem je, že vrozený behaviorální systém, který motivuje dítě k připoutání se k pečující osobě, je aktivní po celý život a hraje důležitou roli také v dospělosti. Ačkoli se ukazuje, že citová vazba je v dospělosti významná, přirozeně se projevuje odlišně než v raném věku. Intenzivně probíhají výzkumy, které se snaží vysvětlit, jak se vyvíjí a proměňují vzorce citové vazby v dospělosti, kde nejdůležitější vazebnou postavou již nejsou rodiče, ale partneři a blízcí přátelé (Daniel, 2015).

Určitý posun v procesu citového připoutání je zřejmý v období adolescence. Kdy zásadním faktorem je transformace povahy citového připoutání ve vztahu k pečující osobě. Ainsworthová (1989, cituji podle Colin, 1996) předpokládala, že základem pro normativní posun v procesu citového připoutání v adolescenci jsou nejen socioemoční zkušenosti, ale také hormonální, neurofyziologické a kognitivní změny související s tímto obdobím. Dochází k větší autonomii a v rámci emoční soběstačnosti se adolescent méně obrací na své primární pečující osoby, aby uspokojili jeho vazebné potřeby.

Významnou změnou v průběhu dospívání je větší flexibilita hierarchického uspořádání vazebných figur, jež preferuje při aktivaci vazebného systému. Do této hierarchie začínají vstupovat vrstevníci a poté také romantičtí partneři. V určitých situacích stresu, jako například v případě vážného onemocnění, může být stále zachována tendence dospívajícího obracet se ke svým primárním pečovatelům podle původního hierarchického uspořádání vazebných postav. Zároveň však v případě jiné formy zátěže může blízký přítel nebo romantický partner zaujímat primární postavení v systému (Cassidy & Shaver, 2016).

Odlišnost citové vazby v dospělosti oproti dětství je tedy patrná v transformaci vazebných postav, která je zahájena v dospívání. Jak již bylo zmíněno výše, citové pouto k rodičům se v dospívání mění a v rámci ontogeneze do dospělosti dochází ke změně blízkých osob z rodičů na vrstevníky, ke kterým jedinec směřuje citové připoutání. V dospělosti se zejména jedná o manifestaci pouta do partnerských vztahů. Byly také provedeny výzkumy, které dokládají tyto změny vazebných figur.

Hazanová společně se svými kolegy (Hazan, Hutt, Sturgeon, & Bricker, 1991, cituji podle Fraley & Shaver, 2000) provedli průřezovou studii, kde za použití sebeposuzovací metody a rozhovoru identifikovali vazebné figury respondentů. Úkolem dotazovaných bylo, aby nominovali jednu nebo více osob na základě tří rysů: (a) udržení blízkosti s danou osobou, (b) bezpečné útočiště, (c) bezpečná základna. Výsledky ukázaly, že děti uváděly

za primární vazebnou postavu svého rodiče, avšak dospívající a dospělí měli tendenci označovat své vrstevníky (blízké přátele nebo romantické partnery).

Partnerství či přátelství podle Bowlbyho představují prototyp citové vazby v dospělosti. Dle Weisse (1991) je možné pozorovat určité charakteristiky citové vazby v raném věku i u většiny trvalých partnerských vztahů (*committed relationships*). Pro lidi žijící v těchto vztazích představuje partner zdroj jistoty a pohodlí a přejí si být v jeho přítomnosti, především pokud se ocitnou v zátěžové situaci (Lacinová & Neužilová Michalčáková, 2014).

Citová vazba v dospělosti zároveň nabývá recipročního charakteru. V dětství je možné citové připoutání označit za asymetrické, jelikož pečující osoba poskytuje péči a ochranu, kterou dítě přijímá. Oproti tomu v dospělosti je povaha citového připoutání reciproční. V rámci partnerského vztahu si oba partneři poskytují péči a ochranu navzájem. U většiny párů v jejich partnerském vztahu nelze jasně oddělovat role poskytovatele a příjemce péče, jelikož se v nich střídají (Colin, 1996).

Ačkoli existují důkazy a poznatky ohledně určitého posunu v citovém připoutání v souvislosti s vývojem jedince do dospělosti, odborné pohledy na stabilitu a změny vzorců citové vazby v průběhu života nejsou zcela jednotné. Obecně jsou vzorce citové vazby považované za relativně stabilní v průběhu času. Předpokládá se, že jedinec s bezpečným citovým připoutáním bude vykazovat i za rok bezpečnou citovou vazbu. Nabízeným vysvětlením, proč jsou styly citové vazby stabilní, je, že lidé mají tendenci vidět okolní svět způsobem, který posiluje jejich předpoklady vytvořené na základě primárních zkušeností s pečující osobou v raném dětství. Například člověk s nejistým typem citového připoutání může mít větší sklon k očekávání, že činy druhých jsou motivovány zlomyslností (Vicary & Fraley, 2007).

Na druhou stranu se vyskytují názory, které teorie citové vazby také připouští, a poukazují na to, že styly citové vazby se mohou měnit. Jedním z vysvětlení je, že ke změně může dojít vlivem změny jedincovy zkušenosti ve vztazích. Tedy klíčovou roli zde hraje jedincovo interpersonální prostředí. Tuto hypotézu podpořili Kirkpatrick a Hazanová (1994, cituji podle Fraley, 2018), kteří se zaměřili na souvislost stability citové vazby a rozchodu. Lidé, kteří, zažívali rozchod, se stali více nejistí ve srovnání s těmi, kteří si rozchodem neprocházeli. Také Levine a Heller (2010) uvádí, že partnerské zkušenosti v dospělosti představují proměnou ve změně vzorce citové vazby. V rámci longitudinální studie mladých

dospělých, jejichž styl citové vazby byl testován v dětském věku, se ukázalo, že 25-30% populace vypovídalo o změně typu citového připoutání. Zkušenosti v partnerském vztahu tak mohou mít vliv na změnu názorů a postojů ke vztahům. Například u jedince s nejistým citovým připoutáním v partnerství s jistě připoutaným partnerem může dojít k posunu v jistější vzorec citové vazby (Levine & Heller, 2019).

3 Teorie citové vazby v kontextu partnerských vztahů

Jak již bylo zmíněno výše, citová vazba nalézá své místo v průběhu vývoje člověka až do dospělosti. Ačkoli byla teorie citové vazby formulována primárně pro vysvětlení utváření a funkce vazby mezi dítětem a jeho pečující osobou, v 80. letech minulého století se začala významně upínat pozornost výzkumníků na uplatnění těchto principů v rámci blízkých vztahů v dospělosti. Empirické zkoumání konzistentně potvrdilo, že citová vazba představuje významný faktor, který zasahuje a formuje mnoho oblastí lidského života a je významným organizačním principem chování a prožívání v dospělosti (Cígler et al., 2019).

Za významný rozvoj konceptu citové vazby v kontextu blízkých vztahů v dospělosti se zasloužili Hazanová a Shaver (1987), kteří se zaměřili na romantickou lásku jako proces citového připoutání, jež je ovlivněn dřívějšími zkušenostmi s vazebnými postavami v raném dětství. Objevili spojnici mezi teorií citové vazby v raném dětství a teoriemi lásky v dospělosti, čímž podnítli intenzivní výzkumnou aktivitu v této oblasti trvající až doposud. Vytvořili metodu, která zjišťovala typ citové vazby v dospělosti a byla založena na nucené volbě mezi nabízenými popsányými pocity, které mohou lidé v romantických vztazích prožívat.

Rozřazení respondentů do kategorií odpovídalo rozložení typů dětské citové vazby, které rozlišili Ainsworthová s jejími kolegy (1978). Zároveň na základě provedené studie bylo zjištěno, že respondenti s různou citovou vazbou se lišili ve výpovědích o svém partnerském vztahu. Jedinci s jistou citovou vazbou hodnotili svůj vztah jako šťastný, důvěrný a přátelský. Zdůrazňovali schopnost být partnerovi oporou a jejich průměrná délka vztahu byla téměř dvakrát delší než u lidí s nejistou citovou vazbou. Úzkostně-ambivalentní osoby toužili po vzájemnosti a souladu, extrémně se snažili být pro partnera sexuálně přitažliví a také projevovali emoční výkyvy a žárlivost. Pro lidi s vyhybavou citovou vazbou byl charakteristický strach z intimity, emoční výkyvy a žárlivost (Hazan & Shaver, 1987).

Fraley a Shaver (2000) shrnuli principy fungování citové vazby v dospělosti, při jejichž formulaci vycházeli z poznatků ohledně podobností a rozdílů citového připoutání jako procesu v romantickém vztahu a citového připoutání mezi dítětem a pečovatelem:

(1) *Emoční a behaviorální dynamika ve vztahu mezi pečovatelem a dítětem a v dospělém romantickém vztahu je řízená stejným biologickým systémem* (s. 133). Charakteristiky typické pro citovou vazbu mezi pečovatelem a dítětem jako je vyhledávání a udržování blízkosti, vazebná postava jako bezpečný přístav a bezpečná základna se uplatňují i v rámci partnerského vztahu. Dospělí člověk se cítí obvykle bezpečně a jistě, pokud mu je jeho partner nablízku, je dostupný, vnímavý a citlivě reaguje na jeho potřeby. Za takových okolností pro něj partner představuje bezpečnou základnu (*secure base*). V situaci, kdy se jedinec cítí ohrožený, psychicky či fyzicky přetížený, unavený, zraněný či nemocný, partner se pro něj stává zdrojem bezpečí, útěchy a ochrany, plní tak funkci bezpečného přístavu (*safe haven*). Dalšími podobnostmi mezi oběma typy vztahů je například blízký tělesný kontakt, tzv. baby talk (způsob partnerské milostné komunikace) a také společné sdílení zajímavých zkušeností a zážitků.

(2) *Individuální rozdíly vazebného chování ve vztahu mezi pečovatelem a dítětem jsou podobné individuálním rozdílům pozorovaným u dospělých v romantickém vztahu* (s. 135). Hlavní tři typy citové vazby popsané Ainsworthovou (jistá, úzkostně-ambivalentní a úzkostně-vyhýbající) se koncepčně podobají „stylů lásky“, které pozoroval mezi dospělými Lee s kolegy (citují podle Fraley & Shaver, 2000, s. 135). Lee (1973) vymezil šest stylů lásky: *eros* (romantická, vášnivá láska), *ludus* (hravá láska bez výrazného závazku), *storge* (přátelská láska), *mania* (šílená láska se snahou o přivlastnění si partnera), *pragma* (praktická láska, související se zhodnocením výdajů a zisků ve vztahu) a *agapé* (obětavá, nesobecká láska). Hazanová a Shaver typologii lásky redukovali na tři kategorie citové vazby, přičemž jistý typ citové vazby odpovídá kombinaci *eros* a *agapé*, vyhýbavá citová vazba odpovídá *ludus* a úzkostná citová vazba koresponduje s *manii*. Zároveň *storge* a *pragma* nepovažovali za romantickou lásku (Feeney & Noller, 1996, s. 281).

(3) *Individuální rozdíly ve vazebném chování v dospělosti jsou odrazem očekávání a přesvědčení, jež si vytvořili o sobě a svých blízkých vztazích na základě vlastní historie citové vazby. Tyto vnitřní pracovní modely (working models) sebe a druhých jsou relativně stabilní a jako takové mohou odrážet rané zkušenosti s pečujícími osobami* (s. 135). Na základě opakující se vzájemné interakce dítěte s pečující osobou si vytváří dítě vnitřní pracovní modely, které tyto interakce představují. Podle Hazanové a Shavera (1987) tyto

vnitřní pracovní modely citové vazby přetrvávají a ovlivňující chování jedinců v blízkých vztazích v průběhu života. Při navazování nových vztahů se lidé částečně spoléhají na svá očekávání ohledně toho, jak se k nim budou ostatní chovat a na základě těchto modelů o druhých interperují záměry svých partnerů.

(4) *Romantická láska v dospělosti v sobě zahrnuje vzájemnou souhru mezi citovou vazbou, poskytováním péče a sexem* (s. 136). Ačkoli je romantická láska částečně fenoménem citové vazby, zahrnuje další samostatné behaviorální systémy, jako je péče a sex, které jsou s ní empiricky do určité míry propojeny. V partnerských vztazích v dospělosti se tyto funkce obtížně oddělují a v dlouhodobých vztazích se střídají. Oproti citové vazbě v dětství, která je jednostranná – obvykle poskytuje pečující osoba péči a ochranu dítěti, citová vazba v partnerských vztazích je reciproční – mezi partnery se role dle potřeby střídají. Z pohledu Hazanové a Shavera (1987) lze romantickou lásku chápat ve smyslu vzájemného fungování zmíněných tří systémů, přičemž každý z nich má odlišnou funkci a jinou vývojovou trajektorii, nicméně každý z nich v sobě odráží jedincovu zkušenost s citovou vazbou.

Možnou paralelu mezi citovou vazbou v dětství a citovou vazbou mezi romantickými partnery rozšířily Zeifmanová a Hazanová (2008) úvahou ohledně určité podobnosti ve fázích formování citové vazby v raném věku. Jedná se pouze o vytvořený teoretický model vývoje partnerských vztahů v dospělém věku, zatím nebylo provedeno detailní empirické ověření. Pro počáteční fázi vzniku partnerského vztahu je charakteristický proces prvotního namlouvání, který se vyznačuje flirtováním, afiliací a nezávaznými sexuálními signály. Tuto fázi autorky přirovnávají k tzv. fázi nekritické sociability (neboli *preattachment phase*), kdy se dítě snaží prostřednictvím vrozeného repertoáru chování (např. pláčem, úsměvem) udržet interakci s pečující osobou. Obdobně se snaží dospělý jedinec svým chováním zvýšit pravděpodobnost pokračování kontaktu s „vyhlédnutým“ partnerem.

Ve vývoji partnerského vztahu následuje zvyšující se selektivita ve vyhledávání vazebné postavy – partnera, jeho preferování před ostatními a také zvyšující se míra závazku. Zmíněné charakteristiky jsou připodobňovány období ve vývoji rané citové vazby, kdy dítě cíleně zaměřuje vazebné chování v situacích aktivace systému citové vazby směrem k vazebné postavě (*attachment in the making phase*). Zároveň v tomto období je vysoká frekvence fyzického kontaktu (např. mazlení, škádlení) a verbální komunikace,

kteřá obsahuje zejména zdobněliny či nežné oslovení dítěte. Paralelu k tomuto chování lze pozorovat v dospělosti mezi zamilovanými partnery.

Třetí fáze se vyznačuje jasným vyhraněním citové vazby (*clear cut attachment phase*), s vazebnou postavou dítě udržuje blízkost a představuje pro něj zdroj bezpečí, zároveň se objevuje silný separační protest při odloučení od pečovatele. V partnerském vztahu se tato fáze srovnává s vyústěním partnerství ve formální svazek manželství, případně v rozhodnutí o společné domácnosti partnerů.

Závěrečná fáze v rámci vývoje rané citové vazby souvisí s postupným zbavováním se absolutní závislosti dítěte na pečovateli, rozvíjícím se sebeuvědoměním, rozvojem empatie a uvědomění si, že pečovatel má vlastní potřeby. U partnerů v tomto období vývoje partnerského vztahu dochází ke snížení pro okolí zjevného vazebného chování a pozornost partnerů se zaměřuje kromě jejich vzájemného vztahu na další oblasti v životě, jako je práce, volný čas či přátelské vztahy (Lacinová & Neužilová Michalčáková, 2014).

3.1 Metody zkoumání citové vazby v partnerských vztazích v dospělosti

V průběhu vývoje teorie citové vazby a jejího empirického výzkumu se vyvinuly dva odlišné metodologické přístupy, a to vývojový a sociální. *Vývojový přístup* upřednostňuje jako metodu zkoumání rozhovory a především navazuje na rozsáhle výzkumně využívanou metodu tzv. *Strange Situation Procedure*, prostřednictvím níž Ainsworthová popsala jednotlivé typy citové vazby. Ke zjišťování citové vazby dospělých k jejich rodičům se široce využívá metoda *Adult Attachment Interview* (AAI) vytvořená autory Mainovou, Georgem a Kaplanem (Main, George & Kaplan, 1985, cituji podle Hesse, 2008, s. 552). Výpovědi jsou získávané polostrukturovanými rozhovory a na základě výsledků jsou respondenti přiřazeni k jednomu ze vzorců vazby: jistý-autonomní (*secure-autonomous*), odmítavý (*dismissed*), zapletený (*preoccupied*) a nerozřešený (*unresolved*). *Sociální přístup* oproti vývojovému pohledu preferuje pro výzkum zejména sebezposuzovací škály, které reflektují myšlenky a pocity relevantní pro citovou vazbu v blízkých vztazích v adolescenci a dospělosti (Cígler et al, 2019).

V rámci sociálního směru se Hazanová a Shaver (1987) jako první výzkumně zaměřili na zjišťování citové vazby mezi partnery v romantických vztazích. Jejich prvotní výzkumné šetření je zmíněno v předchozí kapitole a v této podkapitole bych ráda detailněji rozebrala tři kategorie citové vazby, se kterými výzkumníci pracovali. Z výsledků provedené

studie bylo zjištěno, že relativní četnosti tří stylů citové vazby (jistý styl, vyhýbavý styl, úzkostně-ambivalentní styl) měřené sebesposuzovací metodou odpovídají stylům citové vazby v dětství. Autoři metody vytvořili výroky, které odpovídaly třem stylům citové vazby, a předkládali je respondentům (Hazan & Shaver, 1987, s. 515):

Jistý styl citové vazby: „*Je pro mě celkem snadné sblížit se s ostatními, rád přijímám jejich podporu a nevdám mi, že se oni spoléhají na mě. Nemám velké obavy z toho, že by mě někdo opustil a nevdám mi přílišná blízkost.*“

Vyhýbavý styl citové vazby: „*Není mi příjemná přílišná blízkost druhých. Je pro mě obtížné jim plně důvěřovat a být na nich závislý. Jsem nervózní, když se mi chce někdo příliš přiblížit. Moji partneři obvykle touží po větší intimitě, než jaká je mi příjemná.*“

Úzkostně-ambivalentní styl citové vazby: „*Myslím si, že druzí nestojí o takovou blízkost, jakou bych si přál. Často mě trápí obavy, že mě můj partner doopravdy nemiluje a mohl by mě opustit. Má touha po úplném splynutí některé lidi děsí.*“

Rovněž výzkumníci zjistili, že respondenti vypovídající o svém vlastním stylu citové vazby se vzájemně odlišují v rekonstrukci raných zkušeností se svými rodiči, představami a přesvědčeními o sobě samém a blízkých vztazích a také v názorech na lásku a romantické vztahy. V tabulce uvedené níže jsou shrnuty individuální rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi stylu citové vazby, jež byly v rámci výzkumu zjištěny (Feeney & Noller, 1996, s. 31)

Tabulka 1: Souhrn rozdílů mezi jednotlivými styly citové vazby

	Jistý styl	Vyhýbavý styl	Úzkostně-ambivalentní styl
Historie citové vazby	Vřelý vztah s rodiči a mezi rodiči	Matka vnímána jako chladná a odmítavá	Otec vnímán jako nespravedlivý
Pracovní modely	Snadné pochopení; pár pochybností o sobě; druzí mají dobré úmysly; romantická láska je trvalá	Romantická láska je zřídka trvalá a ztrácí intenzitu	Pochybnosti o sobě; druhými nepochopen; snadné se zamilovat, ale opravdová láska je vzácná; ostatní jsou méně ochotní se zavázat
Prožívání lásky	Radost; přátelství; důvěra	Strach z intimity; potíže s přijetím partnera	Posedlost a žárlivost; touha po vzájemnosti; silná sexuální přitažlivost; emoční nestálost

(Feeney & Noller, 1996, s. 31)

Na počátku devadesátých let minulého století se vedle typologického uvažování začalo nově rozvíjet také uvažování o citové vazbě v dimenzionální perspektivě. Následující empirické studie (např. Bartholomew & Horowitz, 1991; Brennan, Clark & Shaver, 1998, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2003, s. 68) podpořily myšlenku, že koncept citové vazby lze dobře vystihnout prostřednictvím dvou dimenzí – vyhýbavost (*avoidance*) a úzkostnost (*anxiety*).

Bartholomewová a Horowitz (1991) navrhli čtyř-kategoriální model citové vazby, ve kterém předpokládají, že tyto dvě dimenze lze také chápat jako „model sebe“ a „model druhých“. Jejich model je založen na tvrzení, že citová vazba v sobě odráží na základě zkušeností z interakce s blízkými osobami pracovní modely sebe a pracovní modely druhých. Tyto představy o sobě a druhých jsou dichotomní, mohou být pozitivní nebo negativní. Jedinec může mít představu o sobě jako hodného lásky a podpory (pozitivní model sebe), na opačném pólu dimenze se jedinec domnívá, že si lásku a podporu od druhých nezaslouží a budou jej odmítat (negativní model sebe). V případě, že jedinec má pozitivní reprezentaci druhých lidí, hodnotí je jako důvěryhodné a dostupné (pozitivní model druhých) nebo může jedinec vnímat druhé jako nedůvěryhodné a nedostupné (negativní model druhých). Na základě kombinace popsaných dimenzí je možné koncipovat čtyři kategorie citové vazby (Bartholomew & Horowitz, 1991, s. 227):

Tabulka 2: Čtyř-kategoriální model citové vazby Bartholomew a Horowitz

		MODEL SEBE (závislost)	
		pozitivní (nízká)	negativní (vysoká)
MODEL DRUHÝCH (vyhýbavost)	pozitivní (nízká)	<p>JISTÝ STYL (<i>secure</i>)</p> <p>Příjemný pocit z intimity a autonomie</p>	<p>ZAPLETENÝ STYL (<i>preoccupied</i>)</p> <p>Zaujaté vztahy</p>
	negativní (vysoká)	<p>ODMÍTAVÝ STYL (<i>dismissing</i>)</p> <p>Odmítání blízkosti, nezávislý</p>	<p>USTRAŠENÝ STYL (<i>fearful</i>)</p> <p>Strach z blízkosti, sociálně vyhýbavý</p>

(Bartholomew & Horowitz, 1991, s. 227)

Kategorie jistého stylu citové vazby vypovídá o pocitu vlastní hodnoty a očekávání, že druzí lidé jsou obecně přijímající a vůči jedinci spolehliví. Kategorie zapleteného stylu citové vazby představuje negativní představy o sebe sama ve smyslu, že jedinec není hoden lásky, avšak zároveň pozitivně hodnotí druhé. Tato kombinace vede k tomu, že jedincovo sebepřijetí je závislé na uznání a přijetí druhými. Ustrašený styl citové vazby je kombinací pocitu nízké sebehodnoty společně s očekáváním, že druzí nebudou jedinci nakloněni a vnímá je jako odmítající a nedůvěryhodné. Vyhýbá se blízkosti s druhými, aby se chránil před jejich odmítnutím. Poslední kategorií je odmítavý styl citové vazby, která se vyznačuje pozitivním sebehodnocením a zároveň negativním smýšlením o druhých. S tímto stylem citové vazby se jedinci chrání před zklamáním tím, že se vyhýbají blízkým vztahům a zachovávají si pocit nezávislosti a nezranitelnosti (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Brennanová, Clarková a Shaver (1998) porovnali model tří kategorií citové vazby Hazanové a Shavera (Hazan & Shaver, 1987) s čtyř-kategoriálním modelem Bartholomewové a Horowitze (Bartholomew & Horowitz, 1991) a na základě faktorové analýzy shromážděných položek ze všech v té době existujících dotazníků, které byly zaměřené na sebeposouzení typu citové vazby, získali dva hlavní faktory sytící citovou vazbu (vyhýbavost a úzkostnost). Vztahová vyhýbavost (*attachment avoidance*) je charakterizovaná prožitky neklidu v intimních situacích a v situacích podněcujících k závislosti ve vztazích. Jedinci upřednostňují emocionální odstup od druhých. Vztahová úzkostnost (*attachment anxiety*) je definována strachem z odmítnutí a z opuštění. Jedinci silně touží po blízkosti a ochraně. Tyto dva hlavní faktory autoři považují za základ všech metod zjišťujících citovou vazbu (Brennan, Clark, & Shaver, 1998).

Uvedená vztahová úzkostnost a vztahová vyhýbavost jsou dimenze měřené prostřednictvím metody ECR (*Experiences in Close Relationships*), kterou publikovali autoři Brennanová, Clarková a Shaver v roce 1998. Metoda se stala jedním z nejpoužívanějších sebeposuzovacích nástrojů ke zjišťování typů citové vazby v dospělosti. Především z toho důvodu, že pro řadu použití je možnost zachycení prožívání blízkých vztahů prostřednictvím dimenzionálního přístupu považováno za výhodnější oproti výhradně typologickému přístupu (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). V rámci diplomové práce je metoda ECR využita pro měření citové vazby.

Autoři vychází z předpokladu, že při zjišťování citové vazby v dospělosti nelze na jednotlivé styly citové vazby nahlížet jako na přesně oddělené kategorie, které jsou vymezené rozdílným chováním, ale jako na výsledky různých sycení dvou ortogonálních

dimenzí. Při jejich kolmém promítnutí mohou vzniknout čtyři kvadranty reprezentující styly citové vazby (Brennan, Clark, & Shaver, 1998).

Tabulka 3: Dvoudimenzionální model citové vazby Brennanové, Clarkové a Shaverse

	Nízká vyhýbavost		
	JISTÁ CITOVÁ VAZBA	ÚZKOSTNÁ CITOVÁ VAZBA	
Nízká úzkostnost			Vysoká úzkostnost
	VYHÝBAVÁ CITOVÁ VAZBA	BÁZLIVĚ VYHÝBAVÁ (DEZORGANIZOVANÁ) CITOVÁ VAZBA	
	Vysoká vyhýbavost		

(Brennan, Clark, & Shaver, 1998, cituji podle Levine & Heller, 2019, s. 55)

Jednotlivé styly citové vazby jsou dány vykazovanou mírou vazebné úzkostnosti a vyhýbavosti. Jistá citová vazba je definována nízkou mírou úzkostnosti a nízkou mírou vyhýbavosti. Tento styl vazby se vyznačuje důvěrou v partnerskou lásku, podporu, blízkost a vzájemnou oddanost. Úzkostná citová vazba je definována vysokou mírou úzkostnosti a nízkou vyhýbavostí a jedná se o oblast, která je spojená se strachem ze separace a opuštění. Vyhýbavá citová vazba je charakterizovaná vysokou mírou vyhýbavosti a nízkou mírou úzkostnosti a vyznačuje se odstupem od intimních vztahů, emočním chladem, znehodnocováním významu vztahů, důrazem na nezávislost. Bázlivě-vyhýbavá citová vazba je spojená s vysokou mírou úzkostnosti i vyhýbavosti a představuje potenciál k dezorganizovanosti, chaosu a nepředvídatelnosti ve vztazích (Brennan, Clark, & Shaver, 1998, cituji podle Lečbych & Pospíšilíková, 2012, s. 3).

Mikulincer a Shaver (2007) v souladu se dvěma dimenzemi citové vazby popisují strategie vztahového chování, které se týkají variability ve vyhledávání blízkosti. Dimenze vyhýbavosti souvisí s *deaktivací strategií* v situaci nejistoty a stresu. Což znamená, že jedinci s vysokou mírou vyhýbavosti nevyhledávají blízkost a oporu u druhých lidí a tato strategie je chrání před přílišnou blízkostí. Jelikož blízkost a závislost ve vztazích je pro ně zneklidňující, jejich „odtažení se“ je způsob, jak se s úzkostí a nejistotou vyrovnávají. Dimenze úzkostnosti je spojená se silnou touhou po blízkosti a ochraně, avšak úzkostný jedinec má zvýšené obavy ohledně dostupnosti partnera a pochyby o vlastní hodnotě a tudíž pro zvládnutí nejistoty a stresu používá *hyperaktivací strategie*. Tato strategie se vyznačuje

souhrnem myšlenek a pocitů, které vedou k další snaze o přiblížení se fyzicky či emočně ke svému partnerovi (Mikulincer & Shaver, 2007; Levine & Heller, 2019)

3.2 Citová vazba a vzájemná přitažlivost

Individuální styl citové vazby určuje, jakým způsobem se jedinec cítí bezpečně, avšak v jaké míře pocitu bezpečí úspěšně dosahuje v partnerském vztahu je pravděpodobně závislé na citové vazbě romantického partnera a jeho chování. Na základě čehož lze předpokládat jedincovo určité preference ve výběru partnerů. Řada studií se zabývala otázkou, jak styl citové vazby ovlivňuje vzájemnou přitažlivost mezi partnery, a objevují se tři hypotézy, jež se snaží předpovídat preference romantického partnera: *hypotéza podobnosti, komplementarity, bezpečného připoutání* (Holmes & Johnson, 2009, s. 836):

Hypotéza podobnosti předpokládá, že jedinci se stejným stylem citové vazby se budou vzájemně přitahovat. Tudíž jedinec bude preferovat partnera, jehož pracovní model sebe a pracovní model druhých se bude shodovat s jeho vlastním. Jedinec s vyhýbavou citovou vazbou má tendenci preferovat ve výběru partnera, který projevuje znaky vztahové vyhýbavosti a v případě jedince s úzkostnou citovou vazbou se podle hypotézy očekává, že jej bude přitahovat úzkostný partner. Přitažlivost na základě podobnosti citové vazby je vysvětlována motivem sebezpevnění (*self-enhancement*), který představuje touhu člověka vyhledávat pozitivní zpětnou vazbu od ostatních, která zvyšuje jeho sebeobraz. Navázání vztahu s partnerem, který má shodný styl citové vazby, vztahové cíle a potřeby, vede ke vzájemně příznivým reakcím mezi partnery, které oběma poskytují pozitivní zpětnou vazbu (Holmes & Johnson, 2009).

Hypotéza komplementarity predikuje preference ve výběru partnera na základě toho, jak potvrzuje jedincovo očekávání a představy o sobě a o blízkých vztazích v souvislosti s citovou vazbou. Pietromonacová a Carnelleyová (1994) ve svém výzkumu zjistily, že jedinci s vyhýbavou citovou vazbou dávají přednost partnerům s úzkostným stylem citového připoutání. Také longitudinální studie párů provedená Kirkpatrickem a Davisem (1994) podporuje tuto hypotézu, jelikož mezi zkoumanými romantickými vztahy nebyly objeveny žádné důkazy o párech, ve kterých by oba partneři měli buď úzkostnou, nebo vyhýbavou citovou vazbu. Zároveň však u velkého množství párů byla prokázána kombinace vyhýbavé a úzkostné citové vazby. Podle hypotézy komplementarity vyhýbavé jedince přitahují partneři s úzkostnou citovou vazbou, jelikož v partnerském vztahu potvrzují jejich negativní představu o druhých jako závislých a držících se příliš blízko

bez ohledu na jejich vlastní potřeby. Podobně tak úzkostní jedinci preferují ve výběru partnera s vyhybavou citovou vazbou, protože tak potvrzují jejich negativní očekávání ohledně druhých jako odmítající a neschopné poskytovat dostatek blízkosti, kterou potřebují. Toto vzájemné potvrzování pracovních modelů sebe a druhých mezi partnery lze vysvětlit tendencí člověka k udržení si konzistentního sebeobrazu a předvídatelnosti sociální reality (Holmes & Johnson, 2009).

Hypotéza bezpečného připoutání předpokládá, že všichni lidé bez ohledu na vlastní styl citové vazby a svých očekávání ohledně blízkých vztahů mají tendenci preferovat partnera s jistým stylem citové vazby. Jedinec s jistým stylem citové vazby je atraktivní, protože poskytuje pocit jistoty, podporu, citlivě reaguje na partnerovy potřeby a obecně vytváří spokojenější a dlouhotrvající partnerské vztahy (Brumbaugh & Fraley, 2010). Tuto hypotézu ohledně atraktivity jedince s jistou citovou vazbou podporuje studie Latty-Mannové a Davise (1996). Jejich účastníci měli za úkol hodnotit profily ilustrující čtyři styly citové vazby potenciálních partnerů a napříč všemi styly citového připoutání byl nejvíce preferován partner s jistou citovou vazbou. Jako druhá volba jsou ve výběru partnerů upřednostňováni více úzkostní partneři nežli vyhybaví. Toto pořadí mezi nejistými styly citové vazby může být způsobené tím, že partneři s vazebnou úzkostností projevují více pečovatelských a pro vztah pozitivních charakteristik. Oproti tomu partneři se vztahovou vyhybavostí svou potřebou nezávislosti a negativními představami o blízkých vztazích znesnadňují vytvoření emočního pouta (Holmes & Johnson, 2009).

3.3 Kvalita a stabilita partnerského vztahu v perspektivě citové vazby

V průběhu romantického vztahu páry obvykle přecházejí z fáze zamilovanosti směrem ke vzájemné lásce, kdy partneři přikládají větší význam vzájemné podpoře, péči a intimitě jako determinantům kvality vztahu. Zaměřují se na společné dlouhodobé cíle a plány v perspektivě dlouhodobého vztahu, přizpůsobují jim své záměry a životní podmínky. Tyto změny odráží zvyšující se vzájemný závazek mezi nimi a předpoklad trvalého, oddaného a uspokojivého partnerského vztahu (Simpson & Campbell, 2013).

Nicméně jedincova citová vazba může usnadnit nebo naopak bránit v navázání dlouhodobého partnerského vztahu. Lidé s jistým citovým připoutáním jsou pozitivně přesvědčení o podpoře a důvěryhodnosti svého partnera a mají optimistická očekávání ohledně udržení dlouhodobého vztahu. Tato víra společně s touhou po vzájemně uspokojivém a důvěrném vztahu přispívá k tomu, že jedinec s jistou citovou vazbou se oddá

dlouhodobému vztahu, ve kterém partner pro něj představuje vazebnou postavu, jako spolehlivý zdroj bezpečí a podpory, a zároveň sám slouží jako vazebná postava svému partnerovi. Oproti tomu lidé s nejistou citovou vazbou mohou mít negativní přesvědčení a očekávání ohledně romantických vztahů a ta mohou bránit v navázání dlouhodobého, vzájemně intimního, podporujícího a angažovaného vztahu. Mezi charakteristiky nejisté připoutaných jedinců, které mohou znesnadňovat dlouhodobé vztahy, je možné uvést jejich interpersonální záměry, které se týkají buď sebestředného hledání bezpečí, a nebo sebeobraně snahy o zachování autonomie a vyhnutí se intimitě. Další charakteristikou jsou preferované regulační strategie, které mohou mít podobu ulpívavých myšlenek o hrozbách a obavách ve vztahu, a nebo snahu jedince o emocionální odstup a nadměrnou samostatnost. Významnou roli zde také hrají negativní pracovní modely sebe a blízkých vztahů (Mikulincer & Shaver, 2007).

Kvalita a stabilita v partnerském vztahu jsou charakteristiky, které souvisí s udržení dlouhodobého partnerského vztahu. Klíčovým měřítkem kvality partnerského vztahu je spokojenost, která patří mezi nejčastěji studované proměnné v rámci kvality vztahů a zároveň je významným korelátem stability partnerských vztahů v čase. Stabilita partnerského vztahu v obecném pojetí vypovídá o tom, zda se partnerský vztah rozpadne nebo trvá déle (Berscheid & Reis, 1998). V kontextu teorie citové vazby v dospělosti mnohé studie uvádí vliv stylu citové vazby na tyto dva aspekty partnerských vztahů (Mikulincer & Shaver, 2007).

3.3.1 Citová vazba a spokojenost v partnerském vztahu

Z hlediska teorie citové vazby souvisí spokojenost partnerského vztahu s tím, do jaké míry partneri efektivně naplňují své potřeby blízkosti, bezpečného přístavu (*safe haven*) a bezpečné základny (*safe base*). To znamená, že spokojenost v partnerském vztahu poroste, budou-li partneri dostupnými a spolehlivými zdroji blízkosti a intimity a budou poskytovat podporu, útěchu a bezpečnou základnu. Prostřednictvím toho se mohou zapojit do autonomních aktivit směřujících k růstu. Zároveň na základě teorie citové vazby se předpokládá, že nespokojenost v partnerském vztahu vyplývá z obav a nejistoty citového připoutání (Feeney, 1999c; Mikulincer, Florian, Cowan & Cowan, 2002, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 308).

Studie zaměřené na výzkum spokojenosti u nesezdaných párů zjistily, že jedinci se vztahovou vyhýbavostí, úzkostností nebo jejich kombinací vykazují nižší spokojenost

ve svém partnerském vztahu a tato souvislost mezi stylem citové vazby a nespokojeností ve vztazích byla potvrzena u heterosexuálních i homosexuálních párů (Elizur & Mintzer, 2001; Mohr, 1999; Ridge & Feeney, 1998, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 308).

Také longitudinální studie přichází se závěry, že nejistý styl citové vazby předpovídá následný pokles spokojenosti v partnerském vztahu. Například Davila s kolegy (1999) uvádí, že vyšší skóre úzkostnosti nebo vyhýbavosti během prvních šesti měsíců manželství předpovídalo pokles spokojenosti manželů v následujících třech letech, během kterých studie probíhala. Zároveň také zjistili, že nejistá citová vazba a nespokojenost v manželství se v průběhu času vzájemně ovlivňovaly.

Campbell s kolegy (2005) a Feeney (2002) zkoumali citovou vazbu a spokojenost formou denních záznamů respondentů namísto obecné výpovědi o partnerské spokojenosti. V obou studiích se shodují v tom, že nejistý styl citové vazby souvisí s nižší spokojeností uváděnou v denních záznamech po dobu jednoho až tří týdnů. Také bylo zjištěno, že nejistá citová vazba, a zejména dimenze vazebné úzkostnosti, ovlivňuje větší fluktuaci reakcí v denních výpovědích na pozitivní či negativní chování partnera. Ve srovnání s jedinci s jistou citovou vazbou reagovali úzkostní lidé většími výkyvy (vzestupy i poklesy) ve spokojenosti v závislosti na tom, v jaké míře byli jejich partnəri dostupní a podporující. Důvodem mohou být pochybnosti jedinců s vazebnou úzkostností o partnerovo lásce a o sobě jako hodné lásky, což vede k tomu, že tito jedinci přikládají vyšší váhu každodenním situacím signalizujícím přijetí nebo odmítnutí. Dle Campbell a kolegů (2005) toto zaměření na „ted' a tady“ při hodnocení vztahu úzkostně připoutaných lidí může vysvětlovat jejich uváděnou nespokojenost v partnerském vztahu, jelikož odráží pochybnosti a nejistoty v daný den a zesiluje malaadaptivní cyklus závislého chování a vztahové úzkosti (Campbell, Simpson, Boldry, & Kashy, 2005; Feeney J. A., 2002).

Mikulincer a Shaver (2007) uvádí, že převážná většina studií zaměřených na genderové rozdíly v citové vazbě a spokojenosti v partnerském vztahu nenašly významnou souvislost mezi nejistým stylem citové vazby a partnerskou nespokojeností. Ačkoli předpokladem bylo, že partnerská spokojenost bude více ovlivněna vazebnou nejistotou u žen než u mužů, a to především z důvodu velkých investic do partnerského vztahu a vymezováním sebe sama ve vzájemné závislosti s druhými (*interdependent self-construals*). V mnoha výzkumech bylo zjištěno, že dimenze vazebné vyhýbavosti i úzkostnosti jsou rovnocennými prediktory nespokojenosti žen v partnerském vztahu a u mužů partnerská nespokojenost souvisí spíše s vazebnou vyhýbavostí než úzkostností.

Muži s vyhýbavou citovou vazbou mohou být pravděpodobněji nespokojeni v partnerském vztahu než muži s úzkostnou citovou vazbou. Nabízejícím se vysvětlením rozdílu může být větší zaměřenost mužské role na nezávislost a kontrolu emocí, jež umocňuje, nebo může být umocňována, vazebnou vyhýbavostí. Také jako další možné vysvětlení uvádí, že ženy jsou spíše nešťastné s vyhýbavými muži, což se odráží ve výčitcích a vzájemných konfliktech, které snižují mužskou spokojenost.

Výsledky mnohých empirických šetření ukazují, že jistá citová vazba je psychologickým zdrojem, který usnadňuje udržení partnerské spokojenosti i navzdory stresujícím zážitkům a partnerským změnám. Naproti tomu jedinci s nejistou citovou vazbou mají větší pravděpodobnost zhoršení kvality jejich partnerského vztahu během náročných období (Mikulincer & Shaver, 2007).

3.3.2 Citová vazba a stabilita partnerského vztahu

V předchozí kapitole jsou uvedeny vybrané studie, které poukazují na negativní vztah mezi partnerskou spokojeností a nejistým stylem citové vazby. V souvislosti s těmito poznatky také vyvstávají otázky související se stabilitou partnerského vztahu. Jestliže nejistý styl citové vazby vede k poklesu spokojenosti v partnerském vztahu, tak zda může také přispívat k partnerským rozchodům a rozvodům manželství.

V prvotní výzkumné studii partnerských vztahů v souvislosti s citovou vazbou v dospělosti Hazanové a Shavera (1987) bylo prokázáno, že partnerské vztahy jedinců s vyhýbavým nebo úzkostným stylem citové vazby trvaly kratší dobu než vztahy lidí s jistým stylem citové vazby (zhruba o 4–5 let) a zároveň uváděli větší rozvodovost. Pouze 6 % jedinců s jistou citovou vazbou bylo rozvedených a ve srovnání se skupinou s nejistou citovou vazbou, bylo rozvedeno 10 % jedinců s úzkostně-ambivalentní vazbou a 12 % s vyhýbavou citovou vazbou (Hazan & Shaver, 1987, s. 515). Zároveň ve výzkumu zaměřeném na vztah mezi styly citové vazby a vícenásobnými sňatky bylo zjištěno, že u jedinců s vyhýbavou citovou vazbou byla vyšší pravděpodobnost opakovaného rozvodu při vstupu do dalšího manželství. Kromě toho jedinci, kteří poprvé vstupovali do manželství s partnerem, jež byl rozvedený, měli také stejně nejistý styl citové vazby (Ceglian & Gardner, 1999).

Několik provedených longitudinálních studií také uvádí, že nejistá citová vazba více předpovídá následný rozchod nesezdaných párů (např. Duemmler & Kobak, 2001; Kirkpatrick & Davis, 1994; Hazan & Kirkpatrick, 1994). Duemmler a Kobak (2001)

provedli studii zaměřenou na predikci stability vztahu u párů rok poté, co ukončili studium na vysoké škole. Jedinci s jistým stylem citové vazby vykazovali po roce vyšší závazek a stabilitu ve svého partnerského vztahu. Kirkpatrick a Davis (1994) zjistili genderové rozdíly v souvislosti se stabilitou v partnerském vztahu. Páry tvořené kombinací ženy s vyhýbavou citovou vazbou a/nebo muže s úzkostnou citovou vazbou, byli vysoce disponováni k rozchodu během probíhající tříleté výzkumné studie. Oproti tomu partnerský vztah mezi vazebně úzkostnou ženou s vazebně vyhýbavým mužem byl odolný vůči rozvratu, i když oba partneři uváděli vysokou míru strádání v partnerském vztahu.

Hazanová a Kirkpatrick (1994) zjistili rozdíly mezi jedinci s úzkostným stylem citové vazby a vyhýbavým stylem. Lidé s úzkostnou citovou vazbou se v době probíhajícího výzkumu alespoň jednou rozešli se svým romantickým partnerem, avšak velmi často se dali opět dohromady se stejným partnerem do čtyř let po ukončení výzkumné studie. Tento poznatek naznačuje, že vazebně úzkostní lidé mají tendenci k partnerským rozhodům, ale zároveň se často dávají po rozchodu opět dohromady se stejným partnerem, a to i opakovaně. Tento vzorec chování u jedinců s úzkostnou citovou vazbou může být odrazem, jak frustrace z hledání lásky, tak jejich neochotu opustit neuspokojivý vztah.

Neochota vazebně úzkostných lidí opouštět neuspokojivé vztahy byla také objevena ve výzkumu zaměřeném na novomanželské páry po dobu čtyř let a zkoumali, zda nejistá citová vazba během prvních šesti měsíců manželství předpovídá setrvání v neuspokojivém vztahu. Ačkoli oba styly nejisté citové vazby předpovídaly nespokojenost v manželství, tak lidé s úzkostnou citovou vazbou v neuspokojivém manželství zůstávali. Také vazebně úzkostní jedinci byli častěji sezdaní, avšak dlouhodobě ve vztahu nespokojení ve srovnání se šťastně sezdanými nebo rozvedenými, a to i za předpokladu, že byly kontrolované proměnné jako postoje k rozvodu, neuroticismus či sebeúcta. Tyto výsledky naznačují, že nadměrná závislost vazebně úzkostných jedinců na partnerských vztazích, obavy z opuštění a odloučení mohou vést k setrvání v manželství za každou cenu, i v případě neuspokojivého vztahu. Tudíž stabilita těchto sňatků může být více založena na nejistotě než na spokojenosti (Davila & Bradbury, 2001).

Ve výzkumu provedeným Hazanovou a Kirkpatrick (1994), jež je popsán výše, bylo zjištěno, že oproti jedincům s úzkostnou citovou vazbou, kteří mají tendenci setrvat v partnerském vztahu i navzdory nespokojenosti s ním, naopak jedinci s vyhýbavou citovou vazbou mají sklon ukončit partnerský vztah, jakmile v něm začnou strádat. V době ukončení výzkumu po čtyřech letech nejčastěji ze všech tří stylů citové vazby uváděli jedinci

s vyhýbavou citovou vazbou, že jejich partnerský vztah skončil a též nejčastěji uváděli, že v současné době nehledají partnera.

Výzkumné poznatky ohledně stylů citové vazby, spokojenosti a stability partnerského vztahu naznačují, že jistý styl citové vazby přispívá ke spokojenosti i stabilitě. Nejistý styl citové vazby snižuje spokojenost a přispívá k ukončení partnerského vztahu. U jedinců s vyhýbavým stylem citové vazby je větší pravděpodobnost nespokojenosti ve vztazích, kterou řeší ukončením partnerského vztahu. Lidé s úzkostným stylem citové vazby jsou také více nespokojení ve vztahu, avšak mají často sklon i přes to v neuspokojivém vztahu setrávat do té doby, než je opustí partner. Neochota vazebně úzkostných jedinců odejít z nenaplnujícího vztahu je činí zranitelnější vůči případnému fyzickému nebo psychickému zneužívání v partnerském vztahu. Jedinci s jistým stylem citové vazby setravají v dlouhodobých, oddaných vztazích a jsou schopni v nich řešit problémy. Zároveň mají dostatek sebedůvěry a mohou mít také sociální oporu, díky níž dokážou opustit nebezpečný nebo dlouhodobě neuspokojivý partnerský vztah (Mikulincer & Shaver, 2007).

3.4 Kombinace citové vazby romantických partnerů

Během empirického zkoumání citové vazby v blízkých vztazích výzkumníci odhalili, že mnoho charakteristik partnerského vztahu je ovlivněno nejen jedincovo vlastním typem citové vazby, ale stejně důležitou roli hraje citová vazba jeho partnera. Citová vazba obou partnerů tak ovlivňuje kvalitu jejich partnerského vztahu a jsou uváděny tři možné způsoby vzájemného účinku (Mikulincer & Shaver, 2007, s. 319):

(1) *Vliv partnerovy citové vazby na prožívání vztahu druhého partnera.* V mnoha publikovaných studiích zaměřených na vliv partnerovy vazby bylo zjištěno, že partneri jedinců s nejistým stylem citové vazby uvádějí nižší spokojenost ve vztahu než jedinci partnerů s jistým stylem citové vazby. Davila s kolegy (1999) provedl tříletý navazující výzkum novomanželských párů, ve kterém zjistili, že nejistá citová vazba muže či vyhýbavá citová vazba ženy v prvních šesti měsících manželství zapříčinily u druhého partnera, že během následujících tří let uváděl nižší spokojenosti ve vztahu. Také dvě studie (Collins & Read, 1990; Simpson, 1990) se zaměřily na často diskutované genderové rozdíly na vliv citové vazby v páru. Výsledky prokázaly, že spokojenost mužů v partnerském vztahu byla více negativně ovlivněna partnerčinou vztahovou úzkostností než vyhýbavostí a spokojenost žen byla negativně ovlivněna partnerovo vyhýbavostí nežli úzkostností. Nejčastějším vysvětlením jsou genderové rozdíly v potřebách blízkosti a autonomie.

(2) *Vliv kombinace citové vazby obou partnerů na kvalitu vztahu.* Výsledky několika empirických studií, které se věnovaly vlivu typu vztahu na spokojenost v partnerském vztahu, nejsou zcela konzistentní. Mikulincer a Shaver (2007) uvádí tři studie (Berman, Marcus, & Berman, 1994; Dickstein et al., 2001; Senchak & Leonard, 1992, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 321), které prokázaly, že „jisté“ páry (tj. páry, ve kterých oba partneři měli jistý styl citové vazby) uváděli větší spokojenost než „smíšené“ páry (tj. páry, ve kterých měl pouze jeden z partnerů jistou citovou vazbu) či páry, kde oba partneři vykazovali nejistou citovou vazbu. Nicméně nebyl prokázán rozdíl ve spokojenosti mezi „smíšenými“ a „nejistými“ páry, což znamená, že nejistá citová vazba u jednoho partnera v páru měla negativní dopad na kvalitu partnerského vztahu. Negativní účinky nejisté citové vazby jednoho partnera byly také zjištěny ve studiích zaměřených na blízkost nebo na jedincovy reakce na partnerovy prohršky (Feeney, 1999b; Gaines et al., 1999, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 321). Na druhou stranu také existují závěry studií, které uvádí, že jistá vazba jednoho partnera v páru může zmírňovat negativní dopady nejisté citové vazby druhého partnera na kvalitu vztahu. Konkrétně při srovnání párů, kde měli oba partneři nejistou citovou vazbu a „smíšeného“ páru, kde jeden z partnerů měl jistou citovou vazbu, vykazovali „smíšené“ páry vyšší kvalitu manželství, poskytování větší intimity a také vyšší emoční expresivitu (Ben-Ari & Lavee, 2005; Volling et al., 1998; Feeney, 1995a, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 321).

(3) *Interakční vliv citové vazby obou partnerů.* V rámci výzkumu interakčních účinků citové vazby partnerů na průběh partnerského vztahu potvrzují výsledky negativní vliv kombinace dvou nejistých stylů připoutání na fungování partnerského vztahu (např. Allison, Bartholomew, Mayseless, & Dutton, 2005; Feeney, 1994; Roberts & Noller, 1998, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 322): (a) *kombinace úzkostné a vyhýbavé citové vazby v páru*, (b) *dvě úzkostné citové vazby v páru*. U párů s kombinací úzkostné a vyhýbavé citové vazby se objevují destruktivní vzorce chování „*pronásledování – odtažení se*“. Požadavky a potřeby vztahově úzkostného jedince jsou v partnerském vztahu frustrovány snahou vyhýbavého partnera o udržení si odstupů a naopak intenzivní touha po blízkosti u partnera s úzkostnou citovou vazbou frustruje potřebu nezávislosti u vztahově vyhýbavého jedince. Také studie zjistily negativní dopad kombinace dvou úzkostných partnerů, kdy vztahová úzkostnost jednoho partnera zvyšuje úzkostnost druhého partnera a tato vzájemná interakce snižuje jejich spokojenost v partnerském vztahu. Bartholomewová a Allison (2006) tento vzorec chování označují jako „*pronásledování – pronásledování*“.

V takovém páru se oba jedinci cítí nepochopení a odmítání, oba partneři se intenzivně soustředí na své vlastní potřeby a oba projevují zaujatou tendenci k soutěžení o vzájemnou podporu a pozornost. Zároveň ani jeden z partnerů není schopen rozpoznat a uspokojit potřeby toho druhého, což může vést ke vzájemné frustraci.

4 Závazek v partnerském vztahu

Na základě dosavadních empirických poznatků je závazek považován za jeden z ústředních prvků v partnerských vztazích a je vymezen od ostatních pozitivních aspektů vztahu, jako jsou pocity intimity, spokojenosti a lásky. Představuje dlouhodobou orientaci na zájmy a potřeby partnera se záměrem udržet vztah, případně jej také rozvíjet. Jeho hlavním rysem je tendence být oddaný dlouhodobému vztahu, jež ovlivňuje chování jedince a podporuje jednání orientované ve prospěch dlouhodobé kvality partnerského vztahu nežli ve svůj vlastní zájem. Závazek je považován za jeden z prostředků zachovávající partnerské vztahy stabilní i v případě jejich ohrožení a nejistoty (Duemmler & Kobak, 2001). Koncepce závazku se také pokouší vysvětlit, proč se některé uspokojivé partnerské vztahy rozpadají, a jiné páry prožívající nespokojenost ve vztahu plného konfliktů a napětí spolu setrvávají (Rusbult et. al, 2006).

4.1 Teoretická pojetí závazku

Autoři zabývající se konceptem závazku předložili několik specifických modelů závazku, z nichž každý klade důraz na určité jeho složky a dynamiku (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010). V této kapitole bude popsáno, jak je závazek definován z pohledu jednotlivých pojetí dle Levingera (*Cohesiveness Model*), Johnsona (*Tripartite Model*), Stanleyho a Markmana. Přičemž pro práci stěžejní Model investic, jehož autorkou je Rusbultová, bude více rozveden v samostatné kapitole.

Model soudržnosti G. Levingera (1979, cituji podle Rusbult et al, 2006, s. 616) je částečně založen na teorii pole a s ní souvisejících restriktivních silách, které jsou dvojího typu – síly, které existují mezi lidmi a oddělují je od sebe a síly, které lidi obklopují a spojují je. Levinger předpokládá, že soudržnost vztahu závisí na třech typech sil: (a) atraktivitě současného vztahu (*present attractions*) – síly, které přitahují jedince ke vztahu; (b) atraktivních alternativách (*alternative attractions*) – síly, které jedince odtahují od jejich vztahu; (c) bariérách (*barriers*) – síly, které jedincům zabraňují opustit vztah.

Přitažlivé síly, které zahrnují atraktivitu současného vztahu i atraktivní alternativy, jsou závislé na tom, jaké pozitivní výstupy nám ze vztahu vyplývají. Levinger na základě toho vymezuje tři kategorie přitažlivých sil - materiální (např. příjem, vlastní dům), symbolické (např. vzdělání, status), citové (vzájemnost, sexuální napětí). Bariéry jako síly ovlivňují pravděpodobnost setrvání v současném vztahu a to tím, že odrazují od jeho ukončení bez ohledu, zda se přitažlivé síly zmenšily nebo vymizely. Paralelně s kategoriemi přitažlivých sil vymezuje také tři kategorie bariér – materiální (např. ztráta příjmů spojených s rozchodem, náklady vzniklé při rozvodu), symbolické (např. obava z nesohlasu okolí, náboženské přesvědčení), citové (např. přítomnost dětí ve vztahu). Od výše popsaných sil se předpokládá, že mají vliv na soudržnost partnerského vztahu a pravděpodobnost v něm setrvat. Je-li pro jedince současný vztah vysoce atraktivní, očekává, že atraktivita alternativních vztahů bude nízká a že existují velké bariéry v ukončení současného vztahu, bude tak jedinec chtít s velkou pravděpodobností v partnerském vztahu setrvat (Rusbult et al, 2006).

Dalším modelem závazku je **trojdílný model M. Johnsona** (1999). Závazek nedefinuje jako jednodimenzionální konstrukt, ale specifikuje tři druhy závazku. Předpokládá, že každý z nich ovlivňuje jedincovu motivaci k zachování existujícího vztahu.

(a) *Osobní závazek* představuje touhu člověka pokračovat v daném vztahu. Je tvořen třemi komponentami – jedinec chce zůstat ve vztahu, protože je ke svému partnerovi přitahován; protože je přitahován k samotnému vztahu; protože si vytvořili párovou identitu.

(b) *Morální závazek* je přesvědčením člověka, že by v daném vztahu měl pokračovat. Také je tvořen třemi složkami – morální povinností setrvat ve vztahu; pocitem morální povinnosti vůči svému partnerovi a potřebou zachovat konzistenci ve svých hodnotách a přesvědčeních.

(c) *Strukturální závazek* představuje pocit člověka, že musí pokračovat ve vztahu, jelikož existují překážky v ukončení vztahu. Zahrnuje čtyři komponenty – potenciální alternativy k současnému vztahu; sociální tlak, aby jedinec ve vztahu setrval; obtíže spojené s ukončením vztahu (např. rozdělení majetku při rozvodu); promarněné investice, které jedinec do vztahu vložil a nelze je vzít zpět.

Johnson uvádí, že tyto tři druhy závazku přináší různé subjektivní zkušenosti. Strukturální závazek je založen na vnějších faktorech, tudíž rozhodnutí setrvat v partnerském vztahu na základě tohoto typu závazku jsou vnímána jako nucená. Osobní

a morální závazek jsou založeny na interních faktorech určujících pravděpodobnost pokračovat ve vztahu. Osobní závazek je založen na vnitřní touze člověka pokračovat ve vztahu a tudíž své rozhodnutí vnímá více jako dobrovolné. Morální závazek je také založen na vnitřním přesvědčení člověka, ale rozhodnutí pokračovat ve vztahu je spíše vnímáno jako provedené z donucení. Pokud jedinec zažívá silný osobní a morální závazek, tak strukturální závazek vůbec nepřichází do hry, avšak v případě, kdy dojde k vyčerpání těchto dvou typů závazků, strukturální uvažování jedince bude důležité z hlediska zvažování, zda partnerský vztah udržet nebo jej ukončit (Johnson, 1999).

Model závazku Stanleyho a Markmana (1992) je inspirován teoriemi závazku definovanými autory Levingera, Rusbultové a zejména Johnsona, a popisuje závazek skrze dva související konstrukty – osobní oddanost (*personal dedication*) a donucující závazek (*constraint commitment*). Osobní oddanost se týká touhy jedince zachovat nebo zlepšit kvalitu partnerského vztahu, tak aby z něj profitovali oba partneři. Jedinec je ochoten se pro vztah obětovat, investovat do něj, spojit s ním své osobní cíle a usilovat o blaho partnera, nikoli pouze o svůj prospěch. Oproti tomu donucující závazek se vztahuje k silám, které jedince nutí udržovat vztah bez ohledu na svou osobní oddanost a může vyplývat z vnějších i vnitřních tlaků. Stabilitu vztahu podporuje tím, že ukončení vztahu je pro člověka více ekonomicky, sociálně, osobně nebo psychologicky nákladné.

Autoři také vymezili dimenze vztahující se k oběma typům závazku. Mezi dimenze, které považují za relevantní k osobní oddanosti, zahrnují: *agendu vztahu*, která znamená, do jaké míry si jedinec přeje, aby vztah trval dlouhodobě; *primárnost vztahu* představuje úroveň, kterou vztah zaujímá v jedincovo hierarchii aktivit; *párová identita* označuje, v jaké míře jedinec uvažuje o vztahu jako o týmu, na rozdíl od pohledu na partnery jako dvě samostatné jednotky, z nichž každý se snaží maximalizovat své individuální zisky; *spokojenost s obětí ve vztahu* znamená, jak moc jedince pociťuje uspokojení z činností, které dělá z velké části nebo výhradě ve prospěch druhého partnera; *monitorování alternativ* je míněno úrovní potenciálních partnerů a čím více je jedinec přitahován potenciálními partnery, tím nižší je jeho osobní oddanost k současnému partnerovi; poslední dimenzí je *meta-závazek*, který se vztahuje k tomu, jaký závazek má jedinec k závazkům a nezávisí na konkrétním vztahu (Stanley & Markman, 1992, s. 596).

K donucujícímu závazku se vztahují tyto dimenze: *strukturální investice* spojené se vztahem se zejména týkají majetku či investovaných financí; *sociální tlak*, který je na partnery vyvíjen okolím (především rodinou a přáteli), aby vztah setrval; *procedury*

ukončení představující obtížnost kroků, které by musely být podniknuty k ukončení vztahu; *neatraktivita alternativ* znamená míru, ve které by jedinec byl nespokojen se změnami, jež by nastaly po ukončení vztahu; omezená *dostupnost jiných vhodných partnerů*, tedy pokud jedinec vnímá, že kromě současného partnera není k dispozici nikdo jiný vhodný; *morálnost rozvodu* označuje, do jaké míry je pro jedince akceptovatelný (Stanley & Markman, 1992, s. 596).

Podle autorů modelu je hlavním určujícím determinantem stability vztahu donucující závazek. Vysvětluje, proč mohou být neuspokojivé vztahy stabilní a zároveň u spokojených manželstvích může pomoci páru se vyrovnat s nevyhnutelnými výkyvy v partnerské spokojenosti. Osobní oddanost je považována za klíčový determinant kvality partnerských vztahů a stejně tak je důležitým činitelem stability vztahu. Oba typy závazku nejsou na sobě nezávislé a Stanley a Markman uvádí, že z osobní oddanosti se rodí donucující závazek (Stanley & Markman, 1992).

4.2 Model investic

Autorkou Modelu investic (*Investment model*) je C. Rusbultová (1980), která se snaží poskytnout vysvětlení ohledně povahy fungování blízkých vztahů jako například, proč spolu zůstávají partneři, kteří ve svém partnerském vztahu nezažívají štěstí, proč se uspokojivé vztahy rozpadají, a nebo proč někteří partneři hledají uspokojení mimo své partnerské vztahy, avšak přesto v nich dlouhodobě setrvávají.

Model je založen na principech teorie vzájemné závislosti (*interdependence theory*) (Kelley & Thibaut, 1978; Kelley & Thibaut, 1959, cituji podle Rusbult et al, 2006, s. 617). Podle ní vzájemná závislost je ústředním prvkem vysvětlujícím vytrvalost partnerského vztahu. Přičemž úroveň závislosti označuje míru, v jaké jedinec potřebuje daný vztah. To znamená, že vyjadřuje, v jaké míře jsou jedincovy potřeby uspokojovány žádoucím způsobem a přinášejí očekávané výsledky. Teorie vzájemné závislosti vymezuje dvě hlavní úrovně, které ovlivňují závislost – úroveň spokojenosti ve vztahu a kvalitu alternativ. Spokojenost je výsledkem podílu zisků a ztrát spojených se vztahem a tyto celkové výnosy vztahu jsou porovnávány s jedincovo očekáváním toho, jaké by měly být. Kvalita alternativ představuje úroveň dostupnosti možných alternativ vztahu, které jsou žádoucí, pokud výnosy z alternativního vztahu převýší výnosy současného vztahu (Rusbult & Buunk, 1993).

Rusbultová svým Modelem investic rozšiřuje teorii vzájemné závislosti a propojuje vzájemnou závislost se závazkem. Podle ní rostoucí vzájemná závislost vede k závazku

ve vztahu, který definuje jako touhu setrvat ve vztahu a zachovat si k němu emoční pouto (Rusbult, 1980). Přičemž namítá, že úroveň spokojenosti a kvalita alternativ ve vztahu nejsou jedinými determinanty, které plnohodnotně vysvětlují závislost. Jestliže by se závislost odvíjela pouze od spokojenosti v současném vztahu ve srovnání s očekáváním, že v jiných vztazích by jedincovy potřeby nebyly lépe naplňovány, tak by pouze malý počet vztahů zůstal skutečně stabilní. Šance k udržení partnerského vztahu by snadno klesaly při nízkých výnosech ve vztahu a při objevení přitažlivých alternativ vztahu, avšak ve skutečnosti se některé vztahy udrží, i když nejsou příliš uspokojivé a k dispozici jsou lákavé alternativy. Proto Rusbultová tvrdí, že vzájemná závislost je také ovlivněna třetím faktorem, kterým je velikost investic spojených se vztahem. Závislost ve vztahu se tedy odvíjí od tří faktorů – úrovní spokojenosti, kvality alternativ a velikosti investic (Rusbult et al, 2006).

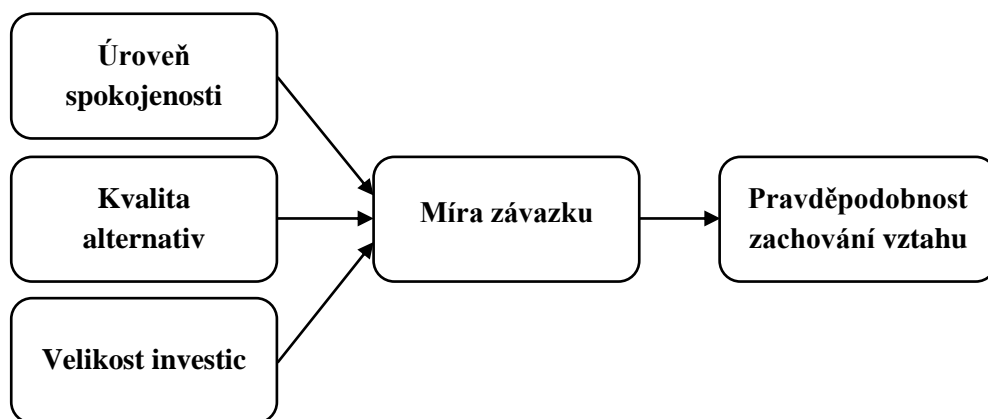
Úroveň spokojenosti (Satisfaction Level) v pojetí Investičního modelu vyjadřuje pozitivní vs. negativní emoce prožívané v partnerském vztahu, přičemž spokojenost se zvyšuje s mírou, v jaké jsou uspokojovány jedincovy nejdůležitější vztahové potřeby, které zahrnují potřebu intimacy, sounáležitosti, sexuality, jistoty a bezpečí. *Kvalita dostupných alternativ (Quality of Alternatives)* představuje vnímané možnosti jiných vztahů a míru, ve které mohou být naplňovány jedincovy nejdůležitější potřeby mimo partnerský vztah. Alternativy jsou tedy žádoucí, pokud pozitivní emoce a přitažlivost převáží směrem k možným alternativám vztahu. *Velikost investic (Investment Size)* představuje rozsah a důležitost prostředků vložených do vztahu a také hodnotu, jež jim jedinec připisuje. S vývojem vztahu partneři investují mnoho přímých i nepřímých prostředků do vztahu s vírou, že tak zvýší jeho hodnotu. Přímými investicemi do vztahu jsou například množství času či úsilí věnované vztahu a k nepřímým investicím dochází, když se původní vnější zdroje spojí se vztahem a jedná se například o společné přátele, osobní identitu, společný majetek či společné činnosti. Přímé i nepřímé investice do vztahu zvyšují závislost tím, že zvyšují ztráty, které by vyplývaly z ukončení vztahu a tudíž také zvyšují pravděpodobnost jeho udržení nebo jeho rozvíjení (Rusbult, Martz, & Agnew, 1998, s. 359).

V důsledku rostoucí závislosti stoupá role závazku v partnerském vztahu, avšak závazek se od závislosti liší, ačkoli z ní vychází. Závislost je základní kvalitou těsných vztahů, která je dána součtem efektů spokojenosti, kvality alternativ a velikosti investic a jedinci si nemusí být vědomi své závislosti. Závazek je vymezen záměrem setrvat ve vztahu a zahrnuje dlouhodobou orientaci na vztah společně s pocity duševního připoutání

k partnerovi, jako například prožitek „jsme“. Je chápán jako pocit oddanosti, který vychází ze stavu závislosti a je psychologickým konstruktem ovlivňující každodenní jednání jedinců ve vztazích, včetně rozhodnutí o udržení vztahu – to znamená, že závazek zprostředkovává účinky tří proměnných závislosti na setrvání v daném partnerském vztahu (Rusbult, Martz, & Agnew, 1998, s. 360).

Čím více jedinec prožívá v partnerském vztahu uspokojení, zároveň nemá jiné alternativy naplňující jeho důležité vztahové potřeby a čím více do vztahu investuje, tím vyšší je jeho závislost ve vztahu a s ní roste i závazek. Tím je také vyšší pravděpodobnost, že partnerský vztah bude zachován. Vysoce rozvinutý závazek brání podlehnutím přitažlivým alternativám a naopak vede k ochotě obětovat se pro druhého partnera (Rusbult & Buunk, 1993).

Obrázek 1: Schéma Modelu investic C. Rusbultové

(Rusbult, Martz, & Agnew, 1998, s. 360).

4.2.1 Úloha závazku při zachování dlouhodobého partnerského vztahu

Závazek je jedním z významných faktorů ovlivňující stabilitu partnerského vztahu, tedy zda se jedinec rozhodně ve vztahu setrvat nebo jej opustí. Rusbultová se neomezovala v koncepci závazku pouze na determinanty určující jeho míru, které jsou uvedené výše v souvislosti s Modelem investic, ale také právě na účinky a roli závazku v rámci zachování dlouhodobého partnerského vztahu (Rusbult et al, 2006).

Podle autorky závazek podporuje způsoby jednání, které napomáhají partnerský vztah udržet. Jedná se o celou řadu mechanismů, prostřednictvím kterých partneři zvládají udržet dlouhodobý a dobře fungující vztah i přes nevyhnutelně problematické situace jako je nesoulad v preferencích partnerů, lákavé alternativy či konfliktní interakce, přičemž jejich

vyřešení vyžaduje určitou míru úsilí nebo ztrát. Byly tak vymezeny behaviorální a kognitivní mechanismy napomáhající jedincům zachovat dlouhodobé závazky (Rusbult, et al, 2001).

Behaviorální udržovací mechanismy (*Behavioral Maintenance Mechanisms*) souvisí se způsoby jednání, které přispívají ke zlepšení blaha páru. Patří mezi ně:

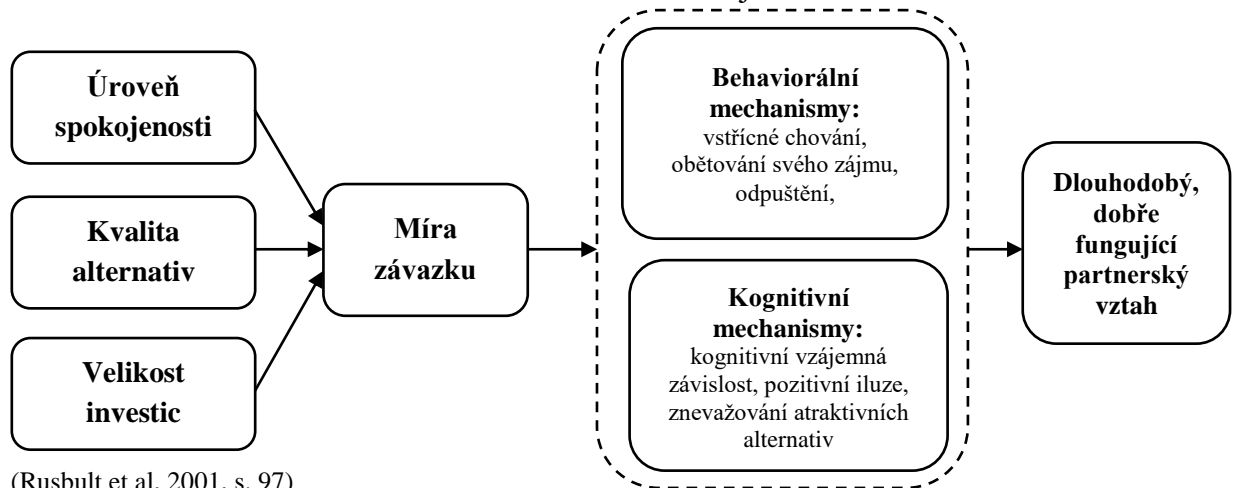
- tendence ke *vstřícnému chování* v rámci konfliktní interakce s partnerem – to znamená, že jedinec nereaguje odvetou na partnerovo jednání, které může být pro vztah potenciálně destruktivní;
- ochota *obětovat své zájmy* ve prospěch partnera a vztahu – může nastat okamžik ve vztahu, kdy se jedinec musí vypořádat s nekompatibilitou mezi jeho a partnerovými preferencemi, přičemž je nutné, aby jeden či oba partneři projevíli ochotu vzdát se vlastního zájmu pro dobro partnera nebo vztahu;
- ochota *odpustit zradu* – zkušenost zrady je jednou z největších hrozeb pro vztah a vyvolává řadu negativních emocí, myšlenek a způsobů jednání, zotavení se ze zrady spočívá v odpuštění partnerových chyb a schopnosti vzdát se touhy po odplatě a požadavků na odčinění zrady, namísto toho reagovat konstruktivnějším a méně odsuzujícím způsobem.

Kognitivní udržovací mechanismy (*Cognitive Maintenance Mechanisms*) představují způsoby mentálního přizpůsobení, které vedou ke zvýšení blaha páru, přičemž tyto kognitivní úkony probíhají relativně automaticky a souvisí se silným závazkem. Těmito mechanismy jsou:

- *kognitivní vzájemná závislost* – představuje posun od převážně individuální reprezentace sebe ke společné reprezentaci sebe a partnera, kdy jedinci se silným závazkem ve vztahu mají tendenci přemýšlet v termínech „my“ a vztah uvádí jako ústřední bod pro jejich smysl života;
- tendence k *pozitivním iluzím* – lidé mají sklon k idealizaci svých partnerů a vztahů, což může být způsob, jakým se vyrovnávají s pocity nejistoty a případnými pochybnostmi o vztazích, což vede následně k žádoucím výnosům ve vztahu, své idealizované přesvědčení si udržují pomocí několika prostředků jako jsou (a) kognitivní filtr, kterým vylučují negativní informace týkající se svého vztahu, (b) porovnávání svého vztahu s jinými vztahy, které jsou méně prosperující, (c) srovnávání vztahu s jinými vztahy v oblastech, ve kterých jejich vztah vyniká;

- tendence ke *znevažování atraktivních alternativ* – lákavé alternativy představují určitou hrozbu pro mnoho vztahů a zpravidla nikdy zcela nezmizí, nicméně jedinci, kteří jsou oddaní svému vztahu, mají sklon využívat určité manévry v minimalizaci přitažlivých atributů alternativních partnerů například zdůrazňováním jejich nedostatků.

Obrázek 2: Schéma závazku a mechanismů udržující vztah

4.3 Výzkumy zaměřené na závazek v kontextu teorie citové vazby

V rámci mnohých empirických šetření, která jsou v diplomové práci popsána v samostatné kapitole, byla prokázána souvislost mezi styly citové vazby a kvalitou a stabilitou partnerského vztahu. Pro zachování dlouhodobého a dobře fungujícího vztahu má významnou úlohu závazek, jež je definovaný jako záměr jedince dlouhodobě setrvat v partnerském vztahu a být k němu duševně připoután (např. Rusbult, Martz, & Agnew, 1998; Rusbult et al, 2006). Mikulincer a Shaver (2007) uvádí, že nejistý styl citové vazby může představovat riziko pro závazek a zachování trvalého partnerského vztahu. Preference nezávislosti u vztahově vyhýbavých jedinců či úzkostná vázanost u vztahově úzkostných jedinců v kombinaci s jejich pochybnostmi ohledně důvěryhodnosti partnera mohou narušovat vytvoření závazku ke vztahu. Zároveň také vyhýbavě distancovaní a úzkostně intruzivní jedinci mohou odradit své partnery od závazku s nimi, jelikož se mohou obávat pravděpodobnosti problematického a neuspokojivého vztahu. Byly tak provedeny některé studie poskytující poznatky ohledně nejistého stylu citové vazby a nízkého závazku v trvalém vztahu.

Keelan, Dion a Dionová (1994) provedli longitudinální studii zaměřenou na styl citové vazby a setrvání v nesezdaném partnerském vztahu. Autoři zjistili, že jedinci

s nejistým stylem citové vazby, tedy s vyhýbavou nebo úzkostnou citovou vazbou, snížili svůj závazek k partnerskému vztahu během následujících čtyř měsíců. Zároveň uváděli pokles ve spokojenosti ve vztahu, nižší důvěru k partnerovi a nárůst nákladů souvisejících se vztahem. Oproti tomu jedinci s jistým stylem citové vazby uváděli v průběhu času konzistentní úroveň závazku, spokojenosti, důvěry v partnera i nákladů spojených se vztahem. Navíc v několika studiích bylo zjištěno, že partneři jedinců s úzkostným stylem citové vazby uvádí nižší míru závazku ve vztahu než jedinci, jelichž partneři mají jistý styl citové vazby (např. Kirkpatrick & Davis, 1994; Mikulincer & Erev, 1991).

Ve výzkumu zaměřeného na stabilitu partnerského vztahu u párů rok po ukončení jejich studia na vysoké škole, ověřovali autoři studie hypotézu, zda závazek a jistý styl citové vazby jsou vzájemně se posilujícími procesy při utváření trvalých vztahů. Přičemž výsledky ukázaly, že jedinci, kteří setrvali ve stabilním partnerském vztahu i rok po ukončení studia, vykazovali vyšší míru závazku ve vztahu a jistý styl citové vazby. U jedinců s nejistým stylem citové vazby byla zjištěna větší pravděpodobnost ukončení partnerského vztahu v průběhu roku, což odráželo jimi uváděný pokles závazku ve vztahu. V této studii tak bylo prokázáno, že styl citové vazby a závazek předpovídají setrvání v partnerském vztahu (Duemmler & Kobak, 2001).

Ačkoli empirické poznatky poukazují na možnou souvislost mezi nejistým stylem citové vazby a nízkou úrovní závazku ve vztazích, vztahově vyhýbaví a úzkostní jedinci se od sebe liší ve svém pohledu na závazky v partnerských vztazích (Mikulincer & Shaver, 2007).

Birnie s kolegy (2009) se ve svém výzkumu věnovali averzi k závazku u lidí s vyhýbavou citovou vazbou a jejich očekávání ohledně rozpadu partnerského vztahu. Vztahově vyhýbaví jedinci preferují nezávislost a vyhýbají se blízkosti, zároveň na základě negativních vnitřních modelů mají tendenci očekávat, že nový partnerský vztah bude neúspěšný. Kromě těchto očekávání také jedinci s vyhýbavou citovou vazbou vykazují averzi k závazku ve vztahu, která se projevuje vyhýbáním takového chování, které podporuje vytvoření závazku a zachování trvalého vztahu (např. obětování vlastního zájmu ve prospěch partnera a vztahu) a upřednostňují způsoby jednání podrývající závazek (např. zájem o jiného atraktivního partnera). Autoři ve své studii zjistili, že averze k závazku zprostředkovávala vztah mezi vyhýbavou citovou vazbou a očekáváním neúspěchu ve vztahu. To znamená, že jedinci s vyhýbavým stylem citové vazby projevovali vyšší míru

averze k závazku již při navazování nového partnerský vztah, což následně vedlo k přesvědčení o pravděpodobném selhání vztahu.

Nízká úroveň závazku v partnerských vztazích u vztahově vyhýbavých jedinců byla zkoumána také v souvislosti s vyšším rizikem nevěry vůči svému partnerovi. Bylo zjištěno, že lidé s vyhýbavým stylem citové vazby měli tolerantnější postoj k nevěře, vyjadřovali větší pozornost a zájem o kontakt s atraktivními alternativami svých partnerů a také častěji byli svému partnerovi nevěrní. Přičemž autoři označili závazek jako zprostředkovatele souvislosti mezi vztahovou vyhýbavostí a nevěrou. Jako jedno z možných vysvětlení uvádí, že vztahově vyhýbaví jedinci se necítí komfortně v přílišné blízkosti partnera a mají silnou touhu si udržet nezávislost na svém partnerovi. Tudíž jejich sklon k většímu zájmu o alternativy současného vztahu a jednání ohrožující udržení trvalého vztahu, kterým je například nevěra, může být záměr, jímž snižují vzájemnou závislost a bez silných pocitů vzájemné závislosti mohou zažívat nízkou úroveň závazku (DeWall et al, 2011).

Výzkumy ohledně úzkostného stylu citové vazby a závazku v partnerských vztazích nepřicházejí s příliš jasnými a konzistentními poznatky, jako je tomu u vyhýbavé citové vazby nebo u jisté citové vazby. Ačkoli jedinci s úzkostnou citovou vazbou přikládají závazku ve vztahu velkou váhu a touží po něm, svým přesvědčením a jednáním spíše ohrožují vytvoření závazku v trvalém partnerském vztahu (Hadden, Smith & Webster, 2014).

Jedinci s úzkostným stylem citové vazby se liší od lidí s vyhýbavou citovou vazbou nižším prahem pro navazování romantického pouta k partnerovi a vytváření závazku k němu. Mikulincer a Erev (1991) uvádí, že jedinci s úzkostnou citovou vazbou ve srovnání s jedinci s vyhýbavou citovou vazbou si více přáli navázat oddaný, trvalý partnerský vztah. Také Senchak a Leonard (1992, citují podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 295) zjistili ve své studii, že muži s úzkostnou citovou vazbou se oženili mnohem dříve (po 19 měsících trvající známosti) než muži s jistým stylem citové vazby (po 49 měsících) nebo vztahově vyhýbaví muži (po 46 měsících).

Podle Morgana a Shavera (1999) tato zjištění vypovídají o tom, že vztahově úzkostní jedinci mají sklon k rychlému zamilování se a zároveň oproti lidem s jistou citovou vazbou nebo vyhýbavou citovou vazbou uvádí, že častěji zažívají lásku na první pohled. Nicméně tendence jedinců s úzkostnou citovou vazbou k velmi rychlému vytvoření emocionálního pouta, často dříve než dobře poznají své partnery, je ohrožuje v nerozvážném navazování vztahu s partnery, kteří jsou předurčení k tomu je zklamat či zranit. Vztahově úzkostní

jedinci velmi touží po oddaných vztazích, avšak často si vyberou partnery, kteří jejich přání po závazku ve vztahu nenaplní. Vzhledem k tomu, že pro uspokojení potřeby bezpečí ve vztahu vyžadují silné projevy oddanosti ze strany partnera, v případě jeho neochoty se zavázat ve vztahu, se také vztahu s ním neoddají.

Pistole, Clark a Tubbs (1995, cituji podle Mikulincer & Shaver, 2007, s. 295) v rámci provedené studie zjistili, že ačkoli úzkostná i vyhýbavá citová vazba souvisela s relativně nízkým závazkem v partnerském vztahu, vztahově úzkostní jedinci uváděli vysoké investice do vztahu, zatímco vztahově vyhýbaví jedinci vykazovali nízké investice. Tato zjištění by mohla znamenat, že nedostatek závazku ve vztahu u jedinců s úzkostnou citovou vazbou pramení z jejich zklamání a frustrace, zatímco nízký závazek u jedinců s vyhýbavou citovou vazbou vyplývá z jejich neochoty investovat do dlouhodobého partnerského vztahu.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkum diplomové práce je zaměřen na dva významné psychologické koncepty vztahující se k interpersonálním vztahům, kterými jsou teorie citové vazby a závazek v kontextu partnerských vztahů. Práce si klade za cíl zjistit, zda se jednotlivé styly citové vazby liší ve velikosti závazku k partnerskému vztahu v období mladé dospělosti. Vzhledem k tomu, že výzkum vychází z Modelu investic (Rusbult, Martz & Agnew, 1998) jako teoretického rámce pro porozumění závazku, je rovněž cílem práce zjistit rozdíly mezi styly citové vazby a třemi proměnnými vzájemné závislosti, které mohou predikovat závazek. Jedná se o míru spokojenosti ve vztahu, kvalitou alternativ a velikost investic.

Na základě dosavadních empirických poznatků ohledně citové vazby v dospělosti a jejího významu v trvalých partnerských vztazích, jež jsou uvedené v teoretické části diplomové práce (viz kap. 3.3, 4.3) je předpokládáno, že styl citové vazby jedince bude představovat diferenciačního činitele ve velikosti závazku v jeho současném partnerském vztahu. Konkrétním předpokladem je, že jedinci s jistým stylem citové vazby budou vykazovat vyšší míru závazku ke svému současnému partnerskému vztahu a jedinci s nejistými styly citové vazby budou projevovat nižší míru závazku ve vztahu.

Vzhledem ke skutečnosti, že míra závazku je jedním z významných faktorů rozhodujícím o zachování partnerského vztahu (Duemmler & Kobak, 2001; Rusbult et al., 2006) a rovněž styl citové vazby může usnadnit či bránit v udržení dlouhodobého vztahu (Mikulincer & Shaver, 2007), dílčím cílem je zjistit, zda se jednotlivé styly citové vazby liší v délce současného partnerského vztahu. Zároveň na základě zjištění ohledně historie předchozích příležitostných a trvalých partnerů v souvislosti s citovou vazbou, zejména s nejistou citovou vazbou (Busby, Hanna-Walker & Yorgason, 2020), bude v práci také ověřen rozdíl mezi styly citové vazby a počtem respondentových předešlých partnerských vztahů.

5.1 Výzkumné otázky a hypotézy

VO₁: *Jaký je rozdíl mezi styly citové vazby ve velikosti závazku v partnerském vztahu v období mladé dospělosti?*

H₁: Existuje statisticky významný rozdíl ve velikosti závazku v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.

VO₂: *Jaký je rozdíl mezi styly citové vazby a proměnnými vzájemné závislosti v partnerském vztahu v období mladé dospělosti?*

H₂: Existuje statisticky významný rozdíl v míře spokojenosti v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.

H₃: Existuje statisticky významný rozdíl v kvalitě dostupných alternativ v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.

H₄: Existuje statisticky významný rozdíl ve velikostech investic v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.

Dále budou ověřeny následující dvě dílčí hypotézy v rámci výzkumného cíle:

H₅: Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v délce současného partnerského vztahu.

H₆: Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v počtu předešlých partnerských vztahů.

5.2 Operacionalizace základních pojmů

V empirické části práce bude ověřen rozdíl mezi proměnnými: styl citové vazby, závazkem, spokojeností ve vztahu, kvalitou alternativ a velikostí investic. Nezávisle proměnnou ve výzkumu představuje styl citové vazby. Přiřazení respondentů výzkumného souboru k jedné z typů citové vazby – jistá, úzkostná, vyhýbavá a dezorganizovaná, je provedeno na základě dosaženého výsledku v administrované metodě *Experiences in Close Relationship* (ECR) (Brennan, Clark & Shaver, 1998). Závisle proměnnými jsou závazek, spokojenost, kvalita alternativ a velikost investic, jejichž míra je vyjádřena získanou hodnotou v příslušné škále metody *The Investment model Scale* (Rusbult, Martz & Agnew, 1998). U dílčích výzkumných hypotéz je zjišťována souvislost citové vazby s nezávislými proměnnými – délkou současného vztahu, jež respondent uvedl, a s počtem jeho předešlých partnerských vztahů.

6 Design výzkumu

6.1 Výzkumný soubor

Cílovou populaci výzkumu představují osoby v období mladé dospělosti žijící v nesezdaném partnerském vztahu nebo v manželském svazku. Výzkumný vzorek byl zvolen z populace na základě nepravděpodobnostního výběru dat a to vzhledem ke skutečnosti, že nebylo možné provést náhodný výběr mezi všemi jednotkami základního souboru. Konkrétně byla využita metoda příležitostného výběru a samovýběru. Potenciální respondenti byli osloveni inzerovaným souborem dotazníků v elektronické podobě prostřednictvím webového rozhraní (e-mail, sociální síť Facebook). Z důvodu specifikace výzkumného souboru zaměřeného na respondenty v mladé dospělosti bylo předpokládáno, že pro tuto věkovou kategorii bude zvolený způsob administrování dotazníků v online prostředí dostupnou formou.

Pro výběr výzkumného vzorku z populace byly stanoveny dvě kritéria v souladu s výzkumným cílem – věkové rozpětí respondentů bylo 20–35 let a v době dotazníkového šetření žili v nesezdaném partnerském vztahu či v manželském svazku. Konkrétní věková hranice pro vymezení mladé dospělosti byla ve výzkumu stanovena na základě periodizace lidského věku dle Thorové (2015).

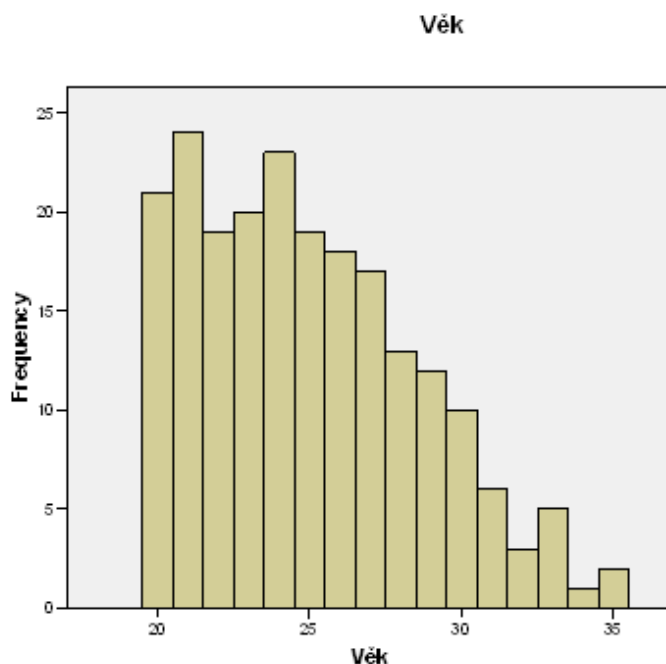
Celkový počet respondentů, kteří byli ochotni vyplnit dotazníky, je ve výběrovém souboru 213 osob. Všichni respondenti splnili požadovaná kritéria a tudíž nebylo nutné nikoho z výzkumu vyloučit. V rozložení respondentů dle pohlaví ve výzkumném vzorku převažují ženy 85 %, mužů je 15 %.

Tabulka 4: Rozložení respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost [%]
Žena	181	85,0
Muž	32	15,0
Celkem respondentů	213	100

Průměrný věk respondentů je 24,97 let (SD = 3,63). Minimální dosažená věková hranice ve výzkumném souboru je 20 let a maximální je 35 let. Rozložení respondentů dle věku pokrývá celé stanovené věkové rozpětí, jak znázorňuje histogram uvedený níže. Ve výzkumném vzorku je z hlediska věku nejvíce zastoupen interval 20–25 let (n=126, 59,2 %).

Graf 1: Histogram věku respondentů

Respondenti byli také dotazováni na jejich nejvyšší dosažené vzdělání. Nejpočetnější kategorie výzkumného souboru je tvořena osobami, které dosáhli vysokoškolského vzdělání (57,7 %). Základní vzdělání má 0,5 % (n=1) respondentů, 1,5 % (n=3) respondentů má střední odborné vzdělání, středního odborného vzdělání s maturitou dosáhlo 38 % (n=81) dotazovaných a ve výzkumném vzorku 2,3 % (n=5) respondentů zastupuje vyšší odborné vzdělání

Ve výběrovém souboru uvedlo 49,8 % (n=106) respondentů, že v současné době studují a jedná se zároveň o nejvíce zastoupenou skupinu ve vzorku vzhledem k sociálnímu statusu. Celkem 80 (37,6 %) dotazovaných uvedlo, že pracují, 0,9 % (n=2) respondentů je aktuálně nezaměstnaných a 11,7 % (n=25) zúčastněných je na rodičovské dovolené.

Respondenti byli rovněž dotazováni ohledně současného stavu jejich partnerského vztahu. Byli požádáni, aby označili z nabízených variant ty, které platí pro jejich vztah s partnerem/kou. Z celkového počtu dotazovaných (N = 213) označilo 5,2 % svůj vztah s partnerem/kou za nezávazné chození. 47,9 % respondentů hodnotí partnerský vztah

jako vážný. V manželském svazku žije 14,6 % respondentů a 10,8 % dotazovaných uvedlo, že s partnerem/kou mají společné dítě/děti. S partnerem/kou je zasnoubených 5,6 % mladých dospělých ve výzkumném souboru a společnou domácnost sdílí 51,2 %. Tabulka uvedená níže shrnuje dotazované charakteristiky partnerského vztahu, které respondenti zvolili.

Tabulka 5: Hodnocení současného stavu partnerského vztahu

	N	Nezávazné chození	Vážný partnerský vztah	Manželský svazek	Společný potomek	Zasnoubení	Společná domácnost
Počet respondentů v kategorii	213	11	102	31	23	12	109
Procento respondentů v kategorii [%]	100	5,2	47,9	14,6	10,8	5,6	51,2

Průměrná délka současného partnerského vztahu respondentů čítá 4,043 roku (SD = 3,08). Minimální délky partnerského vztahu ve výzkumného souboru je 1 měsíc a maximální je 15 let.

Respondenti byli také tázáni na počet jejich předešlých partnerských vztahů. Průměrný počet uvedeného množství partnerských vztahů je 2,29 (SD = 1,85). Ve výzkumném vzorku jsou zastoupeni respondenti, kteří nemají předchozí zkušenost s partnerským vztahem (minimální hodnota ve výberovém souboru je 0) a nejvyšší počet předešlých partnerských vztahů je 10.

Ve výzkumném vzorku považuje 152 respondentů (71,4 %) za svou nejbližší osobu svého/svou partnera/ku. Pro 28 dotazovaných je nejbližší osobou matka (13,2 %). Jako další uvedené nejbližší osoby byli kamarád/ka (n=10, 4,7 %), sourozenec (n=7, 3,3 %), otec (n=5, 2,4 %), děti (n=4, 1,9 %), 1 respondent uvedl za svou nejbližší osobu synovce a celkem 6 (2,8 %) respondentů nedovedlo nominovat svou nejbližší osobu.

6.2 Metoda a nástroje sběru dat

Vzhledem k formulovanému cíli výzkumu byl pro ověření vybraných proměnných zvolen kvantitativní výzkumný projekt. Sběr dat byl realizován formou dotazníkového šetření. Jak již bylo zmíněno výše, dotazník byl respondentům administrován prostřednictvím webového rozhraní a rovněž byli zúčastnění respondenti ubezpečeni o zajištění anonymity jejich poskytovaných výpovědí.

Dotazník je složen ze tří částí. První část se dotazovala na základní informace o respondentovi a jeho současném partnerském vztahu. Respondenti zde uváděli přesný věk, pohlaví, dosažené nejvyšší vzdělání, sociální status a dále byli požádáni o uvedení informací ohledně stavu svého partnerského vztahu, délce současného partnerského vztahu, počtu předešlých partnerských vztahů a o nominování osoby, kterou považují za nejbližší.

Druhá část byla tvořena českou verzí škály ECR (*Experiences in Close Relationship*; Lečbých & Pospíšilíková, 2012), která zjišťovala styl citové vazby respondentů.

Ve třetí části dotazníku byli respondenti tázáni na jednotlivé stránky svého současného partnerského vztahu z hlediska spokojenosti, vnímání dostupných alternativ vztahu, vložených investic a míry závazku ve vztahu. Informace byly získány prostřednictvím Škály Modelu investic (*The Investment Model Scale*; Rusbult, Martz & Agnew, 1998).

6.2.1 ECR (Experiences in Close Relationships)

Škála ECR je sebesuzovací metoda zaměřená na měření typů vztahové vazby v dospělosti, kterou publikovali v roce 1998 autoři Brennanová, Clarková a Shaver. Jedná se o jednu z nejpoužívanějších metod k diagnostice citové vazby v dospělosti. Metoda je výsledkem analýzy položek 60 dílčích subškál 14 sebesuzovacích metod, které umožňovaly měřit různé konstrukty související s vazbovým chováním. Autoři po odstranění duplicit ověřili celkem 323 vybraných položek na souboru 1086 studentů a na základě toho byly identifikovány dva dominantní faktory, jež koncepčně odpovídají konstruktům vztahové vyhýbavosti a vztahové úzkosti (Cígler et al., 2019).

Předpokladem je, že při diagnostice vztahové vazby u dospělých nelze pohlížet na jednotlivé styly jako na striktně oddělené kategorie, které jsou vymezené rozdílným chováním, ale jako výsledky sycení dvou nezávislých dimenzí ležících na pozadí vazbového chování. Dimenze vztahové vyhýbavosti a vztahové úzkosti jsou ortogonální a mohou

tvořit čtyři kvadranty, které reprezentují jednotlivé styly citové vazby (Brennan, Clark, & Shaver, 1998).

Metoda ECR obahuje celkem 36 položek a je tvořena dvěma subškálami, každá z nich je sycena 18 položkami. Liché položky měří vazbovou vyhýbavost a sudé položky zjišťují vazbovou úzkostnost. Respondenti mohou odpovídat na sedmibodové škále Likertova typu (1 = rozhodně nesouhlasím, 2 = nesouhlasím, 3 = spíše nesouhlasím, 4 = nevím, 5 = spíše souhlasím, 6 = souhlasím, 7 = rozhodně souhlasím). Některé položky jsou skórovány reverzně. Hrubými skóry jsou průměrné hodnoty odpovědí na položky v jednotlivých subškálách.

K dispozici je česká verze ECR, která byla publikována v roce 2012 (Lečbých & Pospíšilíková, 2012). V rámci výzkumné studie se soustředili na návrh českého překladu škály ECR a porovnávali sebehodnocení dvou souborů českých a amerických studentů psychologie. Mezi soubory nezjistili žádné statisticky signifikantní rozdíly, což podpořilo předpoklad o kulturní přenositelnosti škály, rovněž výsledky koeficientů vnitřní konzistence považují autoři za uspokojivé.

Výzkumně na tuto studii navázali Seitl, Charvát a Lečbých (2016) s cílem prověřit psychometrické charakteristiky českého překladu škály ECR. Výsledky potvrdily psychometrické kvality metody a její vhodnost pro výzkumnou i klinickou praxi. Pro práci s jednotlivými klienty uvádí jako vhodnější nástroj zkrácenou verzi označenou jako ECR- CZ, která se jeví psychometricky přesnější. Autoři rovněž doporučují jako rozdělovací bod (cut-off score) na obou subškálách použít hranici + 1SD nad průměrem výběrového souboru. V případě, že tato hranice není překročena ani na jedné subškále, lze výsledek označit jako jistý styl citové vazby, pokud je tato hranice překročena na obou subškálách, je možné uvažovat o dezorganizovaném stylu citové vazby (Seitl, Charvát & Lečbých, 2016).

V rámci diplomové práce byla ověřena reliabilita obou škál 36-položkové české verze ECR, která byla využita jako měřicí nástroj stylů citové vazby. Cronbachova alfa pro škálu vztahové vyhýbavosti je **0,87** a pro škálu vztahové úzkostnosti je **0,89**. Výsledky je možné považovat za uspokojivé z hlediska vnitřní konzistence položek dotazníku. Následující tabulka č. 6 zobrazuje průměrné korelace mezi položkami jednotlivých škál a také jejich minimální a maximální hodnotu. Hodnoty průměrné korelace mezi položkami obou škál naznačují, že jsou přiměřeně homogenní, avšak nejsou mezi sebou izomorfní.

Tabulka 6: Průměrná korelace mezi položkami subškál ECR

Škály ECR	Počet položek	Průměr	Min.	Max.
Vyhýbavost	18	0,27	-0,09	0,67
Úzkostnost	18	0,31	0,04	0,72

6.2.2 Škála Modelu investic (The Investment Model Scale)

Rusbultová, Martz a Agnew (1998) jsou autory sebeposuzovací metody s názvem Škála Modelu investic. Teoretickým východiskem metody je Rusbultové Model investic, který je založen na principech teorie vzájemné závislosti a zároveň ji rozšiřuje a propojuje se závazkem v partnerských vztazích. Na základě faktorové analýzy a korelační analýzy autoři uvádí, že je užitečným nástrojem pro měření závislosti, respektive závazku partnerů ve vztahu a rovněž považují závazek za prediktor budoucího trvání vztahu (Horáková Hurychová & Slamění, 2012).

Škála Modelu investic se skládá ze 4 subškál. Jedna škála je určena k měření závazku a tři jsou zaměřeny na zjišťování míry dílčích složek partnerské závislosti – spokojenosti ve vztahu, kvality alternativ a velikosti investic. Metoda obsahuje celkem 37 položek. Každá ze tří škál orientovaných na závislost partnerů je tvořena tzv. aspektovými položkami (*Facet Items*) a globálními položkami (*Global Items*). Aspektové položky jsou v dotazníku označeny písmenem a do konečné analýzy odpovědi se nezapočítávají. V dotazníku jsou tyto položky zahrnuty z toho důvodu, aby respondent lépe porozuměl následujícím globálním položkám, které jsou formulované obecněji, a tudíž by jejich zodpovídání mohlo být pro dotazovaného obtížné. Aspektivé položky jsou tedy začleněny pro zvýšení srozumitelnosti globálních položek, které jsou následně skórovány (Rusbult, Martz & Agnew, 1998).

Autoři doporučují pro hodnocení aspektových položek čtyřbodovou škálu, na které respondenti vyjadřují míru souhlasu s předloženým výrokem (1 = naprosto nesouhlasím, 2 = spíše nesouhlasím, 3 = spíše souhlasím, 4 = naprosto souhlasím). U globálních položek navrhují, aby dotazovaný uváděl, do jaké míry souhlasí s jednotlivými tvrzeními na devítibodové škále Likertova typu (od 0 = naprosto nesouhlasím, 4 = středně souhlasím, do 8 = naprosto souhlasím). Výsledným skóre je průměrná hodnota odpovědi v každé ze čtyř

subškál, přičemž čím vyšší je dosažená výsledná hodnota, tím vyšší je míra jednotlivých složek Modelu investic (Rusbult, Martz & Agnew, 1998).

Škála modelu investic doposud nebyla převedena a standardizována na české prostředí. V rámci diplomové práce byl převzat český překlad dotazníku z anglického originálu Škály Modelu investic, který provedla ve své práci Jedrzejczykova (2007). Autorka překladu metody rovněž upravila a rozšířila instrukce a úvody k jednotlivým oblastem dotazníku. Také na základě provedené pilotáže byla zkrácena škála pro globální položky na sedmibodovou (od 0 = naprosto nesouhlasím, 3 = středně souhlasím, do 6 = naprosto souhlasím), jelikož původní škálu považovala za příliš dlouhou pro smysluplné zařazení respondentů u jednotlivých položek.

Pro kontrolu byla ověřena reliabilita všech čtyř škál Modelu investic pomocí Cronbachova alfa. Pro škálu spokojenosti byla zjištěna hodnota **0,94**, pro škálu kvality alternativ **0,80**, škála velikost investic dosahuje hodnoty **0,76** a hodnota škály závazku je **0,87**. Výsledné hodnoty ukazují, že jednotlivé škály metody mají uspokojivou vnitřní konzistenci a jsou tudíž dostatečně reliabilní. Tabulka č. 7 uvedená níže shrnuje hodnoty průměrné korelace mezi položkami škál Modelu investic, jejich minimální a maximální hodnoty.

Tabulka 7: Průměrná korelace mezi položkami škál Modelu investic

Škály Modelu investic	Počet položek	Průměr	Min.	Max.
Spokojenost	5	0,78	0,63	0,91
Kvalita alternativ	5	0,45	0,34	0,56
Velikost investic	5	0,39	0,27	0,57
Závazek	7	0,54	0,19	0,79

7 Zpracování a analýza dat

Získaná data z dotazníkového šetření byla převedena do podoby tabulek v programu Microsoft Excel 2016, které byly využity k provedení potřebných operací jako přepólování reverzních položek a získání výsledných skóre použitých nástrojů sběru dat. Na základě dosažených hodnot v dotazníku ECR byl respondentům diagnostikován styl citové vazby a účastníci tak byli rozřazeni do čtyř kategorií dle citové vazby – jisté, úzkostné, vyhýbavé a dezorganizované. Rovněž od každého respondenta byly prostřednictvím metody Škály Modelu investic získány výsledné skóre ze čtyř škál – spokojenost, kvalita alternativ, velikost investic a závazek. Výsledná data byla následně statisticky zpracována v programu SPSS.

Pro testování stanovených hypotéz jsou využity statistické metody. Vzhledem k formulovaným hypotézám o rozdílech mezi středními hodnotami pozorovaných nezávislých výběrů byla provedena jednofaktorová analýza rozptylu (ANOVA). V případě zamítnutí hypotézy o shodě středních hodnot na hladině významnosti α , byla provedena post-hoc metoda mnohonásobného porovnávání pro zjištění, které dvojice středních hodnot se od sebe statisticky signifikantně liší. Kromě statistických testů byla získaná data zpracována z hlediska deskriptivní statistiky (aritmetický průměr, směrodatná odchylka, minimální a maximální hodnota).

7.1 Etické aspekty

V úvodním sdělení administrované baterie dotazníků v elektronické podobě byli respondenti stručně seznámeni s výzkumem a jeho cílem. Ozřejméné také bylo respondentům využití získaných dat pro studijní účely. Zúčastněné osoby byli ubezpečeni o zajištění anonymity poskytovaných údajů a zneprístupnění údajů třetí osobě. Na základě anonymity lze předpokládat, že respondenti odpovídali upřímně.

Účastníkům výzkumu byla nabídnuta možnost zaslání výsledků studie, kdy v případě zájmu se mohli obrátit na uvedený kontaktní e-mail a uvést svou e-mailovou adresu, na kterou by bylo možné po dokončení diplomové práce poslat výsledky.

7.2 Analýza dat získaných metodou ECR

Při analýze získaných dat v rámci výzkumného šetření byl využit rozdělovací bod (*cut-off score*) +1SD nad průměrem výběrového souboru na obou škálách metody (škály vyhýbavosti a úzkostnosti). Tato stanovená hranice umožnila přiřadit respondenty ve výběrovém souboru (N = 213) k jedné ze čtyř kategorií stylů citové vazby. Analýza rozložení dat ukázala, že 70,4 % (n=150) respondentů má jistou citovou vazbu. Vyhýbavá citová vazba byla zjištěna u 13,1 % (n=28) dotazovaných, úzkostnou citovou vazbu má 12,7 % (n=27) respondentů a dezorganizovaná citová vazba byla určena u 3,8 % (n=8) zúčastněných osob.

Pro škálu vyhýbavosti byla vypočtena dělicí hodnota **4,35** a pro škálu úzkostnosti byl zjištěn rozdělovací bod **4,89**. Tabulka uvedená níže zobrazuje deskriptivní statistiku škály vyhýbavosti a úzkostnosti na základě nichž byly odvozeny dělicí hodnoty pro jednotlivé škály metody ECR a následné určení stylu citové vazby.

Tabulka 8: Deskripce hodnot subškál ECR ve výběrovém souboru

Škála ECR	Průměr	Směrodatná odchylka	Cut-off score	Min.	Max.
Vyhýbavost	3,42	0,93	4,35	1,61	6,00
Úzkostnost	3,82	1,06	4,88	1,17	6,83

7.3 Analýza dat získaných metodou Škála Modelu investic

Nasbíraná data prostřednictvím nástroje Škála Modelu investic poskytují informace o jednotlivých proměnných spokojenosti, kvalitě alternativ, velikosti investic a závazku ve výzkumném vzorku a každá škála metody má rozsah 0 – 6. Přičemž platí, že čím vyšší je dosažený skóre, tím vyšší je míra dané proměnné. Střední hodnota škál je 3.

Tabulka 9: Deskripce hodnot proměnných Škály Modelu investic ve výběrovém souboru

Škála Modelu Investic	Průměr	Směrodatná odchylka	Medián	Min.	Max.
Spokojenost	4,70	1,39	5,00	0,00	6,00
Kvalita alternativ	2,23	1,30	2,20	0,00	6,00
Velikost investic	3,57	1,21	3,60	0,20	6,00
Závazek	5,04	1,16	5,43	0,00	6,00

Jak je možné pozorovat v tabulce uvedené výše, respondenti při uvádění míry svých odpovědí využili téměř celý potenciál škály. U proměné spokojenosti ve vztahu a závazku dosahovali převážně vyšších hodnot na škále. Kvalitu alternativ svého současného partnerského vztahu respondenti hodnotí celkově nižší hodnotou a míra investování do partnerského vztahu se pohybuje nad průměrem posuzovací škály.

Autoři Škály Modelu investic (Rusbult, Martz & Agnew, 1998) uvádí, že všechny tři složky vzájemné závislosti partnerů v rámci Modelu investic korelují se závazkem v partnerském vztahu. Při analýze získaných dat jsme tento předpoklad ověřili na výzkumném vzorku. Úroveň závazku signifikantně pozitivně korelovala se spokojeností ve vztahu, s vnímáním kvality alternativ současného partnerského vztahu korelovala signifikantně záporně a s velikostí vložených investic do vztahu rovněž korelovala významně pozitivně.

Tabulka 10: Přehled korelační analýzy mezi složkami Modelu investic a závazkem

		Spokojenost	Kvalita alternativ	Velikost investic
Závazek	<i>r</i>	0,747 **	-0,452 **	0,166 *
	<i>p</i>	0,000	0,000	0,016
	N	213	213	213

** Korelace je statisticky významná na 1% hladině.

* Korelace je statisticky významná na 5% hladině.

8 Výsledky

H₁: Existuje statisticky významný rozdíl ve velikosti závazku v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.

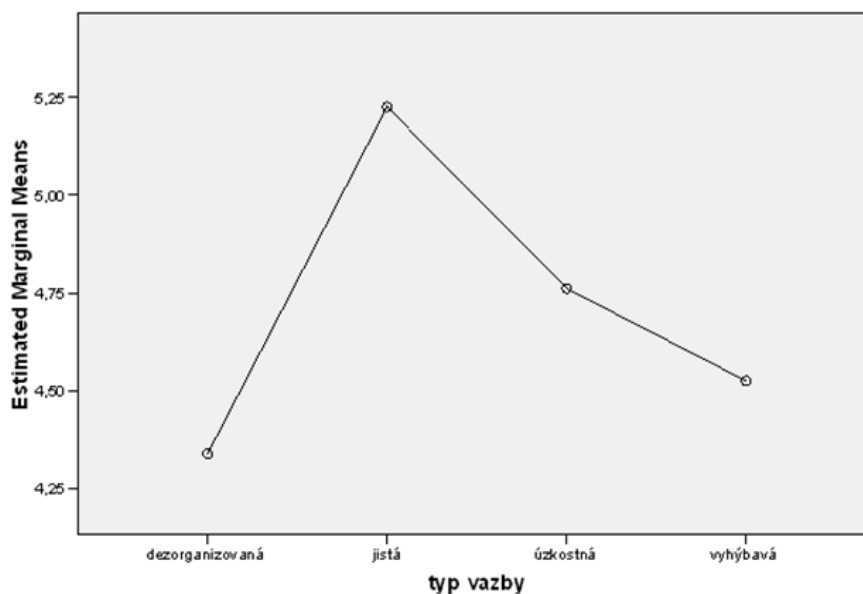
Pro ověření rozdílů ve velikosti závazku v partnerské vztahu mezi respondenty s daným stylem citové vazby na vzorku 213 respondentů byla použita parametrická statistická metoda jednofaktorová ANOVA. Testování hypotézy H₁ je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ a zjištěný výsledek je následující: $F(3/209) = 4,895$, $p = 0,003$. Ze získaných výsledků vyplývá, že respondenti dle stylu citové vazby se statisticky významně liší v dosažené průměrné hodnotě závazku v partnerském vztahu. Výsledky jsou v souladu s hypotézou H₁.

Tabulka 11: Porovnání hodnot stylu citové vazby vzhledem k proměnné závazku

Styl citové vazby	N	Průměr	Směrodatná odchylka	Standardní chyba	Min.	Max.
Dezorganizovaná	8	4,339	1,921	0,679	1,00	6,00
Jistá	150	5,226	0,987	0,081	2,29	6,00
Úzkostná	27	4,762	1,407	0,271	0,00	6,00
Vyhýbavá	28	4,526	1,250	0,236	1,14	6,00
Celkem	213	5,042	1,156	0,079	0,00	6,00

Jak vidíme, průměrná hodnota závazku u respondentů s jistou citovou vazbou čítá **5, 226** (SD = 0,987) a je nejvyšší dosaženou průměrnou hodnotou mezi pozorovanými výběry. Naopak nejnižší průměrné hodnoty závazku ve vztahu dosahují respondenti s dezorganizovanou citovou vazbou, průměrná hodnota je **4,339** (SD = 1,921). Je však třeba upozornit na větší standardní chybu naměřených dat u dezorganizovaného stylu citové vazby, která je pravděpodobně zapříčiněna nerovnoměrným zastoupením pozorovaných skupin. Výsledky doplňujeme následujícím grafem, který názorně zobrazuje dosažené střední hodnoty mezi jednotlivými styly citové vazby.

Graf 2: Průměrné hodnoty závazku mezi styly citové vazby respondentů

Na základě prokázaného statisticky významnému rozdílu mezi styly citové vazby ve velikosti závazku byl proveden Bonferroni post-hoc test pro zjištění, které konkrétní výběry (styly citové vazby) se statisticky významně liší v průměrných hodnotách závazku od ostatních. Test mnohonásobného porovnávání ukázal na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ statisticky významný rozdíl ve velikosti závazku mezi respondenty s jistou citovou vazbou a respondenty s vyhýbavou citovou vazbou. Hodnota rozdílu mezi průměry těchto dvou pozorovaných výběrů je **0,700**, $p < 0,017$.

***H₂**: Existuje statisticky významný rozdíl v míře spokojenosti v partnerském vztahu mezi styly citové vazby*

Hypotéza o rozdílech ve spokojenosti respondentů v partnerském vztahu podle stylu citové vazby byla testována na výběrovém souboru ($N = 213$) rovněž prostřednictvím jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA). Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ byla ověřena platnost H_2 a statistická analýza ukázala výsledek: $F(3/209) = 5,078$, $p = 0,002$. Rozdíly mezi jednotlivými styly citové vazby vzhledem ke spokojenosti ve vztahu jsou statisticky významné a obdržené výsledky jsou v souladu s hypotézou H_2 .

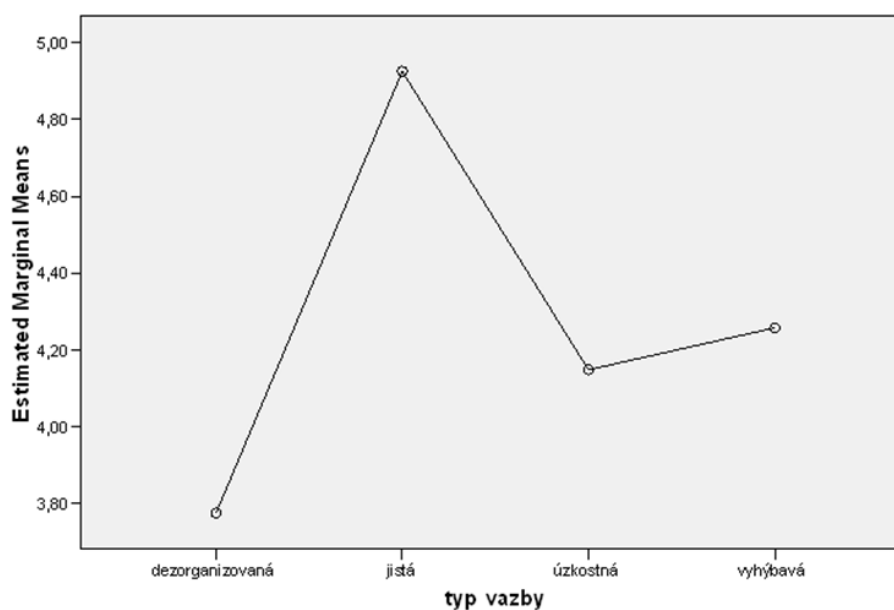
Tabulka č. 12 porovnává průměrné hodnoty spokojenosti respondentů se svým současným partnerským vztahem. Respondenti s jistou citovou vazbou dosahují ve spokojenosti ve výběrovém souboru nejvyšší průměrné hodnoty, která je **4,925** ($SD = 1,277$). Nejnižší průměrnou hodnotu vzhledem k proměnné spokojenosti ve vztahu

vykazují dotazovaní s dezorganizovanou citovou vazbou, jejichž průměr čítá **3,775** (SD = 2,346). Opět upozornujeme na větší standardní chybu způsobenou nevyváženým zastoupením respondentů v jednotlivých kategoriích stylů citové vazby. Výsledky shrnuté v tabulce uvedené níže jsou také doplněny grafickým znázorněním rozdílných průměrných hodnot spokojenosti mezi respondenty příslušného stylu citové vazby.

Tabulka 12: Porovnání hodnot stylu citové vazby vzhledem k proměnné spokojenosti

Styl citové vazby	N	Průměr	Směrodatná odchylka	Standardní chyba	Min.	Max.
Dezorganizovaná	8	3,775	2,346	0,829	0,20	5,60
Jistá	150	4,925	1,277	0,104	0,00	6,00
Úzkostná	27	4,148	1,496	0,288	0,00	6,00
Vyhýbavá	28	4,257	1,314	0,248	1,00	6,00
Celkem	213	4,696	1,399	0,096	0,00	6,00

Graf 3: Průměrné hodnoty spokojenosti mezi styly citové vazby respondentů

Prostřednictvím provedení Bonferroni post-hoc testu byl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zjištěn statisticky signifikantní rozdíl ve spokojenosti v partnerském vztahu mezi respondenty s jistou citovou vazbou a respondenty s úzkostnou citovou vazbou. Průměry těchto dvou pozorovaných výběrů se liší hodnotou **0,777**, $p = 0,041$.

H₃: *Existuje statisticky významný rozdíl v kvalitě dostupných alternativ v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.*

Tato hypotéza byla opět testována na výzkumném vzorku (N = 213) parametrickou statistickou metodou jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA). Z výsledků vyplynulo, že respondenti na základě stylu citové vazby se mezi sebou statisticky významně neliší ve vnímání možností jiných vztahů, které by mohly naplňovat jejich nejdůležitější potřeby mimo současný partnerský vztah. Výsledek statistické analýzy je následující: $F(3/209) = 0,287$, $p = 0,835$. Hypotéza je statisticky významná na 5% hladině. Mezi středními hodnotami pozorovaných výběrů nebyl prokázán statisticky signifikantní rozdíl a výsledná data nejsou ve shodě s hypotézou H₃.

H₄: *Existuje statisticky významný rozdíl ve velikosti investic v partnerském vztahu mezi styly citové vazby.*

V rámci ověření této hypotézy na vzorku 213 respondentů prostřednictvím jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA) hovoří získané výsledky statistické analýzy takto: $F(3/209) = 1,584$, $p = 0,194$. Z výsledků je zřejmé, že mezi průměrnými hodnotami velikosti investic respondentů s příslušným stylem citové vazby neexistuje statisticky významný rozdíl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Výsledky nejsou v souladu s hypotézou H₄.

H₅: *Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v délce současného partnerského vztahu.*

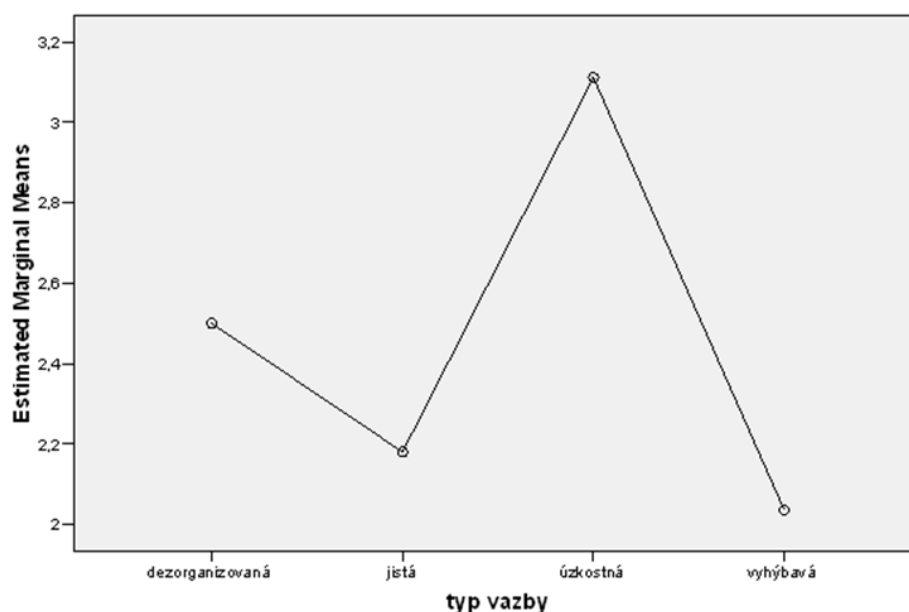
Hypotéza o rozdílu středních hodnot v délce současného partnerského vztahu mezi respondenty podle stylu citové vazby byla testována statistickým testem jednofaktorovou analýzou rozptylu (ANOVA). Platnost hypotézy byla ověřována na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Výsledky, které ze statistické analýzy vyplynuly, jsou tyto: $F(3/209) = 2,223$, $p = 0,087$. Nepodařil se tak prokázat signifikantní rozdíl mezi styly citové vazby v délce současného partnerského vztahu. Obdržené výsledky tedy nejsou v souladu s hypotézou H₅.

H₆: Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v počtu předešlých partnerských vztahů.

Poslední hypotéza byla zaměřena na zjištění, zda se respondenti signifikantně liší počtem předešlých partnerských vztahů a taktéž byla ověřena pomocí jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA). Výstupem provedené statistické analýzy jsou následující výsledky: $F(3/209) = 2,202$, $p = 0,089$. Graf uvedený níže zobrazuje, že se jednotlivé skupiny mezi sebou liší v počtu předešlých partnerských vztahů, nicméně statisticky nevýznamně.

Podle grafického znázornění průměrných hodnot, je patrné, že respondenti s úzkostnou citovou vazbou disponují nejvyšším počtem předešlých partnerských vztahů, jejichž průměrná hodnota čítá **3,110** (SD = 2,342). Průměrná hodnota počtu předešlých vztahů u respondentů s dezorganizovanou citovou vazbou je **2,500** (SD = 2,619), u dotazovaných s jistou citovou vazbou je hodnota **2,180** (SD = 1,683) a nejnižší průměrné hodnoty dosahují respondenti s vyhýbavou citovou vazbou **2,040** (SD = 1,815). Při provedení Bonferroni post-hoc testu byl zjištěn nejsilnější, ale statisticky nesignifikantní rozdíl **0,931**, $p = 0,095$ mezi respondenty s úzkostnou citovou vazbou a jistou citovou vazbou. Výsledky nedokazují dostatečně přesvědčivý rozdíl mezi skupinami, a tudíž nejsou v souladu s hypotézou H₆.

Graf 4: Průměrné hodnoty počtu předešlých partnerských vztahů mezi styly citové vazby respondentů

8.1 Dodatečné výsledky

Dodatečně uvádíme výsledky provedené korelační analýzy, při které jsme ověřovali vzájemnou závislost mezi proměnnými: délka partnerského vztahu, počet předešlých partnerských vztahů, věk respondentů a styl citové vazby. Naměřená síla vztahu mezi proměnnými je vyjádřena pomocí Pearsonova korelačního koeficientu a tabulka č. 13 vyjadřuje získané výsledky ve formě korelační matice.

Tabulka 13: Korelační matice

		Věk	Délka vztahu	Počet předešlých vztahů	Styl citové vazby
Věk	<i>r</i>	1	0,476 **	0,146 *	0,111
	<i>p</i>	.	0,00	0,033	0,105
	N	213	213	213	213
Délka vztahu	<i>r</i>	0,476 **	1	-0,254 **	0,159 *
	<i>p</i>	0,00	.	0,00	0,020
	N	213	213	213	213
Počet předešlých vztahů	<i>r</i>	0,146 *	-0,254 **	1	-0,093
	<i>p</i>	0,033	0,00	.	0,176
	N	213	213	213	213
Styl citové vazby	<i>r</i>	0,111	0,159 *	-0,093	1
	<i>p</i>	0,105	0,020	0,176	.
	N	213	213	213	213

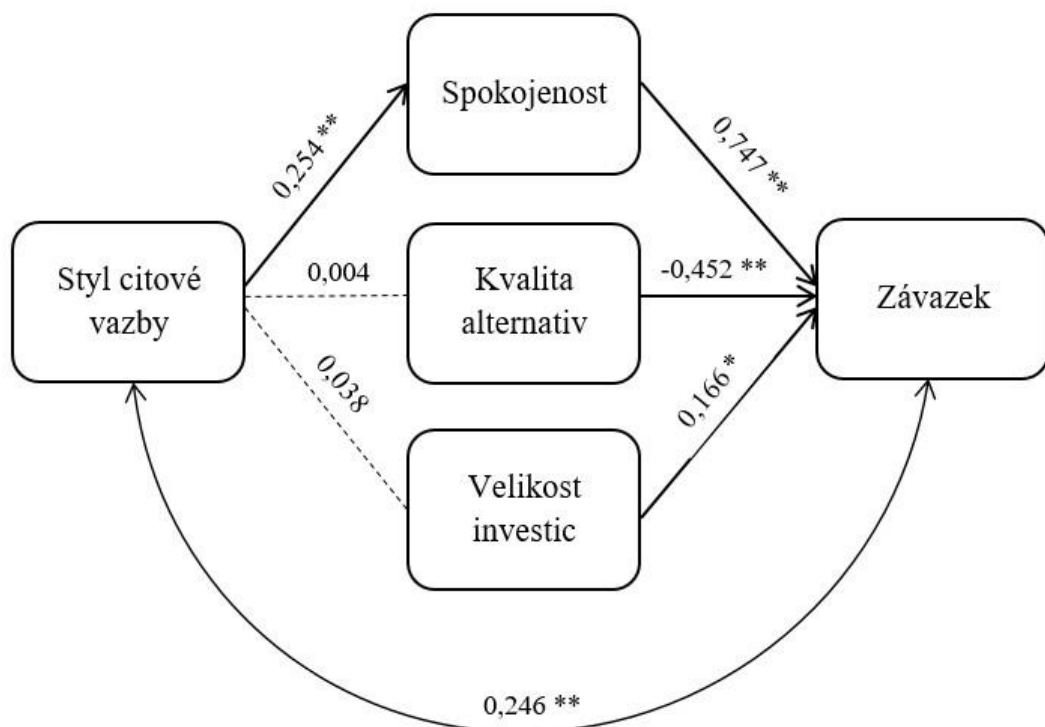
** Korelace je statisticky významná na 1% hladině.

* Korelace je statisticky významná na 5% hladině.

Z výsledků vyplývá, že délka partnerského vztahu respondenta záporně koreluje s počtem jeho předchozích partnerských vztahů. Tedy čím nižší počet předešlých vztahů respondent uvedl, tím delší trvání jeho současného partnerského vztahu lze předpokládat. Dále bylo zjištěno, že styl citové vazby a věk jsou na sobě nezávislé proměnné. Při ověření korelace mezi stylem citové vazby a délkou vztahu byla zjištěna pozitivní korelace a mezi stylem citové vazby a počtem předešlých vztahů nebyla prokázána jejich statisticky významná závislost. Proměnná věku však pozitivně korelovala jak s délkou partnerského vztahu, tak s počtem předešlých partnerských vztahů. Z výsledků je patrné, že ve výběrovém souboru můžeme předpokládat vyšší počet předchozích vztahů u respondentů s vyšším věkem, nicméně nebyla prokázána signifikantní souvislost se stylem citové vazby respondenta. Zároveň délka partnerského vztahu vykazuje větší sílu vztahu s věkem respondentů než se stylem citové vazby.

Následující výsledky získané rovněž korelační analýzou uvádíme opět v rámci kapitoly dodatečných výsledků. Byla ověřena míra závislosti mezi stylem citové vazby a proměnnými Modelu investic, která je vyjádřena prostřednictvím Pearsonova korelačního koeficientu. Styl citové vazby statisticky významně souvisí se závazkem v partnerském vztahu. Proměnné mezi sebou vykazují pozitivní korelaci $r(213) = 0,246, p < 0,01$. Také byl zjištěn signifikantní vztah mezi stylem citové vazby a spokojeností v partnerském vztahu $r(213) = 0,254, p < 0,01$. Kvalita alternativ současného partnerského vztahu statisticky významně nesouvisí se stylem citové vazby $r(213) = 0,004, n.s.$ a velikost investic vložených do partnerského vztahu rovněž nevykazovala signifikantní závislost se stylem citové vazby $r(213) = 0,038, n.s.$ To znamená, že v rámci Modelu investic lze předpokládat změny hodnot u proměnných závazku a spokojenosti v závislosti na stylu citové vazby.

Obrázek 3: Model statistické závislosti pozorovaných proměnných

** Korelace je statisticky významná na 1% hladině.

* Korelace je statisticky významná na 5% hladině.

Obrázek č. 3 schematicky popisuje ověřené vzájemné vztahy mezi proměnnými: stylem citové vazby, závazkem a třemi složkami vzájemné závislosti partnerů v rámci Modelu investic. Dle teorie Modelu investic (Rusbult, Martz & Agnew, 1998) složky vzájemné závislosti signifikantně korelují se závazkem. Tento vztah jsme rovněž ověřili a z výsledků vyplývá, že závazek pozitivně koreluje se spokojeností a velikostí investic

v partnerském vztahu a záporně koreluje s kvalitou dostupných alternativ současného vztahu. Zároveň podle teorie složky partnerské vzájemné závislosti ovlivňují míru závazku v partnerském vztahu. Při zahrnutí stylu citové vazby do modelu jednotlivých vztahů zkoumaných proměnných, ukazují výsledky naší studie, že styl citové vazby respondenta přímo ovlivňuje míru závazku v jeho současném partnerském vztahu nezávisle na třech složkách vzájemné závislosti partnerů. Pouze u proměnné spokojenosti ve vztahu byl prokázán signifikantní vztah, jak se závazkem, tak se stylem citové vazby respondenta.

9 Diskuze

Cílem diplomové práce bylo výzkumně ověřit, zda existují rozdíly v rámci jednotlivých proměnných Modelu investic v závislosti na stylu citové vazby. Dále bylo zjišťováno, zda se liší respondenti na základě stylu citové vazby v délce svého současného partnerského vztahu a v množství svých předchozích zkušeností s partnerskými vztahy. Byly vytvořeny celkem čtyři hypotézy a dvě dílčí hypotézy. V této kapitole se pokusíme shrnout a interpretovat získané výsledky.

Výsledky první hypotézy **H₁**: *Existuje statisticky významný rozdíl ve velikosti závazku v partnerském vztahu mezi styly citové vazby* potvrzují tuto hypotézu a tudíž H₁ mohla být přijata. Velikost závazku v partnerském vztahu se statisticky významně lišila mezi respondenty podle jejich stylu citové vazby. Signifikantní rozdíl byl prokázán mezi jedinci s jistou citovou vazbou a jedinci s vyhýbavou citovou vazbou. Respondenti, kteří disponují jistou citovou vazbu pociťují vyšší míru závazku ve svém partnerském vztahu než respondenti s vyhýbavou citovou vazbou. S našimi výsledky korespondují poznatky Keelan, Dion a Dionové (1994) a také Duemmlera a Kobaka (2001), kteří zjistili, že jedinci s jistou citovou vazbou během realizovaných výzkumů setrvali ve stabilním partnerském vztahu a projevovali v něm větší závazek oproti jedincům s nejistou citovou vazbou, u kterých byla patrná nižší míra závazku a zároveň s větší pravděpodobností partnerský vztah opouštěli.

Vysvětlení, proč jedinci s vyhýbavou citovou vazbou vykazují nižší míru závazku ve vztahu než jedinci s jistou citovou vazbou, mohou nabízet výsledky výzkumu Birnie s kolegy (2009). Zjistili, že lidé s vyšší vztahovou vyhýbavostí projevují averzi k závazku. Vyhýbaví jedinci se chovají v partnerském vztahu takovým způsobem, aby zabránili vzájemné oddanosti a intimitě ve vztahu. Příliš velká partnerská vzájemná závislost je znepokojuje a snaží si za každou cenu zachovat vlastní autonomii. Zároveň jedinci s vyhýbavou citovou vazbou mají tendenci vstupovat do partnerského vztahu již s negativním očekáváním ohledně možného selhání vztahu. Pokud má jedinec jistou citovou vazbu, jeho očekávání ohledně udržení partnerského vztahu jsou více optimistická a snáze je ochoten se oddat a setrvat v partnerském vztahu.

Druhá hypotéza **H₂**: *Existuje statisticky významný rozdíl v míře spokojenosti v partnerském vztahu mezi styly citové vazby* byla na základě získaných výsledků přijata. Lze tedy konstatovat, že se respondenti signifikantně liší v míře spokojenosti

v současném partnerském vztahu v závislosti na stylu citové vazby. Prokázán byl statisticky významný rozdíl ve spokojenosti mezi jistou a úzkostnou citovou vazbou. Jedinci, kteří mají úzkostnou citovou vazbu jsou méně spokojeni v partnerském vztahu oproti jedincům s jistou citovou vazbou.

Tyto rozdíly mezi jedinci s daným typem citové vazby jsou v souladu s předchozími výzkumy, které prokázaly, že nejistý styl citové vazby souvisí s nižší spokojeností v partnerském vztahu (Campbell, Simpson, Boldry & Kashy, 2005; Banse, 2004). Větší nespokojenost ve vztahu u vztahově úzkostných jedinců může pramenit z jejich touhy po přílišné závislosti, z nadměrných nároků na pozornost a poskytování podpory ze strany partnera a intenzivních obav z nedostatečnosti sebe sama a strachu z opuštění partnerem. Strategie chování, které v tomto ohledu projevují, mohou celkově narušovat kvalitu partnerského vztahu a zvyšovat nespokojenost obou partnerů ve vztahu.

Následující dvě hypotézy **H₃**: *Existuje statisticky významný rozdíl v kvalitě dostupných alternativ v partnerském vztahu mezi styly citové vazby* a **H₄**: *Existuje statisticky významný rozdíl ve velikosti investic v partnerském vztahu mezi styly citové vazby* se týkaly zjišťování rozdílů v rámci proměnných partnerské vzájemné závislosti a podle Modelu investic společně také se spokojeností ve vztahu ovlivňují závazek v partnerském vztahu. Nicméně získané výsledky neprokázaly shodu s hypotézou H₃ ani H₄. Respondenti se signifikantně neliší v závislosti na stylu citové vazby ve vnímání kvality dostupných alternativ svého současného partnerského vztahu a rovněž nebyl nalezen rozdíl ve velikosti investic, které vkládají do vztahu.

Ačkoli v našem výzkumu nebyl prokázán signifikantní vliv citové vazby na vnímání alternativ současného vztahu, DeWall s kolegy (2011) ve svém výzkumu došel k poznatkům, že jedinci s vyhýbavým stylem citové vazby měli tendenci se více zajímat o alternativní partnery, i když současně byli zadaní, a rovněž kvůli nižší míře závazku méně odolávali potenciální nevěře. Každopádně vzhledem k získaným výsledkům v naší studii ohledně nesignifikantních rozdílů mezi jedinci v závislosti na citové vazbě, by mohlo být podnětné uvažovat o alternativních individuálních faktorech, které by mohly mít významnější vliv na výběr mechanismu pro udržení partnerského vztahu jako je snížený zájem o alternativy současného vztahu. Například Ma-Kellams, Wang a Cardiel (2017) v rámci své studie zjistili, že fyzicky atraktivnější jedinci signifikantně více projevují zájem o potenciální alternativní partnery a jsou také více zranitelní z hlediska vztahových hrozeb.

Fyzická atraktivita zároveň předpověděla vyšší pravděpodobnost, že jejich současný partnerský vztah skončí.

Rozsah vlastních investic do partnerského vztahu, které jedinci posuzovali v naší studii, nebyl signifikantně ovlivněn citovou vazbou, přestože na základě výsledků předchozího výzkumu Etcheverry s kolegy (2012) byla předpokládána souvislost mezi dimenzemi vazebné vyhýbavosti a úzkostnosti a velikostí investic v partnerském vztahu. Velikost vlastních investic je také korelující proměnnou se závazkem v rámci Modelu investic, nicméně Joel s kolegy (2013) ve své studii uvádí, že významnou roli v míře závazku sehrává nejen vědomí o vlastních investicích vložených do vztahu, ale ukázalo se jako významnější jedincovo přesvědčení o partnerově ochotě investovat do vztahu. To znamená, pokud jedinec hodnotí partnerovy investice do vztahu vysoce a zároveň je za partnera vděčný, bude pociťovat větší závazek ve vztahu. Jelikož svými investicemi do vztahu zprostředkovává u svého partnera pocit důvěry a motivaci vztah udržet. Vzhledem k tomu, že se jedinci podle typu citové vazby liší ve svých pozitivních či negativních očekáváních a představách o sebe sama, partnerech i partnerských vztazích, v tomto ohledu by mohlo být zajímavé ověřit, zda jejich vnitřní pracovní modely potenciálně mohou ovlivňovat jejich vnímání a hodnocení množství investic, které jejich partneři do vztahu vkládají a s tím související míru závazku ve vztahu.

Hypotéza **H₅**: *Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v délce současného partnerského vztahu* nebyla získanými výsledky podpořena. Rozdíly mezi respondenty v délce jejich současného partnerského vztahu vzhledem k citové vazbě nebyly prokázány. Předpokladem pro formulaci této hypotézy bylo, že míra závazku předpovídá stabilitu a délku trvání partnerského vztahu (Le & Agnew, 2003). V našem výzkumu bylo prokázáno, že citová vazba má vliv na velikost závazku, avšak v závislosti na citové vazbě se respondenti signifikantně neliší v délce trvání současného partnerského vztahu. Zde je nutné zmínit, že respondenti jsou mladí dospělí a tudíž délka možného trvání partnerského vztahu je omezená také jejich věkem. V období mladé dospělosti začínají navazovat vážné a dlouhodobé partnerské vztahy a z toho důvodu ještě nemusí mít dostatečné zkušenosti s dlouhotrvajícími vztahy. Tento možný vliv na výsledky také dokládá poznatek v naší studii ohledně silnějšího pozitivního vztahu mezi délkou současného vztahu a věkem respondentů než jejich příslušným typem citové vazby. Na základě zjištěné souvislosti mezi stylem citové vazby a závazkem tento výsledek prokazuje, že doba trvání vztahu nepředstavuje alternativní vysvětlující proměnnou pro závazek v partnerském vztahu.

Poslední hypotéza zněla takto: **H₆**: *Existuje statisticky významný rozdíl mezi styly citové vazby v počtu předešlých partnerských vztahů*. Výsledky statistické analýzy ukázaly určité rozdíly mezi respondenty v počtu předešlých partnerských vztahů nicméně nebyly signifikantní. Jedinci s úzkostnou citovou vazbou vykazují nejpočetnější předchozí zkušenosti s partnerskými vztahy. Tento výsledek můžeme porovnat se studií Busby, Hanna-Walker a Yorgason (2020), kde větší vztahová úzkostnost předpovídala vyšší počet příležitostných partnerů ale zároveň nižší počet partnerů, se kterými měli trvalý partnerský vztah. Při uvádění počtu předešlých partnerských vztahů v naší studii nebylo specifikováno, do jaké míry respondenti hodnotí předešlé vztahy jako vážné či nezávazné. Tudíž výsledky mohou být ovlivněny skutečností, že respondenti do počtu partnerských vztahů zahrnovali rovněž vztahy s příležitostnými partnery.

Důležité je poznamenat, že výzkumný vzorek je nevyrovnaný z hlediska pohlaví. Na dotazník odpovědělo více žen než mužů. Důvodem může být samotné téma ohledně partnerských vztahů, které mohlo vyvolávat vyšší zájem spíše u žen. Také nebylo možné ve výzkumu zajistit pro všechny účastníky konstantní podmínky při vyplňování dotazníku vzhledem k jejich online administraci. Je tedy možné, že v odpovědích respondentů se mohly odrazit rozdílné vnější situační faktory a rovněž také intraindividuální faktory, jako například tendence odpovídat sociálně žádoucím způsobem či aktuální emocionální rozpoložení. Vliv na odpovědi respondentů mohou mít také situace, které proběhly bezprostředně před vyplňováním dotazníku (např. partnerská hádka). Nicméně izolace řady těchto nežádoucích vlivů může činit problémy i během osobní administrace.

Získané výsledky v diplomové práci přináší poznatky ohledně významného vlivu jedincovy citové vazby na jeho míru závazku, který pociťuje v současném partnerském vztahu v období mladé dospělosti. Podnětným zjištěním je, že citová vazba ovlivňuje velikost závazku nezávisle na dvou proměnných Modelu investic, jedná se o kvalitu dostupných alternativ vztahu a vložené investice do partnerského vztahu. Významná souvislost byla prokázána pouze s proměnnou spokojenosti v současném partnerském vztahu, ke které byl zjištěn nejsilnější vztah s citovou vazbou a rovněž koreluje i se závazkem.

Přínos práce může být také shledáván v obohacení poznatků o integraci teorie citové vazby v dospělosti a pojetí závazku v rámci Modelu investic v českém prostředí, jelikož dosavadní studie jsou zejména zahraničního charakteru. Poznatky ohledně významných rozdílů ve velikosti závazku mezi jedinci v závislosti na jejich citové vazbě mohou být

užitečné pro párové poradenství a psychotherapeutickou praxi. Mohou tak zprostředkovat další úhel pohledu a případně lepší porozumění partnerům, kteří se potýkají s obtížemi při udržení stabilních dlouhodobých a uspokojivých partnerských vztahů.

Další vědecká zkoumání by se mohla zaměřit na citovou vazbu obou partnerů ve vztahu v souvislosti se závazkem a přinést tak komplexnější pohled na tuto problematiku. Jelikož dosavadní výzkumy citové vazby v partnerských vztazích dokládají význam vzájemné interakce stylů citové vazby obou partnerů pro stabilitu a kvality partnerských vztahů.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřila na citovou vazbu v souvislosti se závazkem v partnerském vztahu v období mladé dospělosti. Na závazek je nahlíženo z pohledu Modelu investic, jehož autorkou je Rusbultová. Cílem práce bylo výzkumně ověřit, zda má citová vazba v dospělosti vliv na velikost závazku v partnerském vztahu.

Teoretická část práce nejprve vymezuje období mladé dospělosti a s tím spojené navazování důvěrných a trvalých partnerských vztahů, které jsou jedním z podstatných úkolů pro toto období. Dále je pozornost věnována teorii citové vazby jako celoživotnímu procesu. Jednak je popsána citová vazba v raném dětství, ve kterém je zásadně formována, a také je vysvětlen její význam v dospělosti a to zejména v rámci utváření a udržování partnerských vztahů. V neposlední řadě se práce zaměřuje na závazek, který je definován z hlediska několika zásadních teoretických pojetí s důrazem na Model investic, který tvoří rámec pro porozumění závazku v této práci. Závazek představuje významnou vztahovou proměnou, která má vliv na udržení trvalého partnerského vztahu.

Empirická část práce byla realizována formou kvantitativního výzkumu. Výzkumný soubor tvořilo 213 respondentů a použitými nástroji sběru dat byly dotazníky ECR a Škála Modelu investic. Byly předpokládány rozdíly ve velikosti závazku, spokojenosti, kvalitě alternativ a velikosti investic v partnerských vztazích v závislosti na stylu citové vazby.

Z výsledků vyplynulo, že se respondenti liší na základě citové vazby ve velikosti závazku, který pociťují ke svému současnému partnerskému vztahu. Respondenti s vyhýbavou citovou vazbou vykazovali ve srovnání s jedinci s jistou citovou vazbou nejnižší závazek. Také byl prokázán rozdíl ve spokojenosti ve vztahu, kdy nejvýznamněji se lišili ve spokojenosti respondenti s jistou a úzkostnou citovou vazbou. Z hlediska vnímání kvality dostupných alternativ současného vztahu a ve velikosti vložených investic do vztahu se jedinci nelišili na základě citové vazby. Výzkum dále ukázal významnou souvislost mezi citovou vazbou a závazkem i přes nesignifikantní vztah se dvěma proměnnými vzájemné závislosti v kontextu Modelu investic, korelace byla prokázána pouze se třetí proměnnou, kterou je spokojenost ve vztahu.

Práce se svým výzkumem zaměřila na rozšíření poznatků ohledně citové vazby v dospělosti a závazku v partnerských vztazích u české populace. Snahou bylo přinést poznatky ohledně fungování stabilních partnerských vztahů a hlubší porozumění rozdílům mezi lidmi v navazování a setrvávání v oddaných a uspokojivých vztazích.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study*. Hillsdale: Erlbaum.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, *55*, 469-480.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Child Development Perspectives*, *1*(2), 68-73.
- Atwood, J. D., & Scholtz, C. (2008). The Quarter-life Time Period: An Age of Indulgence, Crisis or Both? *Contemporary Family Therapy*, *4*(30), 233-250.
- Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social and Personal Relationships*, *21*(2), 273-282. doi:10.1177/0265407504041388
- Bartholomew, K., & Allison, C. J. (2006). An Attachment Perspective on Abusive Dynamics in Intimate Relationships. In M. Mikulincer, & G. S. Goodman (Eds.), *Dynamics of romantic love: Attachment, caregiving, and sex* (s. 102-127). The Guilford Press.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(2), 226-244.
- Berscheid, E., & Reis, H. T. (1998). Attraction and close relationships. In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed.) (s. 193-281). New York: Oxford University Press.
- Birnie, C., McClure, M. J., Lydon, J. E., & Holmberg, D. (2009). Attachment avoidance and commitment aversion: A script for relationship failure. *Personal Relationships*, *16*(1), 79-97. doi:10.1111/j.1475-6811.2009.01211.x
- Blatný, M. (2016). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Karolinum.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. I. Attachment*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss. Voll. III., Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2010). *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson, & W. S. (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (s. 46-76). Guilford Press.
- Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: Od teorie k terapii*. Praha: Portál.
- Brumbaugh, C. C., & Fraley, R. C. (2010). Adult attachment and dating strategies: How do insecure people attract mates? *Personal Relationships*, 17, 599-614. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01304.x
- Busby, D. M., Hanna-Walker, V., & Yorgason, J. B. (2020). A closer look at attachment, sexuality, and couple relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(4), 1-24. doi:10.1177/0265407519896022
- Campbell, L., Simpson, J. A., Boldry, J., & Kashy, D. A. (2005). Perceptions of Conflict and Support in Romantic Relationships: The Role of Attachment Anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 510-531. doi:10.1037/0022-3514.88.3.510
- Cassidy, J., & Shaver, R. P. (2016). *Handbook of Attachment, Third Edition: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: Guilford Publications.
- Ceglian, C. P., & Gardner, S. (1999). Attachment Style: A Risk for Multiple Marriages? *Journal of Divorce & Remarriage*, 31(1/2), 125-139. doi:10.1300/J087v31n01_07
- Cígler, H., Cvrčková, A., Daňšová, P., Hašto, J., Charvát, M., Ježek, S., . . . & Seitl, M. (2019). Experiences in Close Relationships: Česká verze metod pro měření vazby vycházející z dotazníku ECR. *E-psychologie*, 13(3), stránky 57-74. doi:10.29364/epsy.359
- Colin, V. L. (1996). *Human Attachment*. New York: McGraw-Hill.
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644-663.

- Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M., & Elder, G. H. (2000). Competence in early adult romantic relationships: a developmental perspective on family influences. *Journal of Personality and Social Psychology*, *79*(2), 224-237.
- Daniel, S. I. (2015). *Adult Attachment Patterns in a Treatment Context: Relationship and narrative*. New York: Routledge.
- Davila, J., & Bradbury, T. N. (2001). Attachment insecurity and the distinction between unhappy spouses who do and do not divorce. *Journal of Family Psychology*, *15*(3), 371-393.
- Davila, J., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1999). Attachment change processes in the early years of marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*(5), 783-802.
- De Vito, J. A. (2008). *Základy mezilidské komunikace*. Grada.
- De Wolff, M. S., & van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedents of Infant Attachment. *Child Development*, *68*(4), 571-591.
- DeWall, C. N., Lambert, N. M., Slotter, E. B., . Pond Jr., R. S., Deckman, T., Finkel, E. J., . . . Fincham, F. D. (2011). So far away from one's partner, yet so close to romantic alternatives: Avoidant attachment, interest in alternatives, and infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*(6), 1302–1316. doi:10.1037/a0025497
- DeWall, C. N., Lambert, N. M., Slotter, E. B., Pond, R. S., Deckman, T., Finkel, E. J., . . . Fincham, F. D. (2011). So far away from one's partner, yet so close to romantic alternatives: Avoidant attachment, interest in alternatives, and infidelity. *Journal of personality and social psychology*, *101*(6), 1302-1316. doi:10.1037/a0025497
- Duemmler, S. L., & Kobak, R. (. (2001). The development of commitment and attachment in dating relationships: attachment security as relationship construct. *Journal of Adolescence*, *24*(3), 401-415. doi:10.1006/jado.2001.0406
- Duemmler, S. L., & Kobak, R. (2001). The development of commitment and attachment in dating relationships: attachment security as relationship construct. *Journal of Adolescence*, *24*, 401–415. doi:10.1006/jado.2001.0406

- Etcheverry, P. E., Le, B., Wu, T., & Wei, M. (2012). Attachment and the investment model: Predictors of relationship commitment, maintenance, and persistence. *Personal Relationships, 20*(3), 546-567.
- Feeney, A. J., & Noller, P. (1996). *Adult Attachment*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Feeney, J. A. (2002). Attachment, marital interaction, and relationship satisfaction: A diary study. *Personal Relationships, 9*(1), 39-55. doi:10.1111/1475-6811.00003
- Fraley, C. R. (2018). *Attachment theory and close relationships; personality development and dynamics; methods*. Načteno z Labs psychology Illinois: <http://labs.psychology.illinois.edu/~rcfraley/research.html>
- Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (2000). Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions. *Review of General Psychology, 4*(2), 132-154.
- Granqvist, P., Sroufe, L. A., Dozier, M., Hesse, E., Steele, M., & Ijzendoorn, M. v. (2017). Disorganized attachment in infancy: a review of the phenomenon and its implications for clinicians and policy-makers. *Attachment & Human Development, 19*(6), 534-558.
- Hadden, B. W., Smith, C. V., & Webster, G. D. (2014). Relationship Duration Moderates Associations Between Attachment and Relationship Quality: Meta-Analytic Support for the Temporal Adult Romantic Attachment Model. *Personality and Social Psychology Review, 18*(1), 42-58. doi:10.1177/1088868313501885
- Hargašová, M., & Novák, T. (2007). *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada.
- Hašto, J. (2005). *Vztáhová väzba: Ku koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľstvo F.
- Hazan, C., & Kirkpatrick, L. A. (1994). Attachment styles and close relationships: A four-year prospective study. *Personal Relationships, 1*(2), 123-142. doi:10.1111/j.1475-6811.1994.tb00058.x
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511-524.
- Hazan, C., & Zeifman, D. (2008). Pair bonds as attachments. In J. Cassidy, & P. R. Shaver, *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (s. 436-455). New York: Guilford Press.

- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview: Protocol, Method of Analysis, and Empirical Studies. In J. Cassidy, & P. E. Shaver, *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications, 2nd Edition* (s. 552-598). New York: Guilford Press.
- Holmes, B. M., & Johnson, K. R. (2009). Adult attachment and romantic partner preference: A review. *Journal of Social and Personal Relationships, 26*(6-7), 833-852. doi:10.1177/0265407509345653
- Horáková Hurychová, Z., & Slamění, I. (2012). Pojetí těsných interpersonálních vztahů ve vybraných metodách jejich měření. *Psychologie pro praxi, 47*(1), 27-38.
- Jedrzejczyková, V. (2007). *Závazek v nesezdaných soužitích (nepublikovaná bakalářská práce)*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Jellouschek, H. (2003). *Pravidla lásky*. Praha: Portál.
- Joel, S., Gordon, A. M., MacDonald, G., & Keltner, D. (2013). The Things You Do for Me: Perceptions of a Romantic Partner's Investments Promote Gratitude and Commitment. *Personality and Social, 39*(10), 1333–1345.
- Johnson, M. P. (1999). Personal, Moral, and Structural Commitment to Relationships: Experiences of Choice and Constraint. In J. M. Adams, & W. H. Jones (Eds.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability* (s. 73-87). Springer, Boston, MA. doi:10.1007/978-1-4615-4773-0_4
- Katrňák, T., Lechnerová, Z., Pakosta, P., & Fučík, P. (2010). *Na prahu dospělosti: Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Brno: Dokořán, Masarykova univerzita.
- Keelan, J. P., Dion, K. L., & Dion, K. K. (1994). Attachment Style and Heterosexual Relationships among Young Adults: A Short-Term Panel Study. *Journal of Social and Personal Relationships, 11*(2), 201-214. doi:10.1177/0265407594112003
- Kirkpatrick, L. A., & Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*(3), 502–512. doi:10.1037/0022-3514.66.3.502
- Kohoutová, I. (2014). *Socio-demografická homogamie sezdaných*. Praha: Český statistický úřad.

- Krejčířová, D., & Langmeier, J. (2017). *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Grada.
- Kulisek, P. (2000). Přehledová studie: Problémy teorie raného citového přílnutí (attachment). *Československá psychologie*, 44(5), 404-423.
- Lacinová, L., & Neužilová Michalčáková, R. (2014). Citová vazba a naplňování základních psychických potřeb v partnerských vztazích v období dospělosti. *Psychologie pro praxi 1-2*, 49, 99-109.
- Latty-Mann, H., & Davis, K. E. (1996). Attachment theory and partner choice: Preference and actuality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13, 5-23.
- Le, B., & Agnew, C. R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the Investment Model. *Personal Relationships*, 10, 37-57.
- Lečbych, M., & Pospíšilíková, K. (2012). Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR): Pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti. *E-psychologie*, 6(3), stránky 1-11.
- Lee, J. A. (1973). *The colors of love: An exploration of the ways of loving*. Ontario, Canada: New Press.
- Lemme, B. H. (2006). *Development in Adulthood*. Pearson.
- Levine, A., & Heller, R. (2019). *Citové pouto: Teorie attachmentu v partnerských vztazích*. Synergie Publishing SE.
- Ma-Kellams, C., Wang, M., & Cardiel, H. (2017). Attractiveness and relationship longevity: Beauty is not what it is cracked up to be. *Personal Relationships*, 24, 146-161. doi:10.1111/per.12173
- McLeod, S. (05. Aug 2018). *Mary Ainsworth: Attachment styles*. Načteno z Simply Psychology: <https://www.simplypsychology.org/mary-ainsworth.html>
- Meier, A., & Allen, G. (2009). Romantic Relationships from Adolescence to Young Adulthood: Evidence from the National Longitudinal Study of Adolescent. *The Sociological quarterly*, 50(2), 308-335.
- Michalíčková, Š. (26. 2. 2019). *Krize první čtvrtiny života*. Načteno z Psychologon: <http://www.psychologon.cz/component/content/article/14-psycholog-online/655-krize-prvni-ctvrtiny-zivota>

- Mikulincer, M., & Erev, I. (1991). Attachment style and the structure of romantic love. *British Journal of Social Psychology*, 30(4), 273-291. doi:10.1111/j.2044-8309.1991.tb00946.x
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2003). The Attachment Behavioral System In Adulthood: Activation, Psychodynamics, And Interpersonal Processes. *Advances in Experimental Social Psychology*, 35, 53-152. doi:10.1016/S0065-2601(03)01002-5
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Millová, K., Lacko, D., Pástorová, I., & Pecková, A. (2016). Generativita v mladém dospělosti: pilotní studie. *Sociální procesy a osobnost 2015 - Otázky a výzvy* (stránky 257-263). Brno: Psychologický ústav, Filozofická fakulta MU.
- Morgan, H. J., & Shaver, P. R. (1999). Attachment Processes and Commitment to Romantic Relationships. In J. M. Adams, & W. Jones (Eds.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability. Perspectives on Individual Differences* (s. 109-124). Springer, Boston, MA.
- Neugarten, B. L. (1996). *The Meanings of Age: Selected Papers*. The University of Chicago Press.
- Parkes, C. M., Stevenson-Hinde, J., & Marris, P. (1991). *Attachment across the life cycle*. London/New York: Tavistock.
- Pietromonaco, P. R., & Carnelley, K. B. (1994). Gender and working models of attachment: Consequences for perceptions of self and romantic relationships. *Personal Relationships*, 1(1), 63-82.
- Rauer, A. J., Pettit, G. S., Lansford, J. E., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (2013). Romantic Relationship Patterns in Young Adulthood and Their Developmental Antecedents. *Developmental psychology*, 49(11), 1-24.
- Robbins, A., & Wilner, A. (2001). *Quarterlife Crisis: The Unique Challenges of Life in Your Twenties*. New York: Penguin Putnam.
- Rosmalen, L. v. (2015). *From security to attachment : Mary Ainsworth's contribution to attachment theory*. Leiden University.

- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172–186. doi:10.1016/0022-1031(80)90007-4
- Rusbult, C. E., & Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: an interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(2), 175-204. doi:10.1177/026540759301000202
- Rusbult, C. E., Coolsen, M. K., Kirchner, J. L., & Clarke, J. A. (2006). Commitment. In A. Vangelisti, & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (s. 615-636). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511606632.034
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357–387. doi:10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x
- Rusbult, C. E., Olsen, N., Davis, J. L., & Hannon, M. A. (2001). Commitment and relationship maintenance mechanisms. In J. H. Harvey, & A. E. Wenzel (Eds.), *Close romantic relationships: Maintenance and enhancement*, (s. 87-113). Lawrence Erlbaum Associates.
- Seitl, M., Charvát, M., & Lečbych, M. (2016). Psychometrické charakteristiky české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR). *Československá psychologie*, 60(4), 351-371.
- Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2010). *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence*. 8th ed. Belmont: Wadsworth.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971–980.
- Simpson, J. A., & Campbell, L. (2013). *The Oxford Handbook of Close Relationships*. New York: Oxford University Press.
- Slaměnik, I. (2011). *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada.
- Stanley, S. M., & Markman, H. J. (1992). Assessing Commitment in Personal Relationships. *Journal of Marriage and Family*, 54(3), 595-608.

- Stanley, S. M., Rhoades, G. K., & Whitton, S. W. (2010). Commitment: Functions, Formation, and the Securing of Romantic Attachment. *Journal of Family Theory and Review*, 2(4), 243-257. doi:10.1111/j.1756-2589.2010.00060.x
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.
- Thorspecken, J. M. (2005). Quarterlife crisis: The unaddressed phenomenon. *Proceedings of the Annual Conference of the New Jersey Counseling Association* (s. 120-126). Eatontown, New Jersey: The college of New Jersey.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum.
- Vaillant, G. E. (1998). *The Wisdom of the Ege*. Cambridge: Harvard University Press.
- Vicary, A. M., & Fraley, R. C. (2007). Choose Your Own Adventure: Attachment Dynamics in a Simulated Relationship. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1279-1291.
- Weiss, R. S. (1991). The attachment bond in childhood and adulthood. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Morris, *Attachment across the lifecycle* (s. 66-76). London: Tavistock/Routledge.
- Willi, J. (2006). *Psychologie lásky*. Praha: Portál.
- Wood, R. G., Avellar, S., & Goesling, B. (2008). *Pathways to Adulthood and Marriage: Teenagers' Attitudes, Expectations, and Relationship Patterns*. Princeton, NJ: Mathematica Policy Research.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Souhrn rozdílů mezi jednotlivými styly citové vazby	34
Tabulka 2: Čtyř-kategoriální model citové vazby Bartholomew a Horowitz.....	35
Tabulka 3: Dvoudimenzionální model citové vazby Brennanové, Clarkové a Shaverse	37
Tabulka 4: Rozložení respondentů dle pohlaví.....	59
Tabulka 5: Hodnocení současného stavu partnerského vztahu	61
Tabulka 6: Průměrná korelace mezi položkami subškál ECR.....	64
Tabulka 7: Průměrná korelace mezi položkami škál Modelu investic	65
Tabulka 8: Deskripce hodnot subškál ECR ve výběrovém souboru	67
Tabulka 9: Deskripce hodnot proměnných Škály Modelu investic ve výběrovém souboru	67
Tabulka 10: Přehled korelační analýzy mezi složkami Modelu investic a závazkem.....	68
Tabulka 11: Porovnání hodnot stylu citové vazby vzhledem k proměnné závazku.....	69
Tabulka 12: Porovnání hodnot stylu citové vazby vzhledem k proměnné spokojenosti.....	71
Tabulka 13: Korelační matice.....	74

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Histogram věku respondentů.....	60
Graf 2: Průměrné hodnoty závazku mezi styly citové vazby respondentů.....	70
Graf 3: Průměrné hodnoty spokojenosti mezi styly citové vazby respondentů.....	71
Graf 4: Průměrné hodnoty počtu předešlých partnerských vztahů mezi styly citové vazby respondentů.....	73

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Schéma Modelu investic C. Rusbultové	51
Obrázek 2: Schéma závazku a mechanismů udržující vztah	53
Obrázek 3: Model statistické závislosti pozorovaných proměnných.....	75

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Ukázka administrovaného dotazníku	94
--	----

PŘÍLOHY

Příloha 1: Ukázka administrovaného dotazníku

Dobrý den,

v první řadě bych Vám chtěla poděkovat za Vaši účast na mém výzkumu, který realizuji za účelem své diplomové práce pro obor psychologie na Pražské vysoké škole psychosociálních studií. Práce je zaměřena na téma „Citová vazba a závazek v partnerských vztazích v období mladé dospělosti“. Jedná se o výzkum, který by mohl přispět k objasnění souvislosti mezi stylem citové vazby a mírou závazku v partnerských vztazích.

Výzkum provádím formou dotazníku a je určen osobám **od 20 do 35 let**, které žijí **v nesezdaném partnerském vztahu nebo v manželství**. Dotazník zabere 15 – 20 minut a je rozdělený na tři části. První část se dotazuje na informace o Vás, druhá část je tvořena tvrzeními, která se dotýkají toho, jak se cítíte obecně ve vztazích, a poslední část je zaměřená na Váš partnerský vztah. Na tyto položky budete odpovídat různou mírou souhlasu nebo nesouhlasu. Velice Vás prosím o upřímnost a otevřenost při vyplnění dotazníku. Správné ani špatné odpovědi zde neexistují. Ujišťuji Vás, že Vaše odpovědi budou zpracovány zcela anonymně a že údaje, které mi poskytnete, nezpřístupním žádné třetí osobě ani je nikdy nezveřejním způsobem, který by umožňoval Vaši identifikaci.

V případě Vašeho zájmu o výsledky studie nebo jakýchkoliv nejasností mě můžete kontaktovat na e-mailu stokingeroval@seznam.cz.

Děkuji za Váš čas a Vaše odpovědi.

Lucie Štokingerová

Než začnete s vyplňováním dotazníku, uveďte prosím následující údaje o sobě.

1. Vaše pohlaví:

- Žena
 Muž

2. Váš věk:

..... let

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní vzdělání
 Středoškolské vzdělání bez maturity
 Středoškolské vzdělání s maturitou
 Vyšší odborné vzdělání
 Vysokoškolské vzdělání

4. V současné době jsem:

- Student
 Pracující
 Na rodičovské dovolené
 Nezaměstnaný

5. Zaškrtněte prosím, zda dané tvrzení platí anebo neplatí pro Váš vztah s partnerem/partnerkou:

Nezávazně spolu chodíme	Ano	Ne
Náš vztah se dá označit za vážný	Ano	Ne
S partnerem/partnerkou spolu bydlíme	Ano	Ne
S partnerem/partnerkou jsme zasnoubení	Ano	Ne
Jsme manželé	Ano	Ne
Máme s partnerem/partnerkou dítě/děti	Ano	Ne
Jsem rozvedený/á	Ano	Ne

6. Jak dlouho trvá Váš současný partnerský vztah (Uveďte prosím v rocích a měsících):

.....

7. Uveďte počet Vašich předešlých partnerských vztahů:

.....

8. Kterou osobu v současné době považujete za sobě nejbližší:

- Matka
- Otec
- Partner/ka
- Jiná osoba:

Následující tvrzení se týkají toho, jak se obecně cítíte ve vztazích (tzv. romantických, přátelských, s rodinnými příslušníky apod.). Ke každému tvrzení zaškrtněte číslo z následující škály podle toho, jak moc s daným tvrzením souhlasíte či nikoli.

1. Raději neukazuji druhým lidem, jak se opravdu cítím.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

2. Dělá mi starosti, že bych mohl/a být odmítnut/a nebo opuštěn/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

3. Jsem velmi spokojený/á, když jsem blízko druhým lidem.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

4. Dělán si starosti o své vztahy.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

5. Jakmile se někdo začne se mnou sbližovat, přistihnu se, jak se odtahuji pryč.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

6. Trápí mě, že druhým na mně nezáleží tolik, jako mně na nich.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

7. Začnu se cítit nepříjemně, když se se mnou chce někdo těsněji sblížit.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

8. Velmi mnoho mě trápí, že ztratím své blízké přátele.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

9. Je mi nepříjemné, mám-li se otevřít druhým.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

10. Často si přeji, aby moji blízcí přátelé ke mně cítili stejně silné city, jako já k nim.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

11. Chci se sblížit s druhými, ale stejně si udržuji odstup.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

12. Chci se s druhými velmi těsně sblížit a to je někdy odežene pryč.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

13. Jsem nervózní, když se se mnou chce někdo více sblížit.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

14. Trápí mě být sám/sama.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

15. Cítím se dobře, když sdílím své soukromé myšlenky a pocity s druhými.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

16. Má touha být druhým lidem velmi blízko je někdy odháně pryč.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

17. Snažím se vyhnout příliš blízkému kontaktu s druhými.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

18. Potřebuji hodně ujišťování, že mým blízkým na mně opravdu záleží.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

19. Je pro mě poměrně snadné sblížit se s druhými.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

20. Někdy cítím, že se snažím přimět druhé, aby ukázali více citu, více oddanosti v našich vztazích, než obvykle dávají najevo.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

21. Je pro mě obtížné dovolit si být závislý/á na blízké osobě.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

22. Netrápím se často nad tím, že bych mohl/a být opuštěn/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

23. Upřednostňuji nebýt příliš blízko druhým.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

24. Nedaří-li se mi přimět blízkou osobu, aby o mně projevila zájem, začnu být naštvaný/á nebo rozzlobený/á.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

25. Říkám svým blízkým osobám skoro o všem.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

26. Myslím si, že se mí blízcí se mnou nechtějí sblížit tak, jak bych já chtěl/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

27. Obvykle probírám své problémy a obavy s blízkými lidmi.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

28. Když kolem sebe nemám blízké osoby, cítím se poněkud úzkostný/á a nejistý/á.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

29. Cítím se dobře, když jsem závislý/á na druhých.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

30. Jsem zklamaný/á, když mé blízké osoby nejsou poblíž v takové míře, jak bych rád/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

31. Nevadí mi požádat blízké osoby o útěchu, radu nebo pomoc.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

32. Jsem zklamaný/á, pokud můj partner/ka není dostupný/á, když jej/ji potřebuji.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

33. Pomáhá mi obrátit se na blízké osoby v těžkých chvílích.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

34. Když mě druzí lidé zavrhnou, cítím se hodně špatně.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

35. Obracím se na blízké osoby ohledně řady věcí, včetně toho, abych získal/a útěchu a ujištění.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

36. Vadí mi, když můj partner/ka tráví čas beze mě.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7
Rozhodně nesouhlasím			Středně souhlasím		Rozhodně souhlasím	

V následující části dotazníku se budou tvrzení týkat Vašeho současného partnerského vztahu.

1. Každý, i ten nejlepší vztah má své silnější a slabší stránky. Pokuste se prosím odhlédnout od své celkové spokojenosti se svým současným vztahem a zamyslet se nad jeho jednotlivými stránkami. U následujících tvrzení pak vždy zhodnoťte, do jaké míry o Vašem vztahu platí či neplatí. Tedy jestli s nimi souhlasíte či nesouhlasíte. Odpověď vyznačte křížkem na číselné škále od 1 do 4.

	Naprosto nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Naprosto souhlasím
a) Partner/ka naplňuje moji potřebu důvěrnosti (potřebu důvěřovat jeden druhému; sdílet osobní myšlenka, tajemství, pocity; svěřovat se atd.).	1	2	3	4
b) Když potřebuji něčí společnost (trávit čas společně s někým, koho mám rád; provozovat společné aktivity; jen tak si užívat společnost druhého atd.), můj/moje partner/ka tuto potřebu dobře naplňuje.	1	2	3	4
c) Partner/ka uspokojuje mé erotické a sexuální potřeby (milování, líbání, držení se za ruce atd.)	1	2	3	4
d) Partner/ka naplňuje moji potřebu jistoty a bezpečí (mám pocit, že mu/ji můžu věřit; můžu se na něho/ni spolehnout; cítím, že náš vztah je stabilní atd.)	1	2	3	4

e) Partner/ka naplňuje moji potrebu citové angažovanosti (potrebu byť do vzťahu zapojený/á také citovĕ; zažívat s partnerem/kou citové spojení, kdy on/ona prožívat mé pocity stejné jako své vlastní – cítí se dobře, když se já cítím dobře; není mu/jí lhostejné, jak se cítím atd.)	1	2	3	4
---	---	---	---	---

Další tvrzení se už budou týkat spíše Vašich celkových pocitů. Opět vyznačte, do jaké míry s nimi souhlasíte či nesouhlasíte. Tentokrát na číselné škále 0 – 6, kde 0 znamená naprosto nesouhlasím, 3 středně souhlasím a 6 naprosto souhlasím.

2. V našem vztahu se cítím spokojený/á.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

3. V porovnání s většinou vztahů ostatních lidí je náš vztah mnohem lepší.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

4. Vztah s mým/mojí současným/ou partnerem/kou je pro mě ideální.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

5. V našem vztahu se cítím šťastný/á.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

6. Náš vztah dobře naplňuje mé potřeby.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

7. *Naše potřeby bývají ve větší či menší míře naplňovány i v jiných než partnerských vztazích. V leččem tak mohou tyto vztahy náš partnerský vztah zastoupit. Toho se budou týkat následující tvrzení. Půjde tedy o naplňování jednotlivých Vašich potřeb v jiných Vašich vztazích mimo vztah s Vaší/m partnerem/kou. Zamyslete se tedy, jak jsou Vaše potřeby naplňovány čistě ve vztazích s jinými lidmi mimo Vašeho/Vaši současného/současnou partnera/ku. Popřípadě jak si myslíte, že by mohly být naplňovány. Berte v úvahu své současné vztahy se členy rodiny, kamarády a kamarádkami atd., ale také možný vztah s jiným/ou mužem/ženou - tedy pokud existuje jiný/á muž/žena, se kterým/ou by teď byla možnost navázat vztah, zahrňte ho/ji také do svých úvah. Pro každou položku si můžete představit vždy jinou možnost (jednou kamaráda/ku, jednou jiného/ou muže/ ženu apod.). Opět vyznačte křížkem, do jaké míry souhlasíte či nesouhlasíte s každým tvrzením. Odpovídejte na číselné škále od 1 do 4.*

	Naprostó nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Naprostó souhlasím
a) V jiných vztazích má potřeba důvěrnosti (potřeba důvěřovat jeden druhému; sdílet osobní myšlenky, tajemství, pocity; svěřovat se atd.) může být naplněna.	1	2	3	4
b) Má potřeba něčí společnosti (trávit čas společně s někým, koho mám rád/a; provozovat společné aktivity; jen tak si užívat společnost druhého atd.) může být ve vztazích s jinými lidmi naplněna.	1	2	3	4
c) Ve vztazích s jinými muži/ženami můžou být uspokojeny mé erotické a sexuální potřeby (milování, líbání, držení se za ruce atd.)	1	2	3	4
d) Moji potřebu jistoty a bezpečí (mít pocit, že můžu někomu věřit; můžu se na něj spolehnout; cítit, že je vztah stabilní atd.) můžou jiné vztahy naplnit.	1	2	3	4
e) Vztahy s jinými lidmi můžou naplnit mé potřeby citové angažovanosti (potřebu být ve vztahu zapojený také citově; zažívat s tím druhým citové spojení, kdy on prožívá mé pocity stejně jako své vlastní – cítí se dobře, když se já cítím dobře; není mu lhostejné, jak se cítím atd.)	1	2	3	4

U následujících tvrzení vyznačte, do jaké míry s nimi souhlasíte či nesouhlasíte na číselné škále 0 – 6, kde 0 znamená naprosto nesouhlasím, 3 středně souhlasím a 6 naprosto souhlasím.

8. Jiní/é muži/ženy, se kterými bych mohl/a mít vztah, jsou velmi přitažliví/é.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

9. Možnosti, které mám, kdyby náš vztah teď skončil (možnost trávit čas s přáteli; být sám/sama; být s jiným/ou mužem/ženou atd.) mi připadají ideální.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

10. Kdybych nežil/a se svým/ou partnerem/kou, určitě bych se měl/a dobře – našel/a bych si jiného/ou muže/ženu, který/á by se mi líbil/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

11. Velmi mě lákají jiné možnosti než vztah s mým/ou současným/ou partnerem/kou (trávení času s přáteli; být sám; vztah s jiným/ou mužem/ženou atd.).

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

12. Ve vztazích s jinými lidmi než je můj/má partner/ka by mohly být celkově dobře naplněny mé potřeby.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

13. Vracíme se zpět k Vašemu vztahu s partnerem/kou. Mnozí z nás někdy uvažují nad tím, co všechno s partnerem sdílí nebo co do vztahu už vložili a co ne. Prosím, zauvažujte se teď podobným způsobem a vyznačte křížkem, do jaké míry souhlasíte či nesouhlasíte s každým tvrzením na číselné škále od 1 do 4.

	Naprost nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Naprost souhlasím
a) Do našeho vztahu jsem investoval/a mnoho času.	1	2	3	4
b) Svému/své partnerovi/ce jsem o sobě řekl/a mnoho osobních věcí (odhalil/a jsem mu/ji např. svá tajemství).	1	2	3	4
c) Já a můj/má partner/ka vedeme intelektuální život, který by bylo obtížné nahradit (předáváme si své myšlenky, znalosti; probíráme hodnoty atd.).	1	2	3	4
d) Má představa o tom, kdo jsem, to, jak sám sebe vnímám, je spojeno s mým/mojí partnerem/kou a naším vztahem (vztah s mým/mojí partnerem/kou z velké části tvoří to, kým jsem, partner/ka je mou součástí, součástí mé osobní identity).	1	2	3	4
e) S partnerem/kou jsme zažili mnoho společného, máme mnoho společných vzpomínek.	1	2	3	4

U dalších tvrzení vyznačte, do jaké míry s ním souhlasíte či nesouhlasíte opět na číselné škále 0 – 6, kde 0 znamená naprostou nesouhlasím, 3 středně souhlasím a 6 naprostou souhlasím.

14. Vložil/a jsem do našeho vztahu hodně věcí, které bych ztratil/a nebo by přišly nazmar, kdyby náš vztah skončil (čas, úsilí, majetek atd.).

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprost nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprost souhlasím	

15. Mnoho stránek mého života je spojeno s mým/mojí partnerem/kou (volnočasové aktivity, přátelé atd.) a o všechny bych přišel/a, kdybychom se měli rozejít.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprost nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprost souhlasím	

16. Cítím, že jsem se v našem vztahu hodně angažoval/a – že jsem do něj hodně vložil/a.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprost nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprost souhlasím	

17. Mé vztahy s přáteli a členy rodiny by se zkomplikovaly, kdybychom se s partnerem/kou rozešli (např. partner/ka se přátelí s lidmi, které mám rád/a).

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

18. Když se zamyslím nad tím, jak moc do svých vztahů investují ostatní lidé, které znám, můžu říct, že ve srovnání s nimi jsem do našeho vztahu investoval/a mnoho.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

I když spolu partneři žijí, nemusí to často znamenat, že jsou pevně rozhodnutí být spolu napořád. Mohou to brát jako zkoušku, dočasné rozhodnutí nebo cokoli jiného. Zvažte prosím, jaká jsou Vaše přání, představy a pocity, ohledně budoucnosti Vašeho vztahu, a odpovězte na následující tvrzení.

19. Přál/a bych si, aby náš vztah vydržel velmi dlouho.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

20. Cítím, že bych měl/a vztah se svým/svou partnerem/kou udržet.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

21. Příliš by mě netrápilo, kdyby měl náš vztah v blízké budoucnosti skončit.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

22. Je pravděpodobné, že se s partnerem/kou v blízké budoucnosti rozejdeme.

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6
Naprosto nesouhlasím			Středně souhlasím		Naprosto souhlasím	

23. Cítím, že jsem k našemu vztahu velmi přirostl/a – jsem se svým/svou partnerem/kou velmi silně spojený/a.

0 1 2 3 4 5 6

Naprost
nesouhlasím

Středně
souhlasím

Naprost
souhlasím

24. Přeji/a bych si, aby náš vztah trval navždy.

0 1 2 3 4 5 6

Naprost
nesouhlasím

Středně
souhlasím

Naprost
souhlasím

25. Zaměřuji se na dlouhodobou budoucnost našeho vztahu (např. si představuji, že budu se svým/ svou partnerem/kou i za několik let; zvažuji dopad svých rozhodnutí na náš vztah v budoucnosti).

0 1 2 3 4 5 6

Naprost
nesouhlasím

Středně
souhlasím

Naprost
souhlasím

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Lucie Štokingerová

Studijní program: Psychologie

Název práce: Citová vazba a závazek v partnerských vztazích v období mladé dospělosti

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Rok dokončení práce: 2020

Počet stran (bez příloh): 93

Celkový počet stran příloh: 14

Počet titulů české literatury a pramenů: 23

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 78

Počet internetových odkazů: 3

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 1 464 (bez mezer)

Ostatní text: 160 154 (bez mezer)

Celkový počet znaků: 161 618 (bez mezer)

Název souboru umístěného na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF:

DP_Stokingerova_Citova_vazba_a_zavazek_v_partnerskych_vztazich_v_obdobi_mlade_dospelosti.pdf

Pražská vysoká škola psychosociálních studií
Posudek vedoucího diplomové práce

Autor práce **Lucie Štokingerová**
 Název práce **Citová vazba a závazek v partnerských vztazích v období mladé dospělosti**
 Obor studia psychologie
 Vedoucí práce doc. Karel Hnilica

stupnice**

1	2	3	4	5	0
---	---	---	---	---	---

Práce s odbornou literaturou

Využití relevantních odborných časopiseckých zdrojů (množství)
 Využití relevantních recentních pramenů (z posledních 2-5 let)
 Využití původních pramenů (nikoli sekundární literatury)

X					
X					
X					

Teoretická část

Jasně směřování k hypotézám výzkumu
 Jsou definovány všechny konstrukty vyskytující se v hypotézách?
 Je vymezení klíčových témat a pojmů založeno na studiu více nezávislých zdrojů?
 Původnost zpracování odborné literatury, elaborace hypotéz
 Rozsah textu nesouvisejícího bezprostředně s hypotézami výzkumu („vata“)
 Odborný styl psaní, absence gramatických chyb, srozumitelnost, ...
 Mohla by být teoretická část časopisecky publikována jako původní odborný text?

X					
X					
X					
X	X				
X					
X					
X					

Problém, cíle, otázky a hypotézy

Jasnost a srozumitelnost cíle výzkumu
 Výzkumné otázky (originalita, zajímavost, závažnost...)
 Hypotézy (srozumitelnost, vnitřní konzistence, specifikace vztahů, ...)
 Teoretická / praktická relevantnost hypotéz
 Operacionalizace hypotéz (testovatelnost)

X					
X					
X					
X					
X					

Výzkumná strategie, design, soubor, techniky sběru dat

Předvýzkum: předběžné ověření psychometrických vlastností nástrojů
 Předvýzkum: předběžné ověření dostupnosti a vhodnosti souboru
 Výběrový soubor (popis - tabulka, vhodnost, velikost)
 Vhodnost použité výzkumné strategie pro test výzkumných hypotéz:
 - kontrola alternativních hypotéz (falzifikovatelnost vs „pseudověda“)
 - kontrola sociální žádoucnosti
 - kontrola vlivu experimentátora / tazatele / pozorovatele
 Popis použitých technik sběru dat (operacionalizace proměnných)
 Uvedení psychometrických vlastností použitých technik: reliabilita
 Jsou uvedeny potřebné údaje, aby bylo možno výzkum replikovat?

					X
					X
X					
					X
					X
X	X				
X					
X					
X					

Prezentace dat a jejich analýzy

Jsou uvedeny základní deskriptivní údaje (M, SD, %, r, ...)?
 Jsou tabulky a grafy správně vytvořeny a popsány?
 Byly adekvátně testovány všechny hypotézy (správná volba testů)?
 Jsou uvedeny velikosti účinku (r, d, η^2 , ...) a pravděpodobnosti?
 Je provedena korekce pro počet testů?
 Jsou výsledky testů prezentovány správně, přehledně a srozumitelně?
 Jsou výsledky statistických testů správně interpretovány?
 Jsou v textu uvedeny pouze relevantní údaje, tabulky a grafy?
 Byly testovány všechny apriorní hypotézy – a pouze ony?

X					
X					
X					
X					
	X				
X					
X					
X					
X					

Diskuse výsledků šetření a celkové zhodnocení výzkumu

Je provedena diskuse výsledků vzhledem k relevantní literatuře?
 Jsou vyvozeny – je-li to relevantní – přiměřené závěry týkající se důsledků zjištění?
 Mohla by být výzkumná část časopisecky publikována jako původní odborný text?

X					
X					
X					

Dodržování citačních a etických norem APA

Citace pramenů v textu (odkazy)
 Citace textu (správnost, počet citací a parafrází, ...)
 Citace jednotlivých pramenů v seznamu literatury (bibliografické citace)
 Vytvoření seznamu literatury (formát, abecední řazení, shoda s citacemi v textu, ...)

X					
X					
X					
X					

** 1 – výborně/ANO; 2 – velmi dobře /SPÍŠE ANO; 3 – dobře/STREDNĚ; 4 – velmi špatně/SPÍŠE NE; 5 – nedostatečně/NE; 0 – nehodnoceno, nehodí se atp.

Etické normy 1: informovaný souhlas, anonymizace, debriefing, ...
Etické normy 2: FFP (plagiátorství, fabrikace dat, falzifikace)
Etické normy 3: QRP (formulování hypotéz na datech, vylučování případů, ...)

X									
X									
X									

Spolupráce vedoucího práce se studentem, samostatnost a nezávislost studenta

Samostatnost a inovativnost při formulování hypotéz (vlastní přínos studenta)
Samostatnost a metodologická kompetence při realizaci výzkumu
Samostatnost a kompetence při práci s daty, při jejich analýzách a interpretaci

X									
X									
X	X								

Formální náležitosti (podle norem PVŠPS)

Odpovídá práce rozsahem (60 NS, tj. minimálně 108 000 znaků)?
Navazuje-li DP na BP, je správně uvedeno, které části jsou nové?
Obsahuje práce minimálně 40 NS (tj. 72 000 znaků) nového textu?

X									
X									
X									

Hodnocení práce

Jde o skvěle zpracovanou práci věnující se souvislostem mezi styly citové vazby (attachmentu) a faktory, které ovlivňují stálost v partnerských vztazích (podle C. Rusbultové).

Drobný nedostatek: na straně 72 uvádíte chybně, že hypotéza je statisticky významná na 5% hladině.

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě

Hypotéza 3 tvrdí, že se jedinci s různým typem citové vazby budou lišit v názorech na to, zda jsou pro ně dostupní kvalitní alternativní partneři (*H3: Existuje statisticky významný rozdíl v kvalitě dostupných alternativ v partnerském vztahu mezi styly citové vazby*). Tato hypotéza by si podle mého soudu vyžadovala upřesnění. Jaké bylo konkrétně vaše očekávání, tj. jak by se podle vás měly jednotlivé typy citové vazby od sebe v tomto ohledu lišit?

Práce splňuje podmínky kladené na diplomovou práci a **doporučuji ji k obhajobě.**

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 1. 9. 2020

Karel Hnilica

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Lucie Štokingerová

Obor studia: NMgr. Psychologie

Název práce: Citová vazba a závazek v partnerských vztazích v období mladé dospělosti

oponent* práce: PhDr. Jiří Jakubů

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

--	--	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

--	--	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

--	--	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

--	--	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

--	--	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

--	--	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

--	--	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

--	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

--	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

--	--	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

--	--	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

--	--	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

--	--	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

--	--	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) jakou má autorka představu o možném zkreslení dat, získávaných dotazníkovým šetřením a zvolenou výzkumnou strategií?
- 2) jak by šlo danou problematiku nahlížet z hlediska, dnes zejména v oblasti psychoterapie rozšířeného, „intersubjektivního přístupu“?
- 3) drobný dodatek: v seznamu literatury vypadlo písmenko „k“ ze jména kolegy I. Slaměníka (s. 87), jde pouze o tzv. písafskou chybu.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Předkládanou diplomovou práci kolegyně Bc. Štokingerové považují za aktuální, fundovanou, profesionálně zpracovanou, objevitelsky svěží a v českém kontextu vysoce přínosnou. Autorka se musela vypořádat s konceptuálními i jazykovými nesnázemi (například vágnosti v definování konceptu mladé dospělosti či terminologická nejednotnost u pojmu „attachment“- citová vazba, přilnutí, přimknutí, vztahová vazba, připoutání apod.), projít úctyhodné množství relevantní odborné literatury (v naprosté většině cizojazyčné) a zároveň sestavit výzkum, který se věnuje palčivé dobové problematice a ve kterém propojuje koncepty analyticko-psychologické a psychologicko-sociální. Velice oceňují také ošetření etické stránky výzkumu a hlavně bohatou diskusní část, v níž autorka prokazuje schopnost kritického myšlení. Její závěry jsou jednoznačně přínosné: ačkoli se může někomu naivně zdát, že výsledky podporující souvislost stylu citové vazby s mírou závazku ve vztahu jsou očekávatelné, rozhodně tomu tak není. Jde o téma mnoha odborných i laických diskusí a takováto zjištění jsou cenným poznatkem i pro tzv. klinickou praxi, pro obor samotný i pro humanitní vědy *per se*. Poukázání na nezastupitelný význam rané vztahové zkušenosti pro rozvoj vnímavosti, schopnost recipicity a široce řečeno rozvoj intersubjektivní je cenným základem i výsledkem této práce. Předkládaná práce je vynikajícím počinem, který si zaslouží publikaci výsledků např. v časopisech Psychoterapie nebo Psychologie pro praxi.

Doporučení k obhajobě: doporučuji/*

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: V Praze dne 12.9.2020

* nehodící se, škrtněte